

หนังสือเรียนสังคมศึกษา

ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา

ป ๒๑๔.๓
อ.๓:๑
ก ๐๔๖
ด ๓ (๒๐๑๕)

DCID LIBRARY

0000010208

กระทรวงศึกษาธิการ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

28.-

ปรางค์วัดอรุณราชวราราม(ปรางค์เล็ก)

กรุงเทพมหานคร

โดย นายสมชาติ คุณมาศ

วันที่ 22 พ.ค. 2545

เลขทะเบียน บ. 12319 ค. 2

เลขเรียกหนังสือ บ. 294.3 ม.3.ค

๑๖๖

ตัวอย่างเพื่อการเรียนการสอน
ศูนย์พัฒนาหนังสือ

หนังสือเรียนสังกัดศึกษา

ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

ของ

ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-01-2358-9

พิมพ์ครั้งที่หก ๑๐๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๔๔

องค์การค้าของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๕ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศเพิ่มเติมรายวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตร
มัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) กรมวิชาการได้จัดทำ
หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ขึ้น เพื่อใช้ประกอบ
การเรียนการสอนตามหลักสูตรดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้
หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖

(นายโกวิท วรพิพัฒน์)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย เป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่มีส่วนช่วยให้สังคมไทยมีความสันติสุข ช่วยสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนวัฒนธรรมไทยก็สืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา กระทรวงศึกษาธิการตระหนักในความสำคัญของพระพุทธศาสนา เห็นควรส่งเสริมให้เยาวชนได้ยึดมั่นปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างสม่ำเสมอ จึงได้ประกาศเพิ่มเติมรายวิชาพระพุทธศาสนา ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) สำหรับให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกคนได้เรียนและเพื่อให้การเรียนการสอนตามหลักสูตรดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กรมวิชาการจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นจัดทำหนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ดังรายนามท้ายหนังสือนี้

การจัดทำหนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เล่มนี้ ได้กำหนดรูปแบบการเขียนให้มีแนวคิดสำคัญของเรื่องที่จะเขียน จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา ประเด็นอภิปราย และกิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมเสนอแนะ การประยุกต์ใช้ในชีวิต และคำถาม ในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นให้นักเรียนศึกษาความรู้จากเนื้อหาและนำความรู้ที่ได้ประพฤติปฏิบัติตามกิจกรรมที่เสนอไว้ในแต่ละบทเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของตัวนักเรียน

เนื้อหาของหนังสือแบ่งเป็น ๘ บท คือ ๑) ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ๒) พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ๓) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ๔) พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ ๕) ภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ๖) หน้าที่ชาวพุทธ ๗) การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา ๘) ภาคปฏิบัติซึ่งประกอบด้วยมารยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

กรมวิชาการหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้เป็นอย่างดี กรมวิชาการขอกราบขอบพระคุณพระคุณเจ้าทุกรูป และขอขอบคุณผู้จัดทำ ผู้มีส่วนช่วยเหลือให้การจัดทำหนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้

(นายพนม พงษ์ไพบูลย์)
อธิบดีกรมวิชาการ
๒๘ มกราคม ๒๕๓๖

สารบัญ

หน้า

บทที่ ๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา	๑
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเหล่านั้นในปัจจุบัน	๑
บทที่ ๒ พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง	๒๕
วิเคราะห์พุทธประวัติ	๒๕
๒.๑ การแสวงหาความรู้ของพระพุทธเจ้า	๒๕
๒.๒ วิถีชีวิตของพระพุทธเจ้า	๓๐
๒.๓ พระพุทธคุณ	๓๔
๒.๔ พระพุทธเจ้ากับอริยปาฏิหาริย์	๓๘
๒.๕ พุทธจริยา	๔๒
บทที่ ๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๔๖
๓.๑ อกุศลมูล ๓	๔๖
๓.๒ กุศลมูล ๓	๕๐
๓.๓ มิตรแท้ ๔	๕๖
มิตรเทียม ๔	
๓.๔ คารวะ ๖	๖๐
บทที่ ๔ พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์	๖๖
๔.๑ หน้าที่ของพระสงฆ์	๖๖
๔.๒ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน	๗๐
บทที่ ๕ ภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา	๗๔
๕.๑ การอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำในพิธีบรรพชา อุปสมบท พุทธศาสนสุภาษิต	๗๔
๕.๒ พุทธศาสนสุภาษิต	๗๕
๕.๓ คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา	๘๔
บทที่ ๖ หน้าที่ชาวพุทธ	๘๘
บทที่ ๗ การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา	๙๒
๗.๑ การบริหารจัดการ	๙๒
๗.๒ การเจริญปัญญา	๙๖

บทที่ ๘ ภาคปฏิบัติ

๘.๑ มารยาทชาวพุทธ

๘.๒ ศาสนพิธี

๘.๓ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

หน้า

๑๐๑

๑๐๑

๑๑๐

๑๑๘

ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และการนับถือพระพุทธศาสนา
ของประเทศเหล่านั้นในปัจจุบัน

แนวคิดสำคัญ

๑. หน้าที่หลักสำคัญอย่างหนึ่งของพุทธบริษัท ได้แก่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ในโลก เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน และการอยู่ร่วมกันอย่าง
สันติสุขอันเป็นผลให้พระพุทธศาสนาเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาจนทุกวันนี้
๒. แม้พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้าไปในประเทศต่าง ๆ ในโลกในช่วงเวลา
ที่แตกต่างกันและมีลักษณะการเผยแผ่ตลอดจนรูปแบบการปฏิบัติที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่หลักธรรม
คำสั่งสอนอันเป็นแก่นแท้ในพระพุทธศาสนา ย่อมมีคุณค่าต่อผู้ประพฤติปฏิบัติเหมือนกัน

จุดประสงค์การเรียนรู้

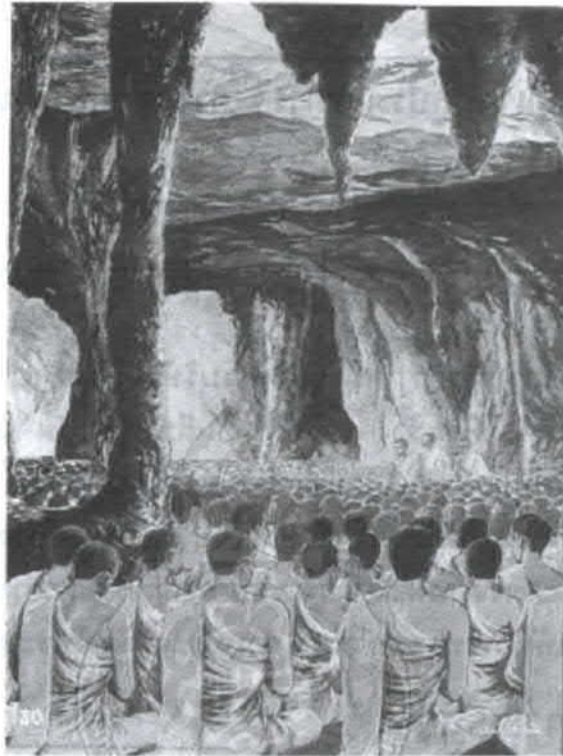
เมื่อนักเรียนได้ศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศต่าง ๆ
ในโลก และการนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศเหล่านั้นในปัจจุบัน
๒. ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดี
ระหว่างประเทศต่าง ๆ ในโลก

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเหล่านั้น ในปัจจุบัน

หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระพุทธศาสนาก็เริ่มเสื่อมลง
ตามลำดับ ถึงกับได้มีการทำสังคายนา คือ การชำระพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า
ให้บริสุทธิ์ด้วยกันถึง ๓ ครั้ง คือ ครั้งแรกหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ๓ เดือน ครั้งที่ ๒

หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วประมาณ ๑๐๐ ปี และครั้งที่ ๓ ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๓

ภายหลังสังคายนาครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงขอให้พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ผู้เป็นประธานสงฆ์ในขณะนั้น เลือกสรรพระอรหันต์ที่แตกฉานในพระไตรปิฎกและเชี่ยวชาญ ในการเทศนาเพื่อส่งไปประกาศพระศาสนาในนานาประเทศเมื่อพ.ศ. ๓๐๓ นับว่าเป็นการ ส่งศาสนาพุทธออกประกาศพระศานานอกประเทศอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์โลก โดยส่งพระสงฆ์แยกย้ายกันไปเผยแผ่พระศาสนา รวม ๙ สายด้วยกัน คือ

๑. พระมัชฌันติกเถระ ไปยังดินแดนที่เป็นแคว้นแคชเมียร์ และประเทศอัฟกานิสถาน ในปัจจุบัน
๒. พระมหาเทวเถระ ไปยังดินแดนตอนใต้ของแม่น้ำโคธาวารี ได้แก่ แคว้นไมซอร์ ในปัจจุบัน
๓. พระรักขิตเถระ ไปยังดินแดนที่เป็นเขตบอมเบย์ฝ่ายใต้ในปัจจุบัน
๔. พระธรรมรักขิตเถระ หรือพระโยนกธรรมรักขิตเถระไปยังดินแดนที่เป็นชายทะเล ด้านเหนือเมืองบอมเบย์ในปัจจุบัน

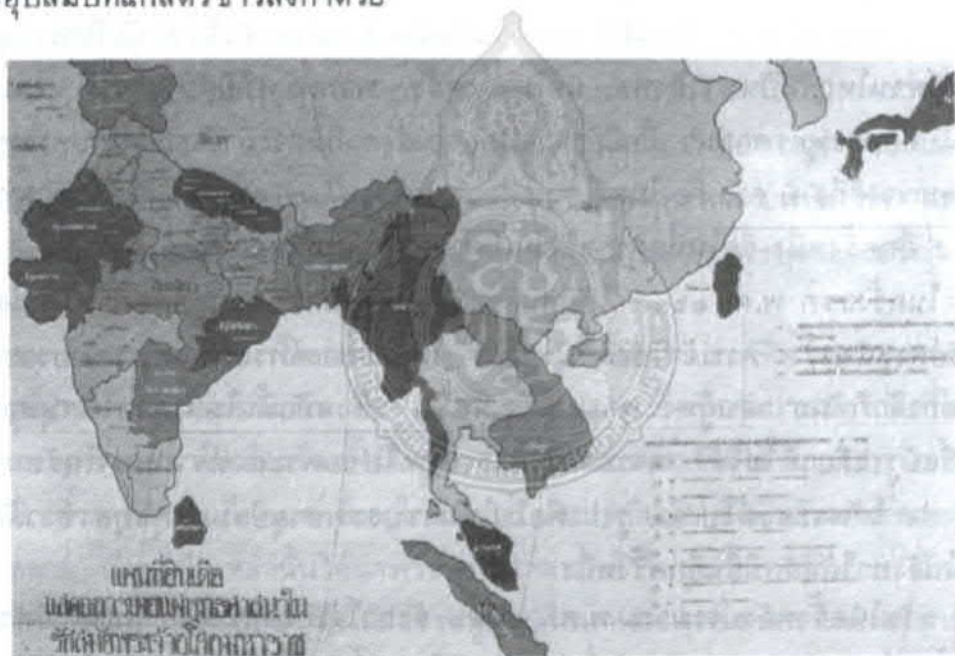
๕. พระมหารัชมังคลาจารย์ ไปยังดินแดนที่อยู่ทางยอดน้ำของแม่น้ำโคธาวารีปัจจุบัน

๖. พระมหารัชมังคลาจารย์ ไปยังดินแดนที่พวกโยนกหรือพวกกรีกเป็นใหญ่อยู่ในเวลานั้น ได้แก่ดินแดนที่เป็นประเทศเปอร์เซียปัจจุบัน

๗. พระมโหฬารมหาราช ไปยังดินแดนแถบเชิงเขาหิมาลัย ได้แก่ ดินแดนที่เป็นประเทศเนปาล และดินแดนตอนเหนือของประเทศอินเดียปัจจุบัน

๘. พระโสมนัสราช กับ พระอุตรมหาราช ไปยังสุวรรณภูมิ ซึ่งได้แก่ดินแดนที่เป็นประเทศพม่า ไทย และอินโดจีนในปัจจุบัน

๙. พระมหินทราธิราช ซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช ไปยังลังกาทวีป ได้แก่ประเทศศรีลังกาในปัจจุบัน และต่อมาได้ส่งพระสังฆมิตตาเถรี พระภิกษุภิกษุณีของพระมหินทราธิราชไปให้การอุปสมบทแก่สตรีชาวลังกาด้วย

เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๙ สาย

นับตั้งแต่นั้นมาพระพุทธศาสนาก็ได้เผยแผ่เข้าไปในประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชียและต่อมาได้เข้าไปเผยแผ่ในทวีปยุโรป สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และแอฟริกา จะได้นำประวัติการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาที่เข้าไปสู่ประเทศต่าง ๆ โดยจะเริ่มจากประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชียก่อน และจึงไปสู่ทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา ดังนี้

๑. พระพุทธศาสนาประเทศศรีลังกา พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระมหินทราธิราชพร้อมกับภิกษุอีก ๔ รูป เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลังกาซึ่งตรงกับรัชสมัยพระเจ้าเทวานัม

ปิยติส สามารถประดิษฐานพระพุทธรศาสนาได้อย่างมั่นคงในลังกาประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๔

โดยเหตุที่เกาะลังกา อยู่ใกล้ปลายแหลมสุดของประเทศอินเดีย การติดต่อไปมาหาสู่ระหว่างประชาชนบนแผ่นดินใหญ่ของอินเดียกับประชาชนชาวลังกา คงจะมีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาลแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดียก็ได้ทรงมีสัมพันธ์ไมตรี กับพระเจ้าเทวานัมปิยติสแห่งลังกา เป็นอย่างดี โดยมีได้ทรงพบเห็นกันเลย เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระมหินทเถระราชโอรส เป็นสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลังกา พระเจ้าเทวานัมปิยติสก็ทรงต้อนรับด้วยความ เต็มพระทัยยิ่ง และเมื่อได้ทรงสนทนาและฟังธรรมที่พระมหินทเถระแสดงบ้าง ก็ทรงเลื่อมใส และปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ และทรงสนับสนุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาได้ ตั้งมั่นในลังกา ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

พระพุทธศาสนาในลังกา บางครั้งได้เสื่อมลงถึงสูญสิ้นสมณวงศ์ ทั้งนี้ก็เพราะลังกา มีประชาชนเผ่าใหญ่ อยู่ ๒ เผ่า คือ เผ่าสิงหล กับเผ่าทมิฬ ชาวสิงหลทั่วไป ๆ นับถือพระพุทธศาสนา และกษัตริย์ส่วนใหญ่ก็เป็นชาวสิงหล แต่ในบางครั้ง พวกทมิฬก็ยึดอำนาจได้ โดยเหตุที่พวก ทมิฬมิได้นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อมีอำนาจปกครองลังกาก็มักจะย่ำยีและทำลายพระพุทธศาสนา จนสูญสิ้นสมณวงศ์ถึง ๒ ครั้ง คือ ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ครั้งหนึ่ง กับในสมัยพุทธศตวรรษ ที่ ๒๓-๒๔ อีกครั้งหนึ่ง แต่ในที่สุดชาวสิงหลก็สามารถกอบกู้เอกราชได้ คือ

ในครั้งแรก พ.ศ. ๑๖๑๔ ได้มีคนดีชาวสิงหลสามารถกอบกู้อิสรภาพได้ และได้ตั้งตน เป็นกษัตริย์พระนามว่า “พระเจ้าวิชัยสิริสังฆโพธิ” เมื่อพระองค์ทรงจัดการทางฝ่ายราชอาณาจักร ได้เรียบร้อยแล้วก็หันมากอบกู้พระพุทธศาสนาสืบไป ซึ่งสมัยนั้นในลังกาหาภิกษุสงฆ์ที่เป็นผู้มี ศีลบริสุทธิ์แม้รูปเดียวก็ไม่ได้ พระองค์จึงส่งราชทูตไปขอพระสงฆ์จากพม่าในรัชกาลพระเจ้า อโนรธามังช่อ ให้พระสงฆ์ไป ๒๐ รูป เพื่อไปให้การบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรชาวลังกา ทำให้ สมณวงศ์ในลังกาได้กลับมีขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ส่วนในครั้งหลังประมาณ พ.ศ. ๒๒๔๖ ลังกาได้เกิดจลาจลต้องสูญเสียอิสรภาพให้แก่ ทมิฬอีกครั้งหนึ่ง พระพุทธศาสนาเสื่อมลง จนถึงสูญสิ้นสมณวงศ์อีกครั้งหนึ่ง ต่อมาพระเจ้า กิตติสิริราชสีห์ทรงกอบกู้เอกราชได้ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะตั้งสังฆมณฑลขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง จึงได้ทรงส่งราชทูตมาขอพระสงฆ์จากประเทศไทย ในรัชสมัยพระเจ้าบรมโกษฐ์แห่งกรุงศรีอยุธยา ไปประดิษฐานสมณวงศ์ในลังกาอีกวาระหนึ่ง พระเจ้าบรมโกษฐ์ทรงส่งพระอุบาลีกับพระอริยมุนี พร้อมด้วยพระสงฆ์ ๑๒ รูป เดินทางไปลังกา และได้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรชาวสิงหลสืบมา พระสงฆ์ที่บวชในสำนักนี้ เรียกว่า “สยามวงศ์” หรือ “อุบาลีวงศ์” ซึ่งเป็นคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ ของลังกามาจนกระทั่งทุกวันนี้

ในสมัยใดที่กษัตริย์สิงหลมีเดชานูภาพมาก ในสมัยนั้นก็มักมีการสังคายนาพระไตรปิฎกเสียคราวหนึ่ง จึงปรากฏว่าในลังกา ได้มีการจัดทำสังคายนาพระไตรปิฎกหลายครั้งหลายหน โดยเฉพาะในรัชสมัยพระเจ้าวัฏฏคามณิอภัย (พ.ศ. ๕๑๔-๕๒๖) ครั้งนั้น พระพุทธทศตเถระกับพระมหาติสสเถระมองเห็นความเสื่อมโทรมแห่งพระพุทธศาสนา จึงได้นัดประชุมพระสงฆ์ ๑,๐๐๐ รูป เพื่อทำสังคายนาพระธรรมวินัยที่มหาวิหาร โดยมีพระพุทธทศตเถระเป็นประธาน มีพระมหาติสสมหาเถระเป็นผู้วิสันา คือตอบปัญหา พระเจ้าวัฏฏคามณิอภัยทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภก ทำอยู่ ๑ ปีจึงสำเร็จ และได้มีการจารึกพระไตรปิฎกเป็นอักษรสิงหลลงในใบลาน นับเป็นครั้งแรกที่ใช้อักษรเป็นเครื่องจดจารึกพระพุทธรวณะทั้งสิ้นลงในใบลาน

ต่อมาเมื่อลังกาได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของโปรตุเกสซึ่งเป็นชาวยุโรปที่นับถือคริสต์ศาสนา พระพุทธศาสนาก็ถูกย่ำยีและถูกทำลายเล็มา แต่โดยอาศัยที่พระพุทธศาสนาได้ปรากฏลงสู่จิตใจของชาวลังกามาเป็นเวลาช้านาน แม้ลังกาจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้นับถือศาสนาอื่นก็ตาม แต่ชาวลังกาก็ยังคงยึดมั่นในพระพุทธศาสนาตลอดมา จนกระทั่งลังกาได้รับเอกราชอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ พระพุทธศาสนาจึงได้รับการเอาใจใส่ทะนุบำรุงยิ่งขึ้นตามลำดับ พระสงฆ์ในลังกาได้ทำงานกันอย่างเข้มแข็ง โดยการสอนพระพุทธศาสนาให้แก่เด็กและประชาชนทั่วไป ตลอดจนส่งพระสงฆ์ออกไปประกาศพระพุทธศาสนาในทวีปยุโรปและอเมริกาด้วย

๒. พระพุทธศาสนาในประเทศจีน ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ปรากฏว่าภิกษุชาวอินเดียรูปแรกที่ไปถึงราชสำนักจีน คือ ท่านกัศสปมาดังคะ ซึ่งเชื่อกันว่าพระเจ้ามิ่งตี้ได้อาราธนาไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองจีน ทั้งนี้เพราะก่อนรัชสมัยพระเจ้ามิ่งตี้ อำนาจทางทหารของจีนเป็นที่เสื่อมลงไปทั่วสารทิศ จนถึงดินแดนซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนา กำลังแพร่หลาย นักบวชจีนเหล่านั้นได้นำพระพุทธศาสนาเข้าไปสู่ประเทศจีนด้วย อันเป็นเหตุให้พระเจ้ามิ่งตี้ทรงสนพระทัยมาก ถึงกับได้ส่งราชทูตไปศึกษาพระพุทธศาสนาในอินเดีย แล้วราชทูตได้นำคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและพระพุทธรูปไปถวายพระเจ้ามิ่งตี้ พระองค์จึงทรงเป็นปฐมกษัตริย์ของจีนที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา และในที่สุดพระองค์ได้ทรงส่งราชทูตไปอาราธนาท่านกัศสปมาดังคะให้ไปสู่ประเทศจีน เมื่อ พ.ศ. ๖๑๐ และได้สร้างวัดม้าขาว (แปะเบย์) ที่เมืองโล่หยาง ราชธานีตะวันออกริมฝั่งแม่น้ำโล ต่อมาก็มีพระเถระผู้ทรงคุณความรู้เดินทางไปสมทบอีก คือ ท่านพุทธภัทร ท่านอินทรรภัทร ท่านกุมารชีวะ ท่านปรมัตถะ ท่านชินคุปตะ และท่านโพธิธรรม นอกจากนั้น ยังมีลูกศิษย์ติดตามไปอีกเป็นจำนวนมาก ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ มีภิกษุชาวอินเดียอยู่ในเมืองโล่หยางเพียงแห่งเดียวก็ประมาณ ๑,๐๐๐ รูปแล้ว และยังมีชาวอินเดียอีกประมาณ ๑๐,๐๐๐ ครอบครัว

พระภิกษุชาวอินเดียที่เดินทางเข้าไปสู่ประเทศจีนนั้น ท่านได้นำคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ภาษาสันสกฤตเข้าไปสู่ประเทศจีนและได้แปลเป็นภาษาจีน บางรูปก็แต่งคัมภีร์ใหม่เป็นภาษาจีน เลยกี่เดียวทำให้วรรณคดีทางพระพุทธศาสนาของจีนเพิ่มขึ้นอีกมาก ท่านกุมารชีวะ ซึ่งไปถึงประเทศจีน เมื่อ พ.ศ. ๔๔๔ เป็นนักประพันธ์ที่ลือนามมากได้แต่งหนังสือไว้ถึง ๔๗ เล่ม ความรู้ความสามารถของท่านได้ทำให้ชาวจีนเข้าใจพระพุทธศาสนาลัทธิมหายานยิ่งขึ้น ท่านชินคุปตะ อีกรูปหนึ่งที่นับว่าเป็นนักประพันธ์เอกท่านได้แปลคัมภีร์สันสกฤตเป็นภาษาจีนไว้ถึง ๓๗ เล่ม ความรู้อันเลิศของท่าน ทำให้พระเจ้ากรุงจีนทรงโปรดปรานมากจนกระทั่งยอมถวายตัวเป็นศิษย์

ในพุทธศตวรรษที่ ๔ มีหลวงจีนรูปหนึ่ง ชื่อ ชีอันเต้า ได้เดินทางไปสืบศาสนาในประเทศอินเดีย แต่จดหมายเหตุบันทึกการเดินทางของท่านได้สูญหายไป อีก ๘๐ ปีต่อมา หลวงจีนฟาเหียนศิษย์ของท่านกุมารชีวะได้เดินทางท่องเที่ยวไปศึกษาพระพุทธศาสนาอยู่ในประเทศจีนเป็นเวลาประมาณ ๑๕ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๔๔๒ ถึง พ.ศ. ๔๕๗ ได้เดินทางไปยังเมืองต่าง ๆ กว่า ๓๐ เมือง แต่ได้บันทึกการเดินทางไว้เพียงย่อ ๆ เท่านั้น

ภิกษุจีนที่ได้ทำประโยชน์ให้แก่การศึกษาความเป็นไปของพระพุทธศาสนาในอินเดีย คือ หลวงจีนถังซัมจั๋งหรือเหียนฉาง เพราะท่านได้บันทึกหมายเหตุการเดินทางไว้ถึง ๖๐๐ หน้า ท่านต้องเดินทางข้ามทะเลทรายโกบี เลียบไปทางชายเขาเทียนชาน ผ่านทะเลสาบอิสติกกุล ลงมายังดัสเกนดและสมารกันด์ ผ่านช่องแคบโคเบอร์และเปชวาร์ ท่านต้องฝ่าฟันอุปสรรคและความทุรกันดารอย่างมากแต่ในที่สุดท่านก็เดินทางไปจนถึงอินเดีย และได้รับการต้อนรับจากกษัตริย์แคชเมียร์เป็นอย่างดี ท่านพักอยู่ที่แคชเมียร์ ๒ ปี ถัดลอคคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้มากมาย ต่อจากนั้นก็เดินทางไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ ลุมพินีวัน เมืองสาวัตถี เมืองกุสินารา เมืองพาราณสี พุทธคยา เมืองปาฏลีบุตร เมืองราชคฤห์ และนาลันทา และได้ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยนาลันทาถึง ๕ ปี เมื่อท่านเดินทางกลับสู่ประเทศจีนก็ได้รับการต้อนรับจากพระเจ้าถังไทจงฮ่องเต้เป็นอย่างดียิ่ง พระองค์ทรงโปรดให้ท่านเหียนฉางเข้าเฝ้าเป็นนิจ

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้าไปสู่ประเทศจีนนั้น ต้องต่อสู้กับระบบความเชื่อพื้นเมืองอย่างหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้อ ตลอดจนอำนาจ ประเพณี และความเชื่อถือต่าง ๆ ในราชสำนัก พวกขุนนางข้าราชการส่วนมากได้เหยียดหยามพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาของคนป่าเถื่อน กษัตริย์บางพระองค์พยายามจะเปลี่ยนลัทธิขงจื้อให้เป็นศาสนา แต่ลักษณะที่จะเป็นศาสนาของลัทธิขงจื้อนั้นได้วิวัฒนาการไปน้อยกว่าพระพุทธศาสนา เพราะในลัทธิขงจื้อไม่มีนักบวช ลัทธิเต๋ายังจะมีทำที่ที่จะเป็นศาสนาได้มากกว่าลัทธิขงจื้อ เพราะในลัทธิเต๋าก็มีนักบวชเช่นกัน แต่พื้นฐานทางปรัชญาของลัทธิเต๋าก็อ่อนกว่าพระพุทธศาสนา มาก ข้อนี้เองที่ทำให้พระพุทธศาสนาก้าวหน้าล้ำลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋าและศาสนาอื่น ๆ ไปมาก

เพราะเหตุที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ทรงคุณค่ามากกว่าลัทธิขงจื้อและเพราะเหตุที่มี

ปรัชญาลึกซึ้งกว่าลัทธิเต๋ามาก ในไม่ช้าพระพุทธศาสนาก็สามารถดึงดูดจิตใจชาวจีนให้หันมานับถือได้มากยิ่งขึ้น นักปราชญ์ทางอักษรศาสตร์ของจีนคนหนึ่ง ชื่อ เม่าจื่อ ได้พยายามต่อสู้เพื่อพระพุทธศาสนา ท่านได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่ง โดยยกเอาคำสอนทางพระพุทธศาสนาขึ้นเปรียบเทียบกับคำสอนของขงจื้อและเล่าจื้อ และยังได้พยายามที่จะสร้างความดีเลิศให้แก่พระพุทธศาสนาตลอดมา

เม่าจื่อได้ประสบความสำเร็จที่ละน้อย ๆ ในการสร้างความเชื่อถือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ลงสู่จิตใจของประชาชนชาวจีนที่ได้รับการศึกษาดีแล้ว ซึ่งเมื่อมีภิกษุชาวอินเดียได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนามากขึ้น และมีชาวจีนที่เป็นศิษย์ของภิกษุชาวอินเดียที่ทรงความรู้ในทางพระพุทธศาสนามากขึ้น ทำให้พระพุทธศาสนายังลงสู่จิตใจชาวจีนแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นตามลำดับ

พระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจชาวจีนมากมายเหลือเกิน พระพุทธศาสนาสอนให้ชาวจีนเข้าใจระบบการเวียนว่ายตายเกิด การค้นคว้าหาเหตุผล และความเชื่อในกฎแห่งกรรม เป็นต้น พระพุทธศาสนาได้เป็นเหตุบังเกิดงานศิลปะชิ้นสำคัญในพระพุทธศาสนาทั่วไปในประเทศจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมณฑลบู๊นกัง สุกเหมีน ตุนฮวง และที่อื่น ๆ อีกมาก

หลังจากที่ประเทศจีนได้เปลี่ยนการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบบสาธารณรัฐ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ แล้ว พระพุทธศาสนาก็ถูกปล่อยปละละเลย และเสื่อมทรามลงตามลำดับ พ.ศ. ๒๔๖๕ เฟงยูเซียง ข้าหลวงใหญ่มณฑลโฮนาน ซึ่งนับถือคริสต์ศาสนาได้สั่งให้ทำลายวัดทางพระพุทธศาสนา และสำนักเต๋าในมณฑลโฮนานลงทั้งหมด แม้แต่วัดม้าขาวที่สร้างครั้งพระพุทธศาสนาแรกเข้าสู่ประเทศจีนก็ได้ถูกทำลายลงในครั้งนี้ด้วย แต่ก็มีภิกษุจีนรูปหนึ่งชื่อไท่สฺย (พ.ศ. ๒๔๓๒-๒๔๙๐) ได้เป็นกำลังสำคัญในการกอบกู้สถานะพระพุทธศาสนาไว้ได้บ้าง ในบางส่วน ให้พระสงฆ์ศึกษาทั้งพระธรรมวินัยและวิชาการสมัยใหม่ของตะวันตก และต่อมาได้ตั้งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ การประกาศพระศาสนาในแนวใหม่ของท่าน ทำให้พวกปัญญาชนเข้าใจพระพุทธศาสนาดีขึ้น ได้ติดต่อกับพุทธศาสนิกชนในต่างประเทศ ส่งนักศึกษาไปศึกษาในประเทศศรีลังกา ไทย และญี่ปุ่น จนทำให้รัฐเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาในการประสานคนต่างเชื้อชาติของจีนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นต้น ทำให้พระพุทธศาสนามีอิสรภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อคอมมิวนิสต์เข้าครอบครองประเทศจีนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นต้นมา พระพุทธศาสนาก็ถูกทำลาย พระสงฆ์ถูกประณามว่าเป็นกาฝากสังคม พระสงฆ์และชีถูกบังคับให้เลิกไปประกอบอาชีพชาวบ้าน เป็นกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรมบ้าง พระพุทธศาสนาได้เสื่อมโทรมลงมาก ชาวพุทธภายนอกประเทศไม่ทราบความเป็นไปของพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร พระพุทธศาสนาและภิกษุสงฆ์ถูกบีบถูกรังควานนานาประการ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา เมื่อเติ้งเสี่ยวผิงได้มีอำนาจมากขึ้น ท่านได้หันมาให้เสรีภาพแก่ประชาชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ

การเมือง และศาสนามากขึ้น สถานการณ์ทางศาสนาโดยทั่ว ๆ ไปได้เริ่มกลับฟื้นตัวขึ้นในที่ทั่ว ๆ ไป อีกวาระหนึ่ง

๓. พระพุทธศาสนาในประเทศเกาหลี เกาหลีเป็นประเทศหนึ่งในเอเชียตะวันออกไกล ที่นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๐ เกาหลีในสมัยก่อนนั้นแบ่งเป็นอาณาจักรสำคัญ ๓ อาณาจักรด้วยกัน คือ อาณาจักร โคกูเรียง สิลละ และ ปักเซ

กษัตริย์โคกูเรียง ได้ส่งราชทูตไปทูลขอพระภิกษุสงฆ์จากประเทศจีนให้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโคกูเรียงจีนได้ส่งพระซุนเตาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พระพุทธรูปและพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๕๑๕ นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่งประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเกาหลี

ต่อมาพระภิกษุชาวอินเดีย ชื่อ รามานันทะ ได้เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอาณาจักรปักเซ หลังจากที่พระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแผ่ในอาณาจักรโคกูเรียงแล้วประมาณ ๑๓ ปี พระพุทธศาสนาในอาณาจักรปักเซได้เจริญรุ่งเรืองจนกลายเป็นศาสนาประจำชาติ

ส่วนในอาณาจักรซิลละ ได้รับพระพุทธศาสนาภายหลังอาณาจักรโคกูเรียงและอาณาจักรปักเซ โดยภิกษุจีนชื่อ อาเต็ก ได้เดินทางจากอาณาจักรโคกูเรียงเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่ประชาชน ในตอนแรก ๆ ก็ถูกขัดขวางอย่างรุนแรง แต่ต่อมากษัตริย์แห่งอาณาจักรซิลละก็ได้ตัดสินใจพระทัยหันมาสนับสนุนพระพุทธศาสนา จนกระทั่งพระพุทธศาสนากลายเป็นศาสนาประจำชาติของอาณาจักรซิลละ คำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องช่วยให้ประชาชนได้รับการศึกษา และยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชาติ นอกจากนี้อาณาจักรซิลละก็ได้ส่งพระศาสนทูตเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่น

ประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๐ เศษ อาณาจักรซิลละประสบความสำเร็จในการรวมอาณาจักรทั้ง ๓ เข้าเป็นอาณาจักรเดียวกัน ทำให้พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง

พระพุทธศาสนาในเกาหลี ได้มีอิทธิพลสูงมากในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ในระหว่างที่ราชวงศ์หวัง (Wang) ปกครองเกาหลี ได้มีนักศึกษาที่มีชื่อเสียงหลายท่านเดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศจีน เช่น ท่านยวนโส ท่านยวนเหยง และท่านยิเสียง หลังพุทธศตวรรษที่ ๑๖ พระพุทธศาสนาซึ่งเคยเป็นศาสนาของคนชั้นสูงเท่านั้น ก็ได้กลายมาเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของท่านยิเถียน ท่านพูเจา และภิกษุอื่น ๆ อีกหลายรูป ท่านยิเถียนเป็นนักศึกษาที่มีชื่อเสียงมาก ท่านได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาจีนได้สำเร็จ ท่านได้เริ่มเขียนเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นภาษาเกาหลีด้วย

ในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เกาหลีได้เปลี่ยนราชวงศ์ใหม่เป็นราชวงศ์โชซอน กษัตริย์ในราชวงศ์นี้ประสงค์จะเชิดชูลัทธิขงจื้อให้เป็นศาสนาประจำชาติ จึงกดขี่บีบบังคับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จนถึงกับภิกษุสงฆ์ต้องหลบไปลี้ภัยอยู่ตามชนบทและป่าเขาถ้ำเฝ้าไพร เป็นเวลานานกว่า ๕๐๐ ปี พระภิกษุสงฆ์จึงต้องพยายามรักษาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมไว้ให้เป็นมรดกตกทอดถึงอนุชนรุ่นต่อ ๆ ไป

เมื่อเกาหลีตกเป็นส่วนหนึ่งของประเทศญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ญี่ปุ่นได้ออกระเบียบข้อบังคับควบคุมวัดวาอารามและพยายามสร้างความเสื่อมโทรมให้เกิดแก่วงการคณะสงฆ์ เช่น ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีครอบครัวและดำรงชีวิตอย่างฆราวาส ทั้งนี้เพื่อทำลายความรู้สึกด้านชาตินิยมที่วัดช่วยรักษาไว้ให้หมดไป

ปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ เกาหลีได้ถูกแบ่งออกเป็น ๒ ประเทศ คือ เกาหลีเหนือและเกาหลีใต้

ทันทีที่ได้รับเอกราช ชาวพุทธในเกาหลีใต้ก็ได้เริ่มเคลื่อนไหวในการชำระกิจการคณะสงฆ์ให้บริสุทธิ์ ให้คณะสงฆ์มีการปกครองตนเอง และมีสำนักงานใหญ่ ๆ อยู่ในนครหลวงในจังหวัดต่าง ๆ ก็มีสภาพบริหารของตนเอง ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมบังคับบัญชาของสำนักงานใหญ่ในนครหลวง สำนักงานใหญ่ได้จัดให้มีการประชุมใหญ่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ และได้ตราขรรณบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นสำหรับเป็นหลักบริหารการคณะสงฆ์ทั้งปวง ได้พยายามชำระการคณะสงฆ์ให้บริสุทธิ์ ไม่มีครอบครัวอีกต่อไป ปัจจุบันคณะสงฆ์เกาหลีเป็นคณะสงฆ์ที่ก้าวหน้าทันต่อเหตุการณ์ มีความตื่นตัวในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการศึกษา

การบริหารการคณะสงฆ์ของเกาหลี มีพระสังฆราชทรงเป็นประมุข และมีระบบงานประกอบด้วยสังฆสมาคม มีคณะกรรมการสอดส่องตรวจตรารักษาระเบียบวินัยและความสงบเรียบร้อยคณะหนึ่ง และคณะภิกษุสงฆ์ผู้บริหารกิจการทั่วไปของพระพุทธศาสนาซึ่งมีพระเถระผู้ดำรงตำแหน่งเทียบได้กับสังฆนายกเป็นประธานอีกคณะหนึ่ง

ในการบริหารการพระพุทธศาสนาทั้งปวงนี้ คณะสงฆ์มีวัดนี้เป็นสำนักงานใหญ่ รวมไปถึงในที่เดียว คือ วัดโซเคซา ภิกษุที่ดำรงตำแหน่งบริหารไม่ว่าเดิมจะอยู่วัดใดก็ตาม เมื่อได้เป็นสังฆนายกและสังฆมนตรีแล้วจะต้องย้ายมาอยู่ประจำสำนักงาน ณ วัดโซเคซาทั้งหมด

ในด้านการศึกษา นอกจากจะมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแล้ว คณะสงฆ์เกาฬียังมีสถานศึกษาฝ่ายสามัญระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งอยู่ในความควบคุมดูแลของคณะกรรมการฝ่ายการศึกษาของคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาของเกาหลี ชื่อ “ดงกุก” ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ มีนักศึกษาทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ คณะสงฆ์เกาหลีได้เริ่มตั้งโครงการแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาเกาหลี เรียกว่า “ศูนย์แปลพระไตรปิฎกเกาหลี” อยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยดงกุก

ปัจจุบันพระพุทธศาสนาในเกาหลีเป็นแบบนิกายเซน ผสมกับความเชื่อในพระอมิตาภ
พุทธเจ้าและพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์

๔. พระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่นได้รับการขนานนามว่าเป็น “ดินแดน
แห่งพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน” พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศจีน
แล้วผ่านประเทศเกาหลีเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่น ทั้งนี้ก็โดยอาศัยความบากบั่นพยายามของภิกษุทั้งชาวจีน
และชาวญี่ปุ่นนั่นเอง

หนังสือ “๒๕๐๐ ปีแห่งพระพุทธศาสนา” (๒๕๐๐ YEARS OF BUDDHISM) ได้แบ่งยุค
พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นไว้ดังนี้

๑. สมัยที่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่น (พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒) เมื่อพระพุทธศาสนา
เข้าไปสู่ประเทศญี่ปุ่นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๑๐๔๕ นั้น ต้องพยายามดัดแปลงตัวเองให้เข้ากับ
ศาสนาชินโต ซึ่งเป็นศาสนาดั้งเดิมของญี่ปุ่นเสียก่อน โดยเหตุนี้เองทำให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนา
ต้องยอมรับลัทธิการบูชาบรรพบุรุษ และยอมรับเรื่องการบูชาเทวดาต่าง ๆ ของศาสนาชินโตเข้ามา
รวมไว้ในพระพุทธศาสนาด้วย เทวดาเหล่านั้นกลายเป็นอวตารปางต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า โดยวิธีนี้เอง
พระพุทธศาสนาจึงสามารถตั้งมั่นอยู่ในจิตใจของประชาชนชาวญี่ปุ่นได้ทีละเล็กละน้อย แต่จะสลัด
ศาสนาชินโตออกไปเสียทีเดียวก็ไม่ได้

เหตุการณ์ที่นับว่าสำคัญที่สุดก็คือเมื่อพระพุทธศาสนาได้ไปปรากฏโฉมหน้าเป็นครั้งแรก
ในประเทศญี่ปุ่นนั้น พระพุทธศาสนาได้ถูกนำเข้าไปพร้อม ๆ กับวัฒนธรรมอันสูงส่งของจีน
จึงเป็นเหตุให้ชนชั้นสูงของญี่ปุ่นในสมัยนั้น ได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาไปด้วย ครั้งหนึ่ง
พระพุทธศาสนาได้รับความอุปถัมภ์จากชนชั้นสูงของญี่ปุ่นทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ไปทั่วประเทศ
อย่างรวดเร็ว มีจักรพรรดิญี่ปุ่นหลายพระองค์ได้นำเอาหลักการของพระพุทธศาสนาไปใช้ และได้
ยอมรับเอาคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลักการดำเนินชีวิต เจ้าชายโซโตกุ (พ.ศ. ๑๑๑๗-๑๑๖๔)
มกุฎราชกุมารและสำเร็จราชการของจักรพรรดินีซูโอโกะซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุเพียง ๑๔ พรรษา
เท่านั้น เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามาก ทรงสามารถบรรยายพระสูตร
ต่าง ๆ ถวายพระจักรพรรดินีได้

ใน พ.ศ. ๑๑๔๗ เจ้าชายโซโตกุ ได้ทรงร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาฉบับหนึ่ง เรียกว่า
“รัฐธรรมนูญ ๑๗ มาตรา” ซึ่งเป็นการยกย่องพระพุทธศาสนาไว้อย่างสูงยิ่ง ถึงกับมีความลำดับ
รัฐธรรมนูญฉบับนี้มาก รัฐธรรมนูญฉบับนี้เน้นเรื่อง “หน้าที่และศีลธรรม” แทนที่จะเน้นในเรื่อง
“สิทธิและหน้าที่” อย่างรัฐธรรมนูญทั่ว ๆ ไป ดังจะเห็นได้จากข้อความในมาตรา ๒ ของรัฐธรรมนูญ
ฉบับนี้ที่ว่า

“จะต้องมีความเคารพในพระรัตนตรัยด้วยใจจริง พระรัตนตรัยคือพระพุทธเจ้า พระธรรม

และพระสงฆ์ ย่อมเป็นที่พึงสุดท้ายของก่าเนิดทั้ง ๔* และเป็นสิ่งที่สูงสุดแห่งศรัทธาในประเทศทั้งหลายทั้งปวง มีอยู่เพียงไม่กี่คนดอกที่เลวจริง ๆ เราอาจแนะนำเขาเหล่านั้นให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบได้ แต่ถ้าหากไม่นำเขาเข้าหาพระรัตนตรัยแล้ว เราจะทำความคดของเขาให้ตรงได้อย่างไร?”

เจ้าชายโชโตกุได้ทรงกระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อพระพุทธศาสนาในญี่ปุ่น ดุจดั่งพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงทำไว้ในอินเดียฉะนั้น

๒. สมัยที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาประจำชาติ (พุทธศตวรรษที่

๑๔-๑๕)

สมัยที่ ๒ นี้เริ่มต้นด้วยการตั้งพระพุทธศาสนานิกายใหม่ ๆ ขึ้น ๒ นิกาย คือ นิกายเทนได ซึ่งมีท่านโชโจเป็นผู้ให้กำเนิด กับนิกายชินงอนซึ่งมีท่านกุไกเป็นผู้ให้กำเนิด ทั้ง ๒ ท่านนี้เป็นผู้มี ความปรารถนาที่จะทำพระพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาประจำชาติและเป็นศาสนาสำหรับประชาชนทั่วไปพร้อมกันนั้นท่านก็มุ่งหมายจะอบรมพระทั้งหลายในวัดต่าง ๆ อยู่ในระเบียบวินัยที่ดี โดยอาศัย ความพยายามของพระทั้ง ๒ นิกายนี้ ทำให้พระพุทธศาสนากลายเป็นศาสนาประจำชาติขึ้นมา และได้รับความนิยมจากประชาชนมากยิ่งขึ้นตามลำดับ แต่ก็ยังมีปัญหาที่ยังแก้ไม่ได้อยู่อีกมากมาย เช่นกัน คำสอนต่าง ๆ ได้ถูกดัดแปลงแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้ประชาชนทั่ว ๆ ไปที่เคยเชื่อถือโชคลาง มาก่อน แล้วต่อมาหันมานับถือพระพุทธศาสนาจะได้เข้าใจได้ไม่ยากนัก และโดยเหตุที่สิ่งแวดล้อม ต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการขยายตัวของพระพุทธศาสนา คำสอนเหล่านั้นจึงได้แนะนำ ประชาชนให้หันไปเฝ้าทางสละโลกนี้เพื่อแสวงหาความสงบทางด้านจิตใจเพื่อความสุขในโลกหน้า

ความเคลื่อนไหวทางพระพุทธศาสนาครั้งใหม่ ได้เกิดขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ประชาชน เป็นจำนวนมากได้หันมาสนใจและมีศรัทธาเลื่อมใสใน “พระอมิตาภพุทธเจ้า” พวกเขาจะท่อง แต่พระนามของพระอมิตาภพุทธเจ้านั้นด้วยศรัทธาอย่างแรงกล้าโดยหวังว่าเมื่อตายแล้ว จะได้ ไปเกิดในสวรรค์สุขาวดี (pure land) ของพระองค์อันเป็นเหตุทำให้เกิดนิกายใหม่ ๆ ขึ้นอีกมากมาย ทั้งนี้ก็เพื่อให้พระพุทธศาสนาเข้าใจง่ายและปฏิบัติง่ายขึ้น โดยลักษณะนี้เองที่ทำให้นิกายเหล่านี้ จูงใจชาวไร่ชาวนาให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาได้อย่างมากมาย

ยุคกามาคุระเป็นยุคที่ประชาชนทั่ว ๆ ไปยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์แบบ ในยุคนี้ได้มีนิกายสำคัญทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ๒ นิกาย คือ นิกายสุขาวดี (หรือโจโด) และนิกายเซน

นิกายสุขาวดี เป็นนิกายที่สอนว่ามีสวรรค์สุขาวดีหรือสวรรค์ทิศตะวันตก (Western Heaven) ของพระอมิตาภพุทธเจ้า ผู้ที่จะไปเกิดในสวรรค์สุขาวดีจะต้องมีศรัทธาในพระอมิตาภพุทธเจ้า

* ก่าเนิดทั้ง ๔ ของสัตว์ทั้งหลาย คือ ๑. อันทะ สัตว์ที่เกิดในไข่ ๒. ชลาพุชะ สัตว์ที่เกิดในครรภ์ ๓. สังเสทชะ สัตว์ที่เกิดในเหง้าโคลหรือของสกปรก ๔. โอปปาติกะ สัตว์ที่เกิดผุดขึ้นเป็นหนุ่มเป็นสาวเลย เช่น เทวดา

อย่างแท้จริง บุคคลสำคัญของนิกายนี้ท่านหนึ่ง คือ ท่านโฮเนน วันหนึ่งใน พ.ศ. ๑๗๑๘ ท่านโฮเนน ซึ่งขณะนั้นอายุได้ ๔๒ ปี ได้อ่านคัมภีร์อรรถกถาแห่งอมิตายุทธยานสูตร ได้พบข้อความตอนหนึ่งว่า “หากบุคคลนึกถึงและออกพระนามพระอมิตาภพุทธเจ้าโดยมีต้องคำนึงถึงอาภักติและกาลเวลาแล้ว ถ้าปฏิบัติได้สม่ำเสมอเรียกได้ว่าเป็นสัมมากัมมันตะ เพราะต้องกับปฏิกุญญาแห่งพระอมิตาภพุทธเจ้า ทำให้ท่านเห็นอย่างปลอดโปร่งว่าข้อความนี้แก้ปัญหาได้สิ้นทุกอย่าง แล้วท่านก็เลิกละข้อปฏิบัติ อย่างอื่น ๆ ทั้งหมด กระทำแต่การเปล่งวาจาว่า “เนมบุตสุ” (นโม พุทธสฺส) เพียงอย่างเดียว แล้วท่านก็ออกเทศนาสั่งสอนว่าใครก็ตามเมื่อได้กระทำ “เนมบุตสุ” คือ ออกพระนามท่านอมิตาภพุทธเจ้า เสมอแล้วจะได้รับพระมหากรุณาให้ไปอยู่สวรรค์สุขาวดีเพื่อบรรลुสัจธรรม ณ ที่นั้นได้ แต่ท่าน ก็ได้ถูกคัดค้านและขัดขวางอย่างรุนแรง

ต่อมาท่านชินแรนซึ่งเป็นศิษย์ผู้หนึ่งของท่านโฮเนนได้ยึดคติธรรมของท่านว่า “ไม่มีพระ ไม่มีคฤหัสถ์” ทุกคนที่มีศรัทธาในพระอมิตาภพุทธเจ้าแล้วย่อมสามารถเข้าสู่สวรรค์สุขาวดีได้ เท่าเทียมกันท่านจึงมีครอบครัว นับว่าเป็นพระในนิกายมหายานรูปแรกที่มีครอบครัว ท่านได้สอนว่า การกระทำของมนุษย์ทางใดทางหนึ่งจะดีเพียงใด ก็ยังไม่พ้นจากความแปดเปื้อนด้วยกิเลส เพราะฉะนั้น จึงไม่อาจบรรลุโพธิ์ได้ จะต้องอาศัยพลังแห่งพระมหากรุณาธิคุณของพระอมิตาภพุทธเจ้าเป็นเครื่อง บันดาล ศาสนิกชนจึงต้องมีศรัทธามั่นในพระอมิตาภพุทธเจ้าเป็นสำคัญที่สุด และนี่เป็นเพียงสิ่งเดียว เท่านั้นที่จะช่วยให้หลุดพ้นได้ ผู้ที่มีครอบครัวก็สามารถจะมีศรัทธาในพระอมิตาภพุทธเจ้าอย่างแน่วแน่ได้ ดังนั้นก็ย่อมสามารถเข้าสู่อาณาจักรสวรรค์สุขาวดีได้เช่นกัน พระในนิกายนี้จึงมีครอบครัวได้ ฉะนั้นเนื้อสัตว์ได้ และดำเนินชีวิตอย่างฆราวาสได้

นิกายเซน เกิดความคิดที่จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ปรับปรุงความประพฤติปฏิบัติให้ กลับคืนสู่สภาพเดิมอย่างในสมัยพุทธกาล มุ่งปลูกพุทธภาวะคือความเป็นพุทธะอันมีอยู่แล้วในทุกคน ให้ฟื้นขึ้น นักปราชญ์ในนิกายนี้ ๒ ท่าน คือ ท่านโยไซ (พ.ศ. ๑๖๘๔-๑๗๕๔) และท่านโดเงน (พ.ศ. ๑๗๔๓-๑๗๙๖) ได้เคยเดินทางไปศึกษานิกายเซนในประเทศจีนแล้วนำกลับมาเผยแพร่ในญี่ปุ่น ปราชญ์ในนิกายเซนได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของจีนเข้าไปเผยแพร่ในญี่ปุ่นหลายอย่าง เช่น วรรณคดีจีน การคัดลายมืองามอย่างจีน การจัดดอกไม้ พิธีชงน้ำชา การวาดภาพด้วยหมึกดำ

นิกายเซนเคารพบูชาพระศาสดามุนีพุทธเจ้า พร้อมทั้งนักปราชญ์ผู้ก่อตั้งนิกายเซน และอาจารย์ต่อ ๆ มา มีคำสอนว่า ทุกคนและทุกสิ่งมีธาตุแห่งพุทธหรือพุทธภาวะแฝงอยู่ในตนแล้ว การที่จะบรรลุถึงโพธิ์ (การตรัสรู้) จะต้องอาศัยการเกิดญาณบรรลุแจ้งดับปล้นขึ้นในตนเอง ด้วยวิธีการอย่างใดก็ได้สุดแต่อาจารย์จะใช้ตามที่เห็นเหมาะสมเป็นการถ่ายทอดโพธิ์โดยตรงไม่ต้อง อาศัยคัมภีร์ ในระบบการศึกษาอบรม สอนให้ปฏิบัติเข้มงวดในระเบียบวินัยทางกายและการฝึกอบรม จิตใจด้วยสมาธิหรือสมาธิ เพราะเหตุที่สอนให้ดำรงชีวิตอย่างง่าย ๆ แต่เป็นผู้เพ่งพินิจและฝึกอบรม ทั้งกายและจิตให้มีระเบียบวินัยเช่นนี้ นิกายเซนจึงแพร่หลายและเป็นข้อปฏิบัติที่นิยมในหมู่ชนชั้นสูง

ตลอดถึงพระเจ้าจักรพรรดิ โดยเฉพาะในหมู่ชนกรีกพวกซามูไรนั้นนับถือมากเป็นพิเศษ ภาสอนและข้อปฏิบัติในนิกายนี้ นับว่าเป็นแหล่งที่มาอย่างสำคัญของลัทธิบูชิโด (บูชิโดโคโด) การฝึกสอนเช่น การจัดดอกไม้ (อิเคบานา) พิธีชงน้ำชา (ชาโนยุ) และละครโนะ (noh) การคาบูกิ (kabuki) เป็นต้น

๓. สมัยต่อมาจนถึงปัจจุบัน (พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๖) พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นได้มีพัฒนาการที่สำคัญใด ๆ เลยนอกจากจะมีการขยายตัวของนิกายต่าง ๆ บ้างเท่านั้น

สมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เมื่อโตกุงาวะเป็นโชกุนนั้น พระพุทธศาสนาได้เป็นศาสนาประจำชาติและได้รับความคุ้มครองเป็นอย่างดี เหตุผลที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้นี้ก็เนื่องจากรัฐบาลญี่ปุ่นหวังจะอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือทำลายอิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่กำลังเจริญรุ่งเรืองและมีอิทธิพลต่อชนชั้นสูงของญี่ปุ่นในสมัยนั้น ทั้งนี้เพราะในสมัยที่โนบุ나가ะได้มีอำนาจขึ้นเมื่อพ.ศ. ๒๑๑๖ นั้นได้ตั้งตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธศาสนาและต้องการให้คริสต์ศาสนาเข้าไปลบล้างอำนาจของพระพุทธศาสนาจึงได้ให้การสนับสนุนคริสต์ศาสนาเริ่มด้วยการทำลายวัดวาอารามทางพระพุทธศาสนาที่เมืองเกียวโตวัดชิเออิซานซึ่งเป็นวัดใหญ่หลังเมืองเกียวโตสร้างมาเกือบ ๗๐๐ ปี มีพระสงฆ์หลายพันรูปก็ถูกเผาเสียราบเรียบ ต่อมาโนบุ나가ะก็ถูกฆ่าตาย

ต่อมาโทโยทิมิอานาจเพราะได้รับความช่วยเหลือจากพระในพระพุทธศาสนา จึงหันมาสนับสนุนพระพุทธศาสนาอีกวาระหนึ่ง และเห็นว่าคริสต์ศาสนาเป็นภัยต่อความปลอดภัยของประเทศญี่ปุ่น จึงเริ่มขัดขวางการขยายตัวของคริสต์ศาสนาโดยทุกวิถีทาง ทำให้พระพุทธศาสนามีโอกาสเจริญรุ่งเรืองขึ้นอีกวาระหนึ่ง นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๓ เป็นต้นมาพระพุทธศาสนาก็หยุดชะงักความเจริญไประยะหนึ่ง

ในปัจจุบันญี่ปุ่นมีวัดมาก มีองค์การพระพุทธศาสนาและมีมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา มากกว่าประเทศใด ๆ ในโลก พุทธศาสนิกชนชาวญี่ปุ่นมีบทบาทในการทำงานเพื่อสังคมทั้งในด้านการศึกษา การสังคมสงเคราะห์ การพยาบาล และอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ญี่ปุ่นได้เป็นเจ้าภาพในการจัดให้มีการประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกครั้งที่ ๒ ขึ้นที่กรุงโตเกียว และเมื่อเดือนสิงหาคม-กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๑ ก็เป็นเจ้าภาพจัดให้มีการประชุมประวัติศาสตร์ทางศาสนาครั้งที่ ๑๐ ของโลก

ประชาชนชาวญี่ปุ่นกว่าร้อยละ ๗๕ นับถือทั้งศาสนาชินโตและพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์หรือนักบวช ๑ ล้านเศษ มีวัดประมาณ ๘๐,๐๐๐ วัด มีมหาวิทยาลัยพุทธศาสนา ๑๖ มหาวิทยาลัย

พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป พระพุทธศาสนาได้เข้าไปสู่ทวีปยุโรปเมื่อประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ก่อนนั้นชาวยุโรปแทบจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเลย ชาวยุโรปเริ่มจะมาสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้นก็เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐

หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ทำให้ชาวยุโรปสนใจมากก็คือหนังสือ “ประทีปแห่งเอเชีย” (The Light of Asia) อันเป็นกวีนิพนธ์ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ (Sir Edwin Arnold) ซึ่งท่านได้ร้อยกรองขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นหนังสือที่บรรยายเกี่ยวกับพุทธประวัติและหลักคำสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้า หนังสือเล่มนี้ได้มีอิทธิพลต่อชาวยุโรปโดยเฉพาะชาวอังกฤษอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง

บุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอังกฤษอีกคนหนึ่งก็คือ ศาสตราจารย์ ดร. ริส เดวิดส์ (Dr. Rhys Davids) และภรรยา ท่านได้เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society) ขึ้นที่กรุงลอนดอน เพื่อแปลคัมภีร์พระไตรปิฎกเถรวาทออกพิมพ์เผยแผ่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ ช่วงระยะเวลา ๒๕ ปี สมาคมบาลีปกรณ์ก็ได้ตีพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาอังกฤษออกมาเป็นจำนวนมาก ทำให้มีผู้สนใจพระพุทธศาสนายิ่งขึ้นและได้มีบุคคลอื่น ๆ อีกหลายคนได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาออกเผยแพร่มากขึ้นตามลำดับ มีชาวอังกฤษเป็นจำนวนมากที่มีความสนใจ เพราะเห็นว่าหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น สามารถนำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ต่อมามีชายหนุ่มชาวอังกฤษคนหนึ่งชื่อ อัลลัน เบนเนตต์ (Allan Bennett) ซึ่งได้บันทึกเล่าไว้ว่าเหตุที่ทำให้ท่านสนใจพระพุทธศาสนาเพราะได้อ่านหนังสือชื่อ “พระพุทธเจ้ากับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา” (Buddha and the Gospel of Buddhism) ของท่านกุมารสวามี (Coomaraswamy) แล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาซึ่งในขณะนั้นท่านมีอายุเพียง ๑๗ ปีเท่านั้น ต่อมาท่านได้เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกาและตั้งใจจะอุปสมบทเป็นภิกษุที่ลังกา แต่มีอุปสรรคขัดข้องบางประการ ท่านจึงเดินทางไปอุปสมบทที่แคว้นยะไซ ประเทศพม่า ได้นามทางพระพุทธศาสนา (ฉายา) ว่า “อานันทะ โมตริยะ”... ซึ่งต่อมามีท่านได้เปลี่ยนเป็นคำบาลีว่า “อานันทะ เมตเตยยะ” ขณะที่ท่านอยู่ในพม่า ท่านได้ติดต่อกับนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาในอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และเยอรมนี เช่น ริสเดวิดส์ โอลเดนเบิร์ก (Oldenberg) ตอนแรกท่านตั้งใจจะก่อตั้งพุทธสมาคมระหว่างประเทศ (Luter national Buddhist Society) ขึ้นเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากตะวันออกเข้าไปสู่ตะวันตกต่อมามีท่านได้พาพระธรรมทูตจากพม่าเดินทางไปประกาศพระพุทธศาสนาที่กรุงลอนดอน ขณะที่อยู่ที่กรุงลอนดอนท่านได้ร่วมมือกับนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาหลายคน เช่น ริสเดวิดส์ (Rhys Davids) อาร์.เจ.แจ็กสัน (R.J.Jackson) พันเอก เจ.อาร์.เพน. (J.R.Pain) เอิร์นเนสต์ รอสต์ (Ernest Rost) ก่อตั้งพุทธสมาคมแห่งบริเตนใหญ่และไอร์แลนด์ (Buddhist Society of Great Britain and Island) ขึ้น และออกนิตยสาร “พุทธปริทัศน์” (Buddhist Review) ขึ้น เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา บุคคลสำคัญที่มีส่วนช่วยเหลือท่านอานันทะ เมตเตยยะเป็นอย่างมาก ตั้งแต่ท่านยังอยู่ที่พม่าก็คือ เจ.เอฟ.แมกเคนี (ne'J.F.M'Kechine) ซึ่งได้เดินทางไปอุปสมบทที่พม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗

ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ชาวพุทธในอังกฤษก็ได้ตั้งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย (Buddhist of England) ขึ้นมาแทนพุทธสมาคมแห่งบริเตนใหญ่และไอร์แลนด์ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งพุทธสมาคมมีหลายท่านรวมทั้งนายและนางคริสต์มาส ฮัมฟรีย์ส์ (Christmas Humphreys) ด้วย และต่อมาพุทธสมาคมแห่งนี้ก็ได้ออกนิตยสารธรรมชื่อ “ทางสายกลาง” (Middle Way) ออกเผยแพร่ บุคคลที่มีบทบาททำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายในอังกฤษก็คือ ท่านอนาคาริกะ ธรรมปาละ (Anagarika Dharmapala) แห่งศรีลังกา ได้เดินทางไปร่วมเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในอังกฤษเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐

ความจริงพระพุทธศาสนาในอังกฤษมิได้มีเฉพาะฝ่ายเถรวาทเท่านั้น ฝ่ายมหายานแบบทิเบต จีนและญี่ปุ่นก็มี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ดร.สุสุกิ นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาของญี่ปุ่นซึ่งขณะนั้น อายุได้ ๘๓ ปี ก็ได้ไปพักอยู่ในกรุงลอนดอนหลายสัปดาห์ในฐานะเป็นแขกของพุทธสมาคม และได้แสดงปาฐกถาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนานิกายเซนหลายครั้ง

ใน พ.ศ. ๒๔๔๗ ชาวพุทธสีห์ล จากลังกาได้ไปซื้อสถานที่แห่งหนึ่ง เพื่อจัดตั้งเป็น “พุทธวิหาร” ขึ้นที่กรุงลอนดอน ท่านนารทมหาเถระ และท่านวินิตะจากลังกาได้เดินทางไปร่วมงาน เผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งนี้ด้วย

รัฐบาลไทยได้มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอังกฤษด้วย เนื่องจากสมเด็จพระพุทธฉายาจารย์ สมัยที่ยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถระ) วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร ได้เริ่มฟื้นฟูการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้นที่วัดมหาธาตุ มีชาวยุโรปหลายชาติ หลายภาษาได้เดินทางมาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดมหาธาตุเป็นจำนวนมาก ในจำนวนนี้มีชาวแคนาดาคนหนึ่ง ซึ่งได้มาอุปสมบทเป็นภิกษุในประเทศพม่าและได้นามฉายาว่า “อานันทโพธิ” แล้วต่อมาได้มาเจริญ วิปัสสนากรรมฐานที่วัดมหาธาตุ แล้วต่อมาได้เดินทางไปประเทศอังกฤษและสอนการเจริญวิปัสสนา กรรมฐานที่สำนักสงฆ์พุทธวิหารแอมป์สเต็ด ซึ่งเป็นสำนักสงฆ์ที่พระกบิลวฑูโฒ ชาวอังกฤษ ซึ่งมาอุปสมบทเป็นภิกษุอยู่ที่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ แล้วกลับไปตั้งพุทธวิหารแห่งนี้ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ต่อมาท่านได้ลาสิกขา พระอานันทโพธิจึงไปอยู่แทน ปรากฏว่ามีชาวอังกฤษชาวยุโรปอื่น ๆ และชาวอเมริกันได้มีความเลื่อมใสและเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพิ่มจำนวนมากขึ้น บางคน ก็ขอบรรพชาเป็นสามเณร ท่านอานันทโพธิต้องการให้พระพิมลธรรม (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) ส่ง พระไทยไปสอนวิปัสสนากรรมฐานในประเทศอังกฤษให้แพร่หลายมากขึ้น

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ พระพิมลธรรมได้เดินทางรอบโลกเป็นครั้งแรก เมื่อไปพักอยู่ที่ กรุงลอนดอน พระอานันทโพธิได้ขอให้พระพิมลธรรมเป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบทสามเณร ๒ รูป เป็นภิกษุ โดยใช้สถานเอกอัครราชทูตไทยเป็นคามสีมาชั่วคราว นับเป็นการอุปสมบทครั้งแรก ในทวีปยุโรป สามเณรชาวเยอรมัน ๒ รูปนั้นเป็นชาวเยอรมันฝาแฝด องค์กรที่ได้รับฉายาว่า วิมโล

และองค์หนึ่งได้รับฉายาว่า “ธมมิโก” ซึ่งเมื่อรวมฉายาทั้ง ๒ นั้นเข้าด้วยกันก็เป็น “วิมลธรรม” หรือ “พิมลธรรม” นั่นเอง เมื่อภิกษุชาวเยอรมันทั้ง ๒ รูปนั้นได้รับการอุปสมบทแล้ว ก็กลับไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเยอรมนี และต่อมาก็ได้ลาสิกขาทั้ง ๒ รูป

พระอานันทโพธิ ได้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลเป็นอย่างดี มีผู้ต้องการมาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมากขึ้นทุกที มิใช่เฉพาะชาวอังกฤษเท่านั้น หากรวมทั้งชาวยุโรปและชาวอเมริกันอื่น ๆ ด้วย จึงได้ติดต่อมาทางประเทศไทย ขอนิมิตต์พระราชสิทธิมนี (โชดก ญาณสิทธิ) ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระธรรมธีรราชมหามุนี พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ วัดมหาธาตุ ซึ่งเป็นพระอาจารย์ของพระอานันทโพธิ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสอนวิปัสสนากรรมฐาน ในที่สุดพระราชสิทธิมนีก็รับอาราธนาและได้ออกเดินทางไปอยู่ที่อังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ พร้อมกับ พระมหาวิจิตร ติสสทตฺโต เลขาธุการและล่ามและได้ดำเนินการสอนวิปัสสนากรรมฐานอยู่ที่พุทธวิหารแฮมป์สเต็ด กรุงลอนดอน ต่อมาทางราชการให้ถวายความอุปถัมภ์และแต่งตั้งพระราชสิทธิมนี เป็นหัวหน้าคณะพระธรรมทูตสายประเทศอังกฤษ และต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่ใหม่ ตั้งชื่อว่า “วัดไทยพุทธวิหาร” ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ทั้ง ๒ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดป้ายวัดและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “วัดพุทธปทีป” ซึ่งในปัจจุบันนอกจากจะเป็นศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแล้ว ยังเป็นสถานที่ที่ชาวอังกฤษทุกเพศทุกวัยเดินทางไปชมเป็นประจำทุกวัน เพราะพระอุโบสถสวยงามมาก ภายในก็มีจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงามยิ่งเช่นกัน

พระชาวอังกฤษที่มาอุปสมบทอยู่ในประเทศไทยที่วัดหนองป่าพง อยู่กับหลวงพ่ocha เมื่อได้ศึกษา และปฏิบัติอยู่นานจนมีความรู้ความสามารถเพียงพอแล้ว พระอุปัชฌาย์ก็ส่งกลับไปสอนชาวอังกฤษด้วยกัน ศิษย์หลวงพ่ochaองค์หนึ่ง คือพระสุเมธ (ปัจจุบันได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ พระสุเมธจารย์) ได้กลับไปตั้งวัดชื่อ “อมราวดี” สามารถนำชาวอังกฤษเข้ามาบวชศึกษาและปฏิบัติธรรมหลายคน มีแนวโน้มว่าจะเจริญรุ่งเรืองต่อไป

ศิษย์หลวงพ่ochaอีกรูปหนึ่ง ชื่อ เขมธมโม ซึ่งอุปสมบทมากกว่า ๒๐ ปี แล้วได้กลับไปตั้งวัด ชื่อ “วัดป่าสันติธรรม” ที่เมืองลอริก ประเทศอังกฤษ ท่านมีเป้าหมายในอันที่จะสอนนักโทษในเรือนจำให้กลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี ท่านได้ติดต่อขอเข้าไปสอนนักโทษในเรือนจำต่าง ๆ ๓๐ กว่าแห่ง นักโทษมีทั้งที่นับถือพระพุทธศาสนาและมีได้นับถือพระพุทธศาสนา ท่านได้ทำงานติดต่อกันมากกว่า ๑๕ ปีแล้ว โดยได้รับความร่วมมือจากผู้ว่าการเรือนจำนั้น ๆ เป็นอย่างดีทุกแห่ง สามารถบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่นักโทษเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี ถึงกับทางเรือนจำไว้วางใจ อนุญาตให้ออกมาอยู่กับครอบครัวได้ระยะหนึ่ง เช่น ๕-๖ วัน หรือ ๗ วัน ซึ่งสิทธิพิเศษนี้ไม่เคยปรากฏว่านักโทษ

“โพ้นทะเล” เคยได้รับมาก่อนเลย แต่ท่าน เขมธมโม ทำได้สำเร็จเพราะปรากฏว่ามีนักโทษที่เป็นคนไทยคนหนึ่งได้รับอนุญาตให้ออกนอกคุกได้ โดยท่านเขมธมโมเป็นผู้รับรอง แล้วท่านก็เข้ามาบรรพชาเป็นสามเณรสอนให้ทำวัตรสวดมนต์ ฝึกกรรมฐาน เมื่อครบกำหนดแล้วก็ให้ลาสิกขาลงกลับเข้าเรือนจำต่อไป

พระเขมธมโมได้ก่อตั้ง “องค์การองคฺลิมาล คือ องค์การสอนพระพุทธศาสนาในเรือนจำประเทศสหราชอาณาจักร” ขึ้น จุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือนักโทษทั้งที่เป็นชาวพุทธและมีใช้ชาวพุทธโดยประสานงานกับทางราชการ เข้าไปเยี่ยมและสอนธรรมปฏิบัติในคุกตลอดจนติดตามดูแลหลังจากนักโทษนั้น ๆ พ้นโทษไปแล้ว ที่ท่านได้ตั้งองค์การองคฺลิมาลขึ้น ก็เพราะได้แนวความคิดมาจากเรื่องพระองคฺลิมาล ซึ่งในอดีตเคยเป็นมหาโจรฆ่าคนในอาณัติกรโกศลเสียมากมาย เป็นที่เกรงกลัวของคนทั่วไป แต่ความจริงท่านมิได้เป็นโจรโดยสันดาน ดังนั้นต่อมาเมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วก็กลับใจมาบวชเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าและได้เป็นพระอรหันต์ ในโอกาสต่อมาท่านเห็นว่านักโทษเหล่านี้ก็ไม่ต่างกับโจรองคฺลิมาล บางคนติดคุกเพียงเงื่อนไซ้สังคมบีบบังคับพระเขมธมโมท่านกล่าวว่าเมื่อเห็นแล้วก็สงสารจึงก่อตั้งองค์การนี้ขึ้นมา อย่างนี้ก็จะให้มีโอกาสหยิบยื่นแสงสว่างแห่งชีวิตให้แก่เขาได้บ้าง แม้จะเพียงริบหรี่ก็ยังดี

ในที่สุดพระเขมธมโม ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ก็ได้จัดตั้ง “สวนป่าพุทธองคฺลิมาล เรือนจำสปริงฮิลล์ขึ้น (The Buddha-Grove at Springhill Prison) และได้ประกอบพิธีเปิดป้ายเมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ผ่านมานี้เอง สวนป่าพุทธองคฺลิมาลอยู่ในบริเวณคุก เป็นที่ที่ได้รับอนุญาตให้เปิดไว้เพื่อให้ นักโทษทำกิจพระพุทธศาสนา เช่น ฟังธรรม ทำวัตรสวดมนต์ ปฏิบัติกรรมฐาน เป็นที่โล่ง ในวันเปิดสวนป่าพุทธองคฺลิมาลนี้มีชาวไทย ผู้อำนวยการบริหารเรือนจำ เลขานุการสถานทูตไทย ประธานกลุ่มสิทธิมนุษยชนของรัฐ รวมทั้งบาทหลวงชาวคริสต์ก็ได้มาร่วมพิธีด้วย

นอกจากประเทศอังกฤษแล้ว ประเทศฝรั่งเศสก็เป็นประเทศหนึ่งที่มีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาอยู่เป็นจำนวนมาก ดร.ซิลวัน เลวี และศาสตราจารย์หลุยส์ เดอ รา วัลลี ปูแซง นับว่าเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่มีความสนใจในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ ดร.เลวี มีความสนใจพระพุทธศาสนาตามคัมภีร์สันสกฤต ใน พ.ศ. ๒๕๒๕ ท่านได้ตีพิมพ์บทตัน ๆ ของคัมภีร์พุทธจริยาของท่านอัสวโฆษ นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาหายากเป็นครั้งแรก นอกจากนั้น ท่านยังเป็นผู้ค้นพบมิลินทปัญหาฉบับภาษาจีน การค้นพบที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของท่านก็คือคัมภีร์พระพุทธศาสนาฉบับภาษาสันสกฤต นิกายวิษณวนวาท ส่วนศาสตราจารย์วัลลีปูแซง ท่านได้ทุ่มเทเวลาหนักไปในการศึกษาพระพุทธศาสนา นิกายสรวาสติวาทิน และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๔ ก็ได้ตั้งสมาคมบูรพศึกษา (Societe belge d'Etudes orientales) ขึ้นในฝรั่งเศส ก็เพราะความพยายามของท่านเป็นส่วนใหญ่

ประเทศเยอรมนีเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก นับว่าเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในทวีปยุโรป นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของเยอรมันมีอยู่หลายคน เช่น แมกซ์ มึลเลอร์ (Max Muller) และเอ็ม วินเตอร์นิตซ์ เค.อี.นอยมาน, คาร์ล เชลเดนสตุกเกอร์, ออดโต กิลเบิร์ต ไกเกอร์, ลีโอโปลด์ ฟอน ไชเรเดอร์ ซึ่งทำให้ชาวเยอรมันหันมาสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้น ผู้ที่นับว่ามีส่วนทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปในเยอรมนีกว้างขวางที่สุดก็คือ พอล คาลเก, ดร.ยอร์ช กริมม์ นักปรัชญาสมัยใหม่ของตะวันตกคนหนึ่ง คือ โซเพนเฮร์นับว่าเป็นชาวเยอรมันคนแรกที่ประกาศตนว่านับถือพระพุทธศาสนา ส่วนภิกษุชาวเยอรมันที่มีส่วนทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายมากก็คือ พระญาณติโลกมหาเถระ และพระญาณโปณิกมหาเถระ

ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ พอล คาลเก ได้แต่งวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไว้อย่างแจ่มแจ้ง และกว้างขวางหลายเรื่อง ได้สร้าง “พุทธาศรม” หรือ “อาศรมพระพุทธศาสนา” ขึ้นในกรุงเบอร์ลิน ยอร์ช กริมม์ เป็นผู้สร้าง “หอไตรรัตน์” ขึ้นที่เมืองมิวนิก (Munchen) ส่วนท่านญาณติโลกมหาเถระนั้น ได้อุปสมบทที่ลังกาและอยู่ที่เซอร์มิเตชตูดันดูวา ในประเทศศรีลังกา ได้รับงานหนังสือสำคัญทางพระพุทธศาสนาไว้หลายเล่ม และเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางมาก ท่านได้ทำให้ชาวตะวันตกหันมามีศรัทธา และอุปสมบทในพระพุทธศาสนากว่า ๕๐ รูป บุคคลเหล่านี้มีทั้งชาวเยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส ดัตช์ อิตาลี และยิว

นอกจากนั้น ในประเทศอื่น ๆ ในยุโรปอีกหลายประเทศที่ประชาชนมีความสนใจในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เช่น ในประเทศอิตาลี สวีเดน เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก ฮังการี สวิตเซอร์แลนด์ โปแลนด์ และแม้แต่ในรัสเซีย ก็เคยมีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่งในสมัยที่รัสเซีย ยังมีได้ตกอยู่ในอำนาจของคอมมิวนิสต์ เช่น ท่านเชอร์บาสกี (Th.Stcherbatsky) ซึ่งได้เขียนหนังสือ “พุทธตรรกศาสตร์” (Buddhist Logic) และเรื่อง “นิพพาน” (Concept of Niravana).

ในปัจจุบันมีพระสงฆ์ไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป และอยู่ประจำได้แก่ประเทศอังกฤษ สวีเดน และสวิตเซอร์แลนด์ ส่วนมากเป็นผู้ที่จบการศึกษาจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์

พระพุทธศาสนาในอเมริกา พระพุทธศาสนาได้เข้าไปสู่สหรัฐอเมริกา เมื่อประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ โดยมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้เริ่มจัดพิมพ์หนังสือสำคัญ ๆ ของตะวันออก ในชุด Book of the East ซึ่งมีเรื่องราวของพระพุทธศาสนารวมอยู่ด้วย เช่น Buddhism in Translation ของ เอช. ซี. วอเรน และ Buddhist Legends ของ อี. ดับลิว. เบอร์ลิงเกม ทำให้ชนชั้นปัญญาชนหันมาสนใจพระพุทธศาสนามาก นอกจากนั้นหนังสือ “ประทีปแห่งเอเชีย” ของ เซอร์ เอ็ดวิน

อาร์โนลด์ ก็ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในสหรัฐอเมริกาว่า ๔๐ ครั้ง นอกจากนั้นหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระเถระชาวลังกาและชาวพม่า ที่มีชื่อเสียงก็เป็นที่น่าสนใจของชาวอเมริกันมาก

โรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาในวัดไทย ลอสแอนเจลิส

ชาวอเมริกันที่มีบทบาทเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาคนหนึ่งคือเฮนรี สติล ออลคอตต์ ซึ่งเป็นนักกฎหมาย ท่านผู้นี้ได้เดินทางไปยังประเทศศรีลังกา เมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๓ และเมื่อไปถึงท่านก็ประกาศตนเป็นพุทธศาสนิกชน และได้ตั้งสมาคมพุทธเทวนิยมขึ้น โดยมุ่งหมายเพื่อตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษสำหรับเด็กชาวพุทธขึ้น ท่านได้ร้องเรียนต่อชาวอังกฤษที่ปกครองลังกาในสมัยนั้นให้ประกาศหยุดราชการในวันวิสาขบูชา ซึ่งก็ประสบความสำเร็จ ในปี พ.ศ. ๒๔๒๘ และท่านเห็นว่าควรจะมีธงพิเศษสำหรับพระพุทธศาสนา และต่อมาองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกก็ได้ยอมรับธง “ฉัพพรรณรังสี” เป็นธงขององค์การในการประชุมครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ท่านได้มีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดกับท่าน อนาคาริกะ ชรรณปาละ ชาวลังกาเพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ พระสถูปที่พุทธคยา อันเป็นสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และได้ตั้งสมาคมมหาโพธิ์ขึ้นในประเทศอินเดีย ต่อมาท่านได้รับเชิญไปบรรยายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ที่สภาโลกของศาสนา ในเมืองชิคาโก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ สุนทรพจน์ของท่านเป็นที่ซาบซึ้งใจแก่

ผู้ฟังจำนวนมาก ทำให้ท่านได้ปฏิญาณผู้หนึ่งคือแมรี ฟอสเตอร์ โรบินสัน แห่งฮอนโนลูลู ผู้เป็นกำลังสำคัญในการช่วยให้ท่านทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น

พ.ศ. ๒๔๒๔ ศาสตราจารย์ ดร.ริส เดวิดส์ ได้รับเชิญไปแสดงปาฐกถาในสหรัฐอเมริกา ท่านก็เลยถือโอกาสประกาศการก่อตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ขึ้นเป็นปฐมฤกษ์

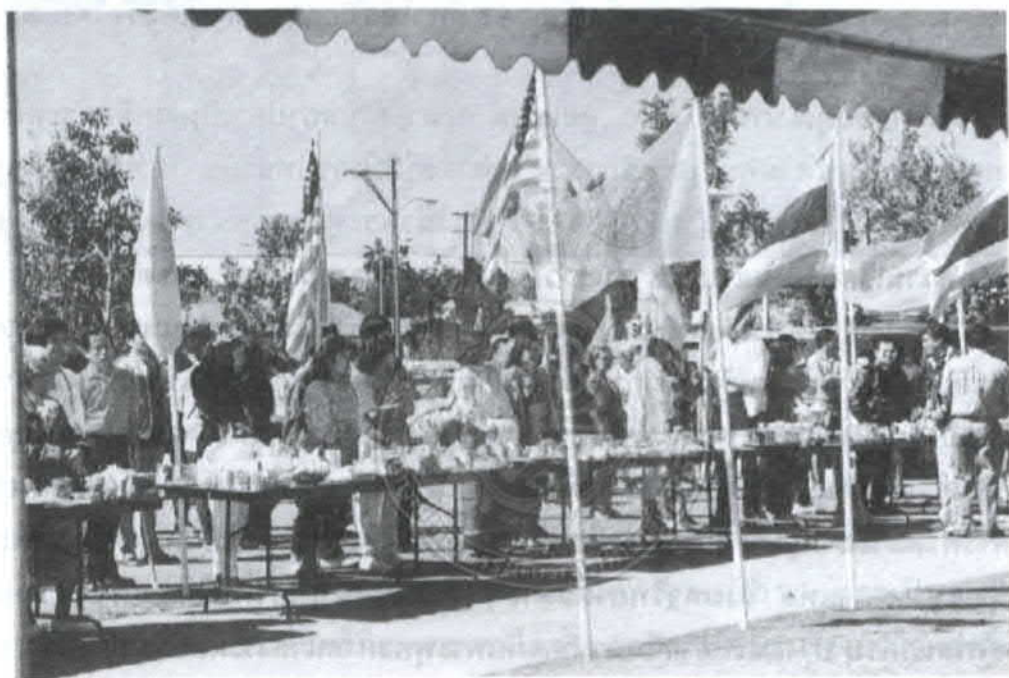
การประชุมสภาโลกของศาสนาในเมืองชิคาโก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ นั้น บางคนถือว่าเป็นการนำพระพุทธศาสนาเข้าสู่สหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก เฉพาะในคราวนี้ นายชิ.เจ. สเตราส์ แห่งเมืองนิวยอร์ก ได้ประกาศยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นอเมริกันคนแรกที่ได้ประกาศตนอย่างเปิดเผยเช่นนั้น

พ.ศ. ๒๔๔๒ ท่านโชกัว โซนาตะ ได้นำคณะกรรมการชาวญี่ปุ่นไปยังเมืองซานฟรานซิสโก มลรัฐแคลิฟอร์เนียเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบมหายานนิกายต่าง ๆ ชาวพุทธอเมริกันส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากชาวญี่ปุ่น และชาวจีนที่นับถือพระพุทธศาสนา

เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ พระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถระ ซึ่งต่อมาได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์) ขณะนั้นเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง และเป็นสภานายกมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ได้รับเชิญจากขบวนการ เอ็ม. อาร์. เอ (M.R.A. ย่อมาจาก MORAL RE - ARMAMENT) ให้เดินทางรอบโลกไปร่วมประชุมขั้นสุดยอดของขบวนการเป็นเวลา ๕๗ วัน พระพิมลธรรมพร้อมกับพระมหามันัส จิตตโม ในฐานะเลขานุการ ได้เดินทางออกจากประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑ พระพิมลธรรมและพระมหามันัส จิตตโม ได้พักอยู่ในสหรัฐอเมริกา ได้มีโอกาสเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในหมู่ชาวอเมริกันและชาวไทยในสหรัฐอเมริกาพอสมควร อย่างน้อยก็ทำให้ชาวอเมริกันรู้จักพระฝ่ายเถรวาทมากยิ่งขึ้น ระหว่างที่อยู่ที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ก็ได้มีโอกาสพบกับท่าน ศาสตราจารย์ ดร.คูร์ต เอฟ. โลเดกเกอร์ และภรรยาซึ่งทั้ง ๒ คนนี้ได้มีภารกิจอันสำคัญเกี่ยวกับสมาคมศูนย์พุทธศาสนาเถรวาทในสหรัฐอเมริกาด้วย โดยเฉพาะดร.โลเดกเกอร์ เมื่ออยู่ในประเทศไทยได้เป็นที่ปรึกษาฝ่ายต่างประเทศของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ และได้เป็นกำลังสำคัญในการปรับปรุงหลักสูตรการสอนในมหาวิทยาลัย ให้เป็นระบบอเมริกัน ซึ่งเรียกว่า “ระบบซีเมสเตอร์แพลน” ในสมัยที่พระธรรมวรนายก (สมบุรณ์ จันทโก) เป็นอธิการบดีและพระกวีวรรณ (จำนงค์ ชุตินฺธโร) เป็นเลขาธิการ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๐ พระมหาประสิทธิ์ กิตติสิทฺโธ วัดเบญจมบพิตร ได้รับทุนจากมูลนิธิอาเซียให้ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยอเมริกัน (American University) ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. และได้มีโอกาสเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัว โดยได้รับนิมนต์ไปแสดงปาฐกถาธรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในวงการทหารอเมริกันและเอกชนอยู่เสมอ

พ.ศ. ๒๕๐๒ พระภิกษุญาณ (จ๋านงค์ ชุตินฺธโร) ได้รับทุนจากมูลนิธิยาเซียไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยเยล (YALE) สหรัฐอเมริกา ในระหว่างที่ได้ศึกษาอยู่ก็ได้รับนิมนต์ไปบรรยายพระพุทธศาสนาในโบสถ์และองค์กรต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ทำให้ชาวอเมริกันในระดับปัญญาชนมีความสนใจพระพุทธศาสนายิ่ง ๆ ขึ้น นอกจากนั้นสำนักผู้ดูแลนักเรียนไทยในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ยังได้นำบทความทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุญาณไปพิมพ์เผยแพร่ให้แก่แก่นักเรียนไทยที่ศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกาอีกด้วย ซึ่งก็เป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นปัจจัยทำให้คณะสงฆ์ไทยไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกาในโอกาสต่อมา

การทำบุญอุทิศบาตรในวัดไทย ลอสแอนเจลิส

พ.ศ. ๒๕๐๔ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (ปลด กิตฺติโสภณมหาเถระ) วัดเบญจมบพิตร พร้อมด้วยพระมหาวินทร์ สระคำ ได้รับทุนจากรัฐบาลและมูลนิธิยาเซียเดินทางรอบโลก และได้ถือโอกาสไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกาและยุโรปด้วย โดยมีพระมหาประสิทธิ์ กิตฺติสิริโช ร่วมสมทบในการเดินทางครั้งนี้ด้วย

พ.ศ. ๒๕๐๗ พระเมธีปัญญาสีหะ มหานายกเถระแห่งศรีลังกาได้ไปเยือนสหรัฐอเมริกา และเป็นเหตุให้สร้างวัดพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทขึ้นเป็นครั้งแรกที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ ต่อมาพระวินัดะ แห่งวัดวิชิตารามยะ กรุงโคลัมโบ ศรีลังกา ซึ่งมีความคุ้นเคยกับ

พระภิกษุญาณคดี ได้ไปพำนักเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกา หลังจากที่พระภิกษุญาณคดีและพระมหาประสิทธิ์ กิตติสิริโว เดินทางกลับประเทศไทยแล้ว

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๕ รัฐบาลอเมริกันได้อาราธนาสมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปริณายก (ปุ่น ปุณฺณสิริ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร ได้เสด็จไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกา และดูการพระศาสนาของโลก ทำให้ชาวอเมริกันมีความสนใจพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นชาวไทย ชาวลาว และชาวเขมร ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นพุทธศาสนิกชน มีความเห็นว่าจะคณะสงฆ์จากประเทศไทย ลาว และกัมพูชา น่าจะมีวัดทางพระพุทธศาสนาของตนเอง เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่ต้องจากบ้านเมืองไปอยู่ในต่างแดน ซึ่งนับว่าเป็นเหตุบังเอิญสำคัญที่ทำให้สมัยต่อ ๆ มา ได้มีวัดไทย ลาว เขมร ในสหรัฐอเมริกามากขึ้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (เกี่ยว อุปฺเสโน ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธาจารย์) วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร เลขาธิการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้นำคณะสงฆ์ไทยไปสหรัฐอเมริกา เพื่อหาหนทางนำพระพุทธศาสนาจากประเทศไทยเข้าไปเผยแผ่ตามความเรียกร้องของประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศ และต่อมาพระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) วัดพระพิเรนทร์ ก็ได้รับอาราธนาไปบรรยายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในมหาวิทยาลัยหลายแห่งในสหรัฐอเมริกา ทำให้พวกปัญญาชนชาวอเมริกันหันมาสนใจพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะชาวอเมริกันหนุ่มสาวทั้งหลายได้หันมาสนใจศาสนาในตะวันออกมาก ไม่ว่าจะเป็นศาสนาฮินดู พระพุทธศาสนาิกายเซน นิกายลามาของทิเบต ฯลฯ และมีความสนใจในเรื่องการทำสมาธิมาก บางทีเพียงในเมืองเล็กๆ เมืองเดียว มีสำนักขบวนการศาสนาตะวันออกมากกว่า ๔๐-๕๐ แห่ง ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ก็มีรายวิชาเกี่ยวกับศาสนาตะวันออกรวมทั้งพระพุทธศาสนาด้วย บางแห่งมีการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาถึงระดับปริญญาเอก

ปัจจุบันมีวัดไทยในสหรัฐอเมริกายู่ในหลายมลรัฐ เช่นวัดวชิรธรรมปทีป และวัดอุษาพุทธอาราม ในมลรัฐนิวยอร์ก วัดไทยลอสแอนเจลิส มลรัฐแคลิฟอร์เนีย วัดไทยกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. วัดธรรมารามและวัดเขมรเมตตาราม นครชิคาโก มลรัฐอิลลินอยส์ วัดมงคลรัตนาราม และวัดพุทธานุสรณ์ ในนครซานฟรานซิสโก มลรัฐแคลิฟอร์เนีย วัดมูลนิธิวิปัสสนา ลองบีช มลรัฐแคลิฟอร์เนีย วัดพุทธคุณาราม ซอนเลกซิตี มลรัฐยูทาห์ วัดพุทธาวาส นครฮิวส์ตัน และวัดพุทธนานาชาติ นครออสติน มลรัฐเท็กซัส วัดพุทธภาวนา เมืองลาสเวกัส มลรัฐเนวาดา วัดมงคลรัตนาราม เมืองเทมปา วัดพุทธรังษี ไมอามี มลรัฐฟลอริดา วัดพุทธจักรมงคลวราราม เพ็นซิลวีเนีย มลรัฐฮาวาย วัดดังกล่าวนี้ทั้งหมดล้วนมีพระพุทธศาสน์บัณฑิต จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไปประจำอยู่ทั้งสิ้น และบางวัดก็มีพระศาสนศาสตร์บัณฑิต สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ไปประจำอยู่ด้วย

การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนาในวัดไทย ลอสแอนเจลิส

วัดทางพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ไทย ได้มีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการประกาศพระศาสนาให้เข้าถึงจิตใจประชาชนทั้งชาวไทย ชาวลาว ชาวเขมร ตลอดจนชาวอเมริกันหนุ่มสาวในระดับปัญญาชนเป็นอย่างมาก พระเถระไทยที่มีบทบาทสำคัญยิ่งรูปหนึ่งที่ทำให้วัดไทยในลอสแอนเจลิสเจริญรุ่งเรืองเหนือกว่าบรรดาวัดไทยในสหรัฐอเมริกา และเป็นศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมไทยก็คือ พระเทพโสภณ (กมล โกวิท ปัจจุบันได้แก่พระธรรมราชานุวัตร) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร

ประเด็นอภิปราย

๑. ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ โดยยกตัวอย่างเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ และให้นักเรียนวิเคราะห์หลักธรรมที่เลือกนำมาใช้ให้เกิดผลดี

๒. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ในโลก นักเรียนคิดว่าจะยากลำบากเหมือนกับในอดีตหรือไม่

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรช่วยกันทำแผนที่ ตำแหน่งที่พระพุทธศาสนาเข้าไปตั้งมั่นในประเทศต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ กลุ่มยุโรป สหรัฐอเมริกา จีน เกาหลี และญี่ปุ่น
๒. นักเรียนเล่าเกี่ยวกับการนับถือศาสนาพุทธในประเทศต่าง ๆ เท่าที่นักเรียนทราบ นอกเหนือที่กล่าวไว้ในหนังสือเรียนเล่มนี้

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

- ๐ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่หลักของเราชาวพุทธ โดยยึดหลักธรรมคำสั่งสอนอันเป็นแก่นแท้ในพระพุทธศาสนาเผยแผ่ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

คำถาม

๑. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศยุโรป แตกต่างกับการเผยแผ่ในประเทศจีน เกาหลี และญี่ปุ่นอย่างไร
๒. อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน สหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะบทบาทของชาวไทยในการเผยแผ่
๓. คำกล่าวที่ว่า “พระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันตก” หมายถึงอะไร อธิบายพอเข้าใจ

พุทธประวัติ

วิเคราะห์พุทธประวัติ

๒.๑ การแสวงหาความรู้ของพระพุทธเจ้า

แนวคิดสำคัญ

เจ้าชายสิทธัตถะทรงเป็นนักคิดและสนพระทัยใฝ่หาความรู้ทรงใช้วิธีการศึกษาหลายวิธี เริ่มต้นด้วยการกำหนดเป้าหมายของการศึกษา คือการช่วยเพื่อนมนุษย์ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งสิ้น วิธีการศึกษาของพระองค์ ได้แก่การเสด็จออกบรรพชา การศึกษาจากสำนักอาจารย์ การทดลองปฏิบัติ การฝึกจิต การคิดใคร่ครวญหาเหตุผลด้วยความพากเพียรและตั้งพระทัยมั่น จนค้นพบหลักอริยสัจ ๔ ประการ

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

- อธิบายวิธีการแสวงหาความรู้ของเจ้าชายสิทธัตถะทั้งก่อนและภายหลังการเสด็จออกบรรพชาได้
- วิเคราะห์เหตุผลของการที่พระสิทธัตถะ ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาและทรงเลิกลัทธินั้น ตามแนวทางวิธีการศึกษาที่เรียกว่า “การทดลองปฏิบัติ” ได้
- เปรียบเทียบวิธีการศึกษาสมัยพุทธกาลกับปัจจุบันโดยคำนึงถึงสภาพการณ์และปัจจัยต่าง ๆ ของสังคมแต่ละยุคสมัย

การแสวงหาความรู้ของพระพุทธเจ้า

เจ้าชายสิทธัตถะ นับแต่ยังทรงพระเยาว์ทรงมีลักษณะนิสัยที่เป็นนักคิด และใฝ่หาความรู้ พุทธประวัติได้แสดงไว้ว่า แม้เมื่อพระองค์ทรงมีพระชนมายุเพียง ๗ พรรษา พระองค์ก็แสวงหาความสงบ และเข้าสมาธิจนเกิดปัญญา ครั้นพระชนมายุได้ ๘ พรรษา พระองค์ก็ได้รับการศึกษา

ตามแบบของโอรสกะตริย์ คือ ได้เรียนศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ จากสำนักพระอาจารย์วิศวามิตร ทรงเรียนรู้วิชาการรบ และหลักการบริหารบ้านเมืองอย่างรวดเร็ว และแตกฉาน จนหมดสิ้นความรู้ของพระอาจารย์ ดังนั้น จึงนับได้ว่า นับตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนเติบโตเป็นหนุ่ม เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงมีความรู้ และความเชี่ยวชาญในวิชาการทางโลกอย่างสมบูรณ์ จากการเรียนภายในพระราชวัง

แม้ว่าชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะจะดำเนินไปท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่งดงาม โอ่อย่างคับคั่ง ด้วยบริวารแวดล้อม และครึกครื้นด้วยเสียงสรวลเสีร่งร่าอยู่ครึกโครม พระทัยของพระองค์กลับโน้มโน้มไปในทางสงบมากกว่า ทรงชอบคิดถึงความเป็นไปในชีวิตของประชาชนของพระองค์ ซึ่งได้ทรงมีโอกาสได้พบเห็นบ้างเล็กน้อยนอกพระราชวัง เช่น การที่ได้เสด็จประพาสกับเจ้าชายยานนท์ ในภายหลังได้ทรงทอดพระเนตรคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ซึ่งมีสภาพชวนให้สังเวช พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นท่าทางอันน่าสลดของเหล่าสมณภิกษุในยามหลับไหล พระองค์จึงทรงมีพระทัยสงสารและทรงครุ่นคิดอย่างลึกซึ้งถึงความทุกข์ยากของชีวิต และต้องการหาทางที่จะช่วยให้มนุษย์ได้หลุดพ้นจากความทุกข์เหล่านี้

เจ้าชายสิทธัตถะทรงตั้งพระทัยที่จะแสวงหาความรู้เรื่องการพ้นทุกข์ด้วยพระองค์เอง ทรงคิดว่าหากยังใช้ชีวิตวนเวียนอยู่ในโลกียสุข ซึ่งล่อเร้าอารมณ์ให้หลงมัวเมาประมาทอยู่เช่นนี้ ย่อมไม่มีโอกาสที่จะศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับเรื่องของชีวิตอันซับซ้อนนี้ได้ อีกทั้งการที่ได้ทรงมีความประทับใจในลักษณะของนักบวชในสมัยนั้น จึงได้ทรงตัดสินใจพระทัยว่าทางเดียวที่จะทำให้พระองค์ได้แสวงหาความรู้ความสงบและเสรีภาพนั้น คือ การที่ต้องสละความผูกพันทางครอบครัวและทางวัตถุ แล้วเสด็จออกบรรพชา

ณ แม่น้ำโนมา เจ้าชายสิทธัตถะทรงคิดพระเมสติ
อธิษฐานเพศเป็นนักบวช

หากนักเรียนได้ดูแผนที่ที่แสดงที่ตั้งของกรุงกบิลพัสดุ์ และระยะทางที่เจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จหนีมาภักกับนายฉันทะ จนถึงฝั่งแม่น้ำอนมานั้น มีระยะทางไกลมาก และเมื่อถึงฝั่งแม่น้ำอนมาแล้วได้ทรงปลงพระเกศา ซึ่งตามธรรมเนียมของมัชฌิมประเทศในสมัยพุทธกาลนั้น ถือว่าการโกนผมเป็นการกระทำที่ไม่เป็นมงคลอย่างยิ่ง แสดงว่า พระสิทธัตถะทรงตั้งพระทัยเด็ดเดี่ยวที่จะไม่กลับคืนนคร และทำให้พระญาติสันทวงศ์จะเหินห่างวังพระองค์ให้กลับไป

เมื่อบรรพชาแล้ว พระสิทธัตถะได้แสวงหาความรู้ด้วยวิธีเรียนจากครู จึงได้เสด็จไปทางใต้ถึงแคว้นมคธ และศึกษาในสำนักของอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงในสมัยนั้น คือ อาฬารดาบส กาลามโคตร และอุททกดาบส รามบุตร ได้ทรงเรียนจนจบความรู้ทั้งหมดที่อาจารย์มี แต่เมื่อวิเคราะห์แล้วก็ยังทรงเห็นว่าไม่เป็นทางที่ต้องพระประสงค์ จึงลาออกจากสำนักนั้น และเดินทางต่อไป

การแสวงหาความรู้ในระยะนี้ ทรงใช้วิธีศึกษาจากสำนักอาจารย์ และเจ้าลัทธิต่างๆ ที่มีอยู่เก่าก่อน ทรงศึกษาหลักวิธีการ และทดลองปฏิบัติและเลือกเอาประเด็นที่เป็นส่วนดี และเป็นจุดเด่นมารวมกัน เช่นการเข้าฌานสมาบัติ การบริหารบังคับส่วนต่างๆ ของร่างกาย การทรมานกายให้ลำบาก และการฝึกบังคับจิต เป็นต้น ทรงเห็นว่าการทรมานร่างกายอาจนำไปสู่ความรู้ที่ทรงต้องการได้ จึงได้ทดลองปฏิบัติโดยทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา

เมื่อพระสิทธัตถะได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา คือ ทรงอดอาหารจนถึงขนาดสุดที่ร่างกายจะทนทานได้ พระองค์ได้ทรงคิดทบทวน ตรวจสอบแล้ว ก็มิได้ค้นพบทางที่จะนำไปสู่การพ้นทุกข์ พระองค์ทรงเห็นว่าปัญหาของชีวิตนั้นจะต้องแก้ไขด้วยการบำเพ็ญเพียรทางจิตมิใช่ทางกาย และจะต้องดำเนินสายกลาง พระสิทธัตถะได้เกิดการเรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง มองและคิดใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง จากธรรมชาติแวดล้อมแล้วนำมาเปรียบเทียบท่อนไม้สามท่อนกับการหลุดพ้นจากภพของกายและจิต การเปรียบเทียบความดีของสายพินกับทางสายกลาง เป็นต้น

เมื่อพระสิทธัตถะได้ทรงศึกษาความรู้จากสำนักการศึกษาหลายสำนัก และได้ทรงทดลองปฏิบัติตามวิธีการต่างๆ ที่เจ้าลัทธิทั้งหลายได้วางแบบไว้ในสมัยนั้น จนครบถ้วนแล้ว ไม่ทรงเห็นทางสำเร็จในการแก้ปัญหาชีวิต จึงทรงวิเคราะห์พระองค์เอง และพบว่า บัดนี้ พระองค์ได้ฝึกตนให้ห่างพ้นจากกามกิเลสทั้งทางกายและทางจิตแล้ว หากจะบำเพ็ญเพียรทางจิตต่อไป ก็จักสามารถบรรลุธรรมที่ประสงค์ได้ พระสิทธัตถะจึงทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ ทำจิตให้สงบเป็นสมาธิแล้วคิดค้นคว้าหาเหตุและผล อันเชื่อมโยงกันในวิถีชีวิตมนุษย์ จนได้รู้ชัดแจ้งถึงความจริงอย่างยิ่ง ๔ ประการ อันเป็นหลักของการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งสิ้น ซึ่งเรียกว่า “อริยสัจ ๔”

พระสิทธัตถะได้ทรงศึกษา ค้นคว้า อยู่ถึง ๖ ปี นับแต่เสด็จออกบรรพชาจนได้ตรัสรู้ อริยสัจ ๔ อันเป็นธรรมะสูงสุดของชีวิต เมื่ออายุ ๓๕ พรรษาทรงตรัสรู้เป็นพระบรมศาสดาสัมมา-สัมพุทธเจ้า

ประเด็นอภิปราย

- วิธีการศึกษาหาความรู้ของเจ้าชายสิทธัตถะ มีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกับวิธีการศึกษาของนักเรียนอย่างไร
- พระสิทธัตถะทรงฝึกฝนการปฏิบัติทางกายด้วยการบำเพ็ญทุกรกิริยาอย่างจริงจัง เหตุใดจึงไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของการศึกษาที่ได้ทรงตั้งพระทัยไว้
- การฝึกบริหารจิตให้สงบเป็นสมาธิ นำไปสู่การค้นพบความรู้ได้อย่างไร

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. อ่านพุทธประวัติ จากหนังสือต่าง ๆ เช่น หนังสือปฐมสมโพธิกถา หนังสือพุทธประวัติ หนังสือพระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ฯลฯ เพื่อศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับวิธีแสวงหาความรู้ของพระพุทธเจ้า ได้มากขึ้น และเป็นพื้นฐานในการอภิปราย
๒. การแสดงความคิดเห็น และอภิปรายในเรื่องของการบริหารจิตหากยังมีพื้นความรู้ไม่เพียงพอ ควรถามผู้รู้หรือถามพระสงฆ์

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ นักเรียนศึกษาพุทธประวัติตอนนี้แล้วจะเห็นได้ว่าการศึกษาหาความรู้ในสมัยพุทธกาลนั้น มีความยากลำบากกว่าในปัจจุบัน การแสวงหาความรู้ในปัจจุบันนี้มีแหล่งวิทยาการให้ค้นคว้า และมีผู้รู้ที่สามารถแนะนำสั่งสอนมากมาย หากนักเรียนมีความสนใจใฝ่รู้ ย่อมเรียนรู้ได้ดี

๐ การแสวงหาความรู้ มีหลายวิธี นักเรียนจึงไม่ควรศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีฟังครูบอกเท่านั้น ควรอ่าน ค้นคว้า ทดลองปฏิบัติฝึกฝนด้วยตนเอง จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ใฝ่รู้อย่างแท้จริง

คำถาม

๑. สมมุติว่านักเรียนเป็นลูกเศรษฐีมีตระกูล มีทรัพย์สิน และความสำราญอย่างล้นเหลือ นักเรียนคิดว่าจะศึกษาต่อหรือไม่เพราะเหตุใด

๒. นักเรียนมีความมุ่งมั่นหมายในการเรียนอย่างไร

๓. นักเรียนเคยเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง และเกิดขึ้นในครอบครัวหรือไม่ เมื่อเกิดปัญหานั้น นักเรียนทำอย่างไร

๔. นักเรียนเคยนั่งเงียบ ๆ ในที่สงบ และคิดถึงความเป็นไปในชีวิตของคนเราหรือไม่

๕. นอกจากการเรียนในห้องเรียนแล้ว นักเรียนมีวิธีการอื่นใดบ้างที่จะแสวงหาความรู้

๒.๒ วิธีคิดของพระพุทธเจ้า

แนวคิดสำคัญ

๑. พระพุทธเจ้านับตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนบรรลุนิติภาวะพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ทรงเป็นนักคิดที่มีวิธีคิดหลายวิธี และเป็นการคิดที่ถูกต้อง แยกคาย
๒. พระพุทธเจ้าทรงมีพระปัญญาคุณเป็นเลิศในโลก เป็นนักคิดที่ใช้หลักของเหตุผล การเปรียบเทียบ การเชื่อมโยง การขยายวงความคิด และการคิดวิเคราะห์
๓. วิธีคิดของพระพุทธเจ้า นอกจากจะใช้หลักการและเหตุผลแล้ว วิธีคิดของพระองค์ ยังมีหลักธรรมะเป็นพื้นฐาน

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. อธิบายวิธีการคิดของพระพุทธเจ้าโดยสรุปจากเนื้อหาบทเรียนพร้อมทั้งอภิปรายเปรียบเทียบกับวิธีการคิดของคนในสังคมปัจจุบันได้
๒. นำวิธีคิดแบบต่าง ๆ ที่ศึกษาได้จากบทเรียน มาเป็นตัวอย่างในการฝึกฝนวิธีคิดของตนเอง

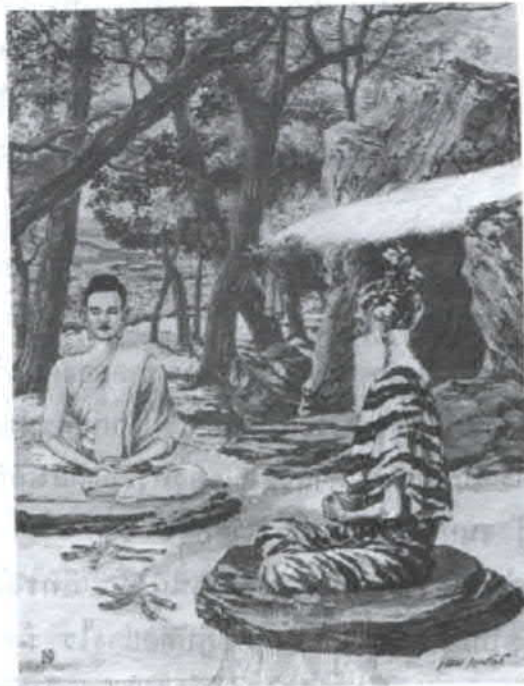
วิธีคิดของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักคิด นักสังเกต และเปรียบเทียบมาตั้งแต่ยังไม่ได้ผนวช ความที่ทรงเป็นนักคิดนั้น คือได้ทอดพระเนตรเห็นความเปลี่ยนแปลงของคนอื่น ในแวดวงทั้งใกล้และไกล พระองค์ที่มี เกิด แก่ เจ็บ และตาย ก็ทรงคิด

ทรงคิดเปรียบเทียบว่าโลกนี้มีร้อน มีเย็น มีกลางวัน มีกลางคืน มีมืดมีสว่างก็เมื่อมีเกิด แก่ เจ็บ และตายแล้ว น่าจะมีไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ และไม่ตาย

ทรงคิดหาเหตุผลว่า การเกิด แก่ เจ็บ ตายนั้นเกิดจากอะไร จะสิ้นสุดลงได้อย่างไร จะมีทางสิ้นสุดได้หรือไม่

พระอริยาศัยที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า ที่ทรงเป็นนักคิดจึงมีมาตั้งแต่ยังไม่ได้ตัดสินใจที่จะเสด็จออกทรงผนวช ตอนทรงมีพระชนม์มากขึ้น ได้เข้ารับการศึกษากับสำนักอาจารย์ วิศวามิตร ทรงมีพระสติปัญญาจากการศึกษาแก่กล้ายิ่งขึ้น เมื่อทรงเป็นนักคิดยิ่งขึ้น ทรงคิดตั้งปัญหา แล้วทรงตอบปัญหาได้ก็มี ไม่ได้ก็มี เช่น ปัญหาว่าถ้าอยู่ครองเรือนไม่อาจคิดค้นทางพ้นทุกข์ได้สะดวก เพราะไม่เป็นอิสระ คับแคบเต็มไปด้วยข้อผูกมัด จึงทรงคิดเสด็จออกผนวช

ครั้นทรงผนวชแล้ว เบื้องแรกทรงคิดว่าต้องทรงศึกษาหาความรู้จากสำนักคณาจารย์ผู้มีชื่อเสียง เพื่อนำมาค้นคว้าทดลองดูว่าจะเป็นทางที่ทำให้สำเร็จตามแนวพระดำริข้างต้นหรือไม่ ได้เข้าศึกษายังสำนักของอาหารดาบส ภาลามาโคตร และอุทกดาบส รามบุตร ตั้งแฉ่งอยู่ในบท "วิธีแสวงหาความรู้ของพระพุทธเจ้า" นั้นแล้ว

ทรงศึกษาค้นคว้าทดลองและปฏิบัติอยู่ที่สำนักคณาจารย์นี้จนจบและทรงเห็นว่า ยังมีใช้วิธีพันทุกข์ ทรงคิดว่า น่าจะมีวิธีที่สูงกว่านี้ จึงอำลาคณาจารย์ทั้ง ๒ เสด็จจาริกไปอยู่ที่อื่น ทรงคิดว่า วิธีที่นักบวชปัญจนาสนสมัยนั้นนิยมปฏิบัติกัน ที่เป็นวิธีทรมานตนให้ลำบากนั้น จะเป็นวิธีพันทุกข์ได้จริงหรือไม่

ครั้นทรงทดลองดูทุกวิธีก็ทรงเห็นชัด เชิงเปรียบเทียบ ๒ ประการคือ

๑. สายพินนั้นถ้าหย่อนเกินไป สายจะไม่ไฟเราะ ถ้าชิงตึงเกินไปบางที่สายจะขาดเปล่า ๆ ต้องชิงไม่ให้หย่อนนัก และตึงนัก ให้พอดี ๆ สายจะไม่ไฟเราะเหมือนคนในโลกจำพวกหนึ่งยังย่อหย่อนหมกมุ่นอยู่กับชีวิตการครองเรือน แสวงหาแต่โลกียสุข จำพวกหนึ่งก็เคร่งเกินไปลำบากเปล่า ๆ

๒. ไม้ที่แช่อยู่ในน้ำจะใช้เป็นวัสดุไฟไหม้ และยังเปียกชุ่มอยู่ก็ดี ไม่ยังสดด้วยยางก็ดี ใช้น้ำมาเป็นวัสดุไฟ ไฟก็จะไม่เกิด ถ้าเป็นไม้แห้งไฟจะเกิด เหมือนคนเรา ร่างกายยังครองเรือน และจิตใจยังชุ่มด้วยกิเลสถึงจะปฏิบัติทุกกรทริยาอย่างไร ก็ไม่สำเร็จทางพันทุกข์อยู่นั่นเอง

เมื่อทรงทราบด้วยพระองค์เองอย่างนี้ จึงทรงวิเคราะห์ว่า วิธีบำเพ็ญทุกรกิริยา ไร้ประโยชน์ จึงทรงเลิก ทรงเริ่มเสวยอาหาร ทรงหันไปจับทางเก่าที่ทรงศึกษามาจากสำนัก ฌณาจารย์ทั้ง ๒ ได้แก่การบำเพ็ญสมาธิภาวนา ทำความเพียรทางใจจากญาณสมาบัติ ๘ ขั้น ที่ทรงมีพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว ก็ได้สำเร็จญาณชั้นสูงสุด เกิดญาณหยั่งรู้แจ้งที่เรียกว่า “สัมมา-สัมโพธิญาณ” ดังกล่าวข้างต้น

ญาณสูงสุดนี้คือ ความรู้สูงสุด เพราะรู้ทุกข์ เหตุเกิดของทุกข์ ความดับทุกข์ และวิธีนำไปสู่ความดับทุกข์ ซึ่งเรียกว่า อริยสัจ ๔

ทรงรู้ได้ด้วยการคิดค้นด้วยพระองค์เอง ทรงทดลองค้นคว้าด้วยพระองค์เอง จนทรงประสบผลสำเร็จ เหมือนนักวิทยาศาสตร์ประสบผลสำเร็จจากการทดลองค้นคว้าทฤษฎีด้วยตนเอง

พระพุทธเจ้าจึงทรงเป็นนักคิด คำสั่งสอนของพระองค์ส่งเสริมให้พัฒนาทางด้านความคิด ด้วยเหตุผลให้เกิดความรู้ จนทรงประสบความสำเร็จ

ความสำเร็จนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงสอนผู้ใด ก็ทรงใช้แนวเดียวกับที่พระองค์ได้ปฏิบัติ พระพุทธเจ้าจึงทรงเป็นผู้ “ทรงประพฤติปฏิบัติอย่างไร ก็ทรงสอนผู้อื่นอย่างนั้น” หรือกลับความเสียใหม่เป็นว่า “ทรงสอนผู้อื่นอย่างไร ก็ทรงประพฤติปฏิบัติอย่างนั้น”

พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัทให้มีความรู้จริงเห็นจริง ให้พิสูจน์ได้ด้วยความคิดมีเหตุผล ให้เห็นว่าทุกสิ่งในโลกจะเกิดขึ้นลอย ๆ โดยไม่มีเหตุไม่ได้ และเมื่อจะดับไปนั้นจะดับไปเฉย ๆ โดยไม่มีเหตุก็ไม่ได้ ต้องมีเหตุจึงมีผล เช่นเมื่อพระสารีบุตร ดอนยังไม่ได้บวช ได้พบพระอัสสชิ ซึ่งเป็นองค์หนึ่งในจำนวนพระเบญจวัคคีย์ ได้ถามพระอัสสชิว่า พระศาสดาของพระอัสสชิมีหลักการสอนอย่างไร

พระอัสสชิตอบว่า พระศาสดาของเราทรงสอนว่าทุกสิ่งต้องมีเหตุเป็นแดนเกิด จะดับก็เพราะเหตุดับ

คำตอบนี้ คือ บทกถาที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงนำไปจารึกไว้ในแผ่นศิลาตามปูชนียสถานต่าง ๆ แม้แต่ที่พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐมก็เคยมีการขุดพบ พระคาถานี้ขึ้นต้นด้วยพระบาลีว่า “เอ ธัมมา เหตุปปัจจสว” (คำหลังสุดอ่านว่า เท-ตุบ-ปะ-พะ-วา)

คำสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ทั่วไปที่สอนไว้ให้คิด ให้พิจารณาให้ดี ก่อนทำและก่อนพูด

ประเด็นอภิปราย

- จากเนื้อหาบทเรียนข้างต้น นักเรียนย่อมสรุปได้ว่าการคิดอย่างมีหลักการ นั้นแตกต่างจากการคิดฟุ้งซ่านเพ้อฝัน นักเรียนควรอภิปรายและยกตัวอย่างเปรียบเทียบวิธีการคิดที่มีหลักการ และการคิดที่ฟุ้งซ่าน เพื่อให้เห็นผลของการคิดด้วยวิธีดังกล่าว

- อภิปรายยกตัวอย่างเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เช่น ฝนแล้ง ความยากจน คนที่เป็นฆาตกร ฯลฯ แล้วลองหาสาเหตุ เชื่อมโยงไปสู่ผลที่สืบต่อกันไปเป็นวงจรไม่รู้จบ

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

นักเรียนควรฝึกวิธีคิดเปรียบเทียบ วิธีคิดถึงสภาวะที่เป็นคู่กัน วิธีคิดเชื่อมโยงจากเหตุและผล โดยใช้หลักธรรมะเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าถูกต้องหรือไม่

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ การได้รู้มาก อ่านมาก ฟังมาก เห็นมาก ช่วยให้นักจะสามารถคิดได้กว้างไกล และใช้เหตุผลได้ถูกต้อง ความรู้ และคุณธรรมจึงเป็นพื้นฐานของการคิด นักเรียนควรฝึกคิดหลาย ๆ วิธี มีสติ มีเหตุผล เพื่อให้การคิดนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องและแก้ปัญหาได้

คำถาม

๑. นักเรียนเคยฝึกคิดวิเคราะห์ตนเองบ้างหรือไม่
๒. ไม่ซัดไฟเพียงก้านเดียว จะทำให้เกิดอะไรขึ้นได้บ้าง นักเรียนสามารถคิดขยายวงกว้างออกไปได้เพียงใด
๓. จงยกตัวอย่างสภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่คู่กัน ตรงกันข้ามกันและแก้ไขซึ่งกันและกัน

๒.๓ พระพุทธคุณ

แนวคิดสำคัญ

พระพุทธเจ้าเป็นผู้มีปัญญาเลิศ ตรัสรู้เองโดยชอบ

พระพุทธเจ้า ทรงมีพระกรุณาต่อมวลมนุษย์ ทรงนำพระธรรมที่ได้ตรัสรู้แล้ว มาสั่งสอนช่วยมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์

พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเพียรฝึกอบรมตนให้สงบ บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ เป็นแบบอย่างที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายพึงประพฤติปฏิบัติตาม

จุดประสงค์การเรียนรู้

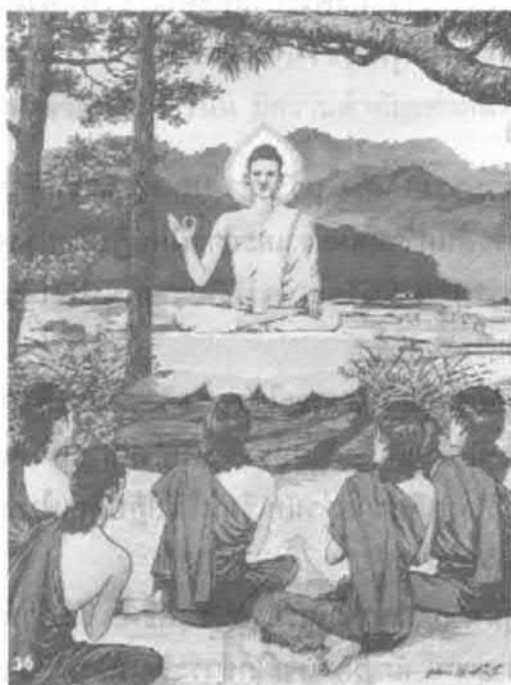
เมื่อนักเรียนศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. ตระหนักในพระคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ทรงนำหลักธรรมที่ได้ตรัสรู้แล้วมาสั่งสอนให้มนุษย์มีแนวทางปฏิบัติตนให้พ้นทุกข์
๒. อธิบายหลักธรรมที่แสดงถึงพระปัญญาคุณอันล้ำเลิศ เช่น อริยสัจ ๔ ได้
๓. นำคุณลักษณะอันประเสริฐของพระพุทธองค์ ได้แก่ ความบริสุทธิ์สะอาดทั้งกาย วาจา ใจ มาเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตนอยู่เสมอ

พระพุทธคุณ

ก่อนที่นักเรียนจะรับศีลและฟังพระธรรมเทศนา นักเรียนย่อมได้บูชาพระรัตนตรัย และได้กล่าวเป็นภาษาบาลีว่า พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าขอยึดถือพระพุทธเจ้า เป็นที่พึ่งที่ระลึก คำถามที่นักเรียนควรตอบได้ คือ พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งของนักเรียนได้อย่างไร และนักเรียนระลึกถึงพระองค์เพราะเหตุใด

มนุษย์จำนวนมากมายึดดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลกนับแต่โบราณกาล มนุษย์ต้องเผชิญทั้งความสุขที่ชวนให้เพลิดเพลินหลงใหล และพบกับความทุกข์ ความเจ็บปวด โศกเศร้า และความยุ่งยากนานัปการ ความคิดที่ตื้นเขินและหยาบกระด้างอย่างสัตว์ได้ทำให้มนุษย์เห็นแก่ตัว และต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอดจนเกิดสงครามทำลายชีวิตผู้อื่น เพื่อสนองความอยากได้อันไม่สิ้นสุดของตนเอง หลายคนต้องดิ้นรนและทุกข์ทรมานเนื่องจากไม่สามารถควบคุมตนเอง และไม่สามารถแก้ไขปัญหาของชีวิตได้

ชีวิตมนุษย์คงจะเวียนว่ายอยู่ในห้วงหายนะเช่นนี้ไปชั่วนิรันดร์ หากมิได้มีพระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น พระองค์ได้ทรงพากเพียรแสวงหาและค้นพบสัจธรรม ๔ ประการอันจะช่วยให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหาและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การค้นพบลักษณะของความทุกข์ สาเหตุของความทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ทั้งสิ้น รวมทั้งพระธรรมคำสั่งสอนทั้งปวง ได้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระปัญญาคุณอย่างสูงยิ่ง

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ใช้ปัญญาศึกษาค้นคว้าทดลองจนตรัสรู้เองโดยชอบแล้ว พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ โดยทรงคิดที่จะนำหลักความรู้ที่ค้นพบไปเผยแผ่เพื่อช่วยเหลือมวลมนุษย์ให้ได้รับแสงสว่างนำทางชีวิตเช่นพระองค์ นำพระทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาและได้สอนประชาชนอยู่ถึง ๔๕ ปี นั้น ได้ทำให้เกิดหลักธรรมและพื้นฐานอันมั่นคงของพระพุทธศาสนา สืบต่อมาจนทุกวันนี้

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่เรามักคนยึดถือพระพุทธองค์เป็นที่พึ่ง และรำลึกถึงพระพุทธองค์อยู่เสมอ นั่น เพราะพระองค์เป็นคนดีของโลก พระองค์ได้สั่งสมคุณงามความดีมาเป็นเวลานานจนมีความบริสุทธิ์สะอาดทั้งกาย วาจา ใจ พระองค์ได้กำจัดสิ่งเศร้าหมองและความขุ่นข้องทั้งมวล ออกได้หมดสิ้น และได้กลั่นกรองความคิดจิตใจจนใสสะอาด ด้วยพระบริสุทธิ์คุณของพระองค์นี้ จึงทำให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่ได้ใช้พระธรรมเป็นแนวทางการฝึกควบคุมกาย วาจา ใจของตนอย่างสม่ำเสมอ จะพบความสงบสุข ความร่มเย็น ความประณีตละเอียดอ่อน ความรักเพื่อนมนุษย์ และลดความเห็นแก่ตัวลงได้

ดังนั้น พุทธศาสนิกชนจึงรำลึกถึงพระบริสุทธิคุณ (อรหฺ) พระปัญญาคุณ (สมมาสมฺพุทฺโธ) พระมหากรุณาคุณ (ภควา) ของพระพุทธเจ้า

ประเด็นอภิปราย

- การที่บุคคลจะสามารถค้นคิด ปรัชญา ทฤษฎี และหลักการที่มีคุณค่าได้ ต้องอาศัย ความเพียร พื้นฐานความรู้ การค้นคว้าทดลอง และการฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง พระพุทธเจ้าทรงเป็น พระบรมศาสดา และเป็นมหาบุรุษของโลก จงอภิปรายในประเด็นของพระปัญญาคุณ เท่าที่ นักเรียนสามารถศึกษาและวิเคราะห์ได้

- เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้แล้วหากจะใช้ธรรมวินัยนั้นเพื่อการพ้นทุกข์แต่พระองค์เดียว ก็ย่อมทำได้ การที่ทรงตั้งพระทัยช่วยเหลือสั่งสอนมนุษย์ทั้งหลายให้เห็นทางพ้นทุกข์ด้วยนั้น นับว่า เป็นพระมหากรุณาคุณโดยแท้ จงอภิปรายว่านักเรียนได้ปฏิบัติตนในทางที่ถูกที่ควรสมกับที่ได้รับ พระมหากรุณาจากพระองค์หรือไม่

- การฝึกฝนควบคุมกาย วาจา ให้สะอาดบริสุทธิ์นั้น นับว่าทำได้ยากแล้ว การฝึกควบคุม จิตให้สะอาดสงบยิ่งยากกว่าหลายเท่า นักเรียนเคยฝึกชำระจิตให้สะอาดผ่องใสบ้างหรือไม่ จงอภิปราย

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. ทุกครั้งเมื่อนักเรียนไหว้พระสวดมนต์ กล่าวบูชาพระรัตนตรัย นักเรียนควรรำลึกถึง พระพุทธคุณเป็นที่พึ่ง ฝึกจิตให้ผ่องใส สงบ พร้อมทั้งแผ่เมตตาไปยังเพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมทุกข์ทั้งปวง

๒. เมื่อนักเรียนเข้าไปไหว้พระในโบสถ์ ควรนั่งสงบและมองดูพระพักตร์ของพระพุทธรูป จะสังเกตเห็นความแจ่มใสเปี่ยมด้วยพระมหากรุณา ทำให้เกิดความศรัทธาอย่างยิ่ง

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ จากการศึกษาพุทธประวัติ นักเรียนได้ทราบว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะ เรียนรู้ตามระดับสติปัญญาของตน การมีความตั้งใจจริงและพากเพียรจึงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิด การเรียนรู้ที่ดี

๐ เมื่อมนุษย์ได้พัฒนาสติปัญญาของตนแล้ว ย่อมต้องใช้ความรู้นั้นเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นด้วย คนฉลาดจะเอาตัวรอดอยู่คนเดียวได้อย่างไร ถ้ารอบข้างของเขามีแต่คนเขลาและทุกข์ร้อน

๐ จิตที่เศร้าหมอง เกราะกรังด้วยกิเลส ย่อมทำให้มนุษย์ไม่มีความสุข ถ้านักเรียน หมั่นฝึกหัดขัดเกลากิเลสจากจิตใจของตน ลดความเห็นแก่ตัว เลิกทะยานอยาก ละเว้นสิ่งชั่ว นักเรียนจะพบว่า ความสงบแจ่มใสนั้นมีคุณค่าต่อชีวิตมากเหลือเกิน

คำถาม

๑. การบูชาพระคุณของพระพุทธเจ้า ควรบูชาด้วยอะไร จึงจะเป็นการบูชาที่ถูกต้อง
๒. พระพุทธคุณทั้งสามประการนั้น มีความสำคัญเท่ากันทุกประการ หรือมีประการใดสำคัญที่สุด

๒.๔ พระพุทธเจ้ากับอิทธิปาฏิหาริย์

แนวคิดสำคัญ

อิทธิปาฏิหาริย์ไม่ใช่สาเหตุหรือสาระสำคัญที่ทำให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธา พระพุทธเจ้า

ความสามารถ พลังแห่งความพากเพียร พุทธวิธีสอนความเฉียบคมในการอ่าน ความคิดอุปนิสัยของมนุษย์และสามารถสอนให้คนคิด ปฏิบัติตนได้ถูกต้องนั้นจัดได้ว่าเป็น ความสามารถอันน่าอัศจรรย์ ทำให้เรายกย่องว่าพระองค์เป็นพระบรมศาสดา

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. อธิบายลักษณะ และความหมายของปาฏิหาริย์ที่ปรากฏในพุทธประวัติได้
๒. ฝึกฝนการวิเคราะห์ปาฏิหาริย์ในพุทธประวัติทั้งในแง่อุปมาอุปมัย เปรียบเทียบ และแนวคิดทางวิทยาศาสตร์

พระพุทธเจ้ากับอิทธิปาฏิหาริย์

เมื่อนักเรียนอ่านพุทธประวัติ นักเรียนเคยมีความสงสัยบ้างหรือไม่ว่าเหตุใดพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นมนุษย์ธรรมดา จึงสามารถกระทำหรือมีเหตุการณ์หลายตอนที่มนุษย์ไม่น่าจะกระทำได้ นักเรียนบางคนอาจยอมรับเหตุการณ์เหล่านั้น โดยถือว่าอาจเกิดขึ้นได้จริงด้วยบุญบารมีที่ได้สั่งสมมานานของพระองค์ และนักเรียนบางคนอาจเกิดความสงสัยเพราะเหตุการณ์เหล่านั้นค้านกับหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ที่ตนเคยเรียนรู้มา

ปาฏิหาริย์ที่ปรากฏในพุทธประวัติ นั้น มี ๓ ประการ อันแสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงมีความสามารถและคุณสมบัติดังนี้

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ ได้แก่ความสามารถแสดงฤทธิ์เป็นอัศจรรย์ ซึ่งพันวิสัยที่สามัญชนจะกระทำได้เช่น การทรงพระดำเนินไป ๗ ก้าวเมื่อประสูติจากพระครรภ์พระมารดา การรำลึกอดีตย้อนไปได้หลายภพหลายชาติ การยกพระองค์ขึ้นลอยเหนือศีรษะของอสิตดาบส การบันดาลให้ฝนสีแดงโปรยลงมาในหมู่พระญาติโดยผู้ใดไม่ต้องการให้เปียกก็ไม่เปียก ฯลฯ

๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ ได้แก่ความสามารถพูดชักใจหรือทลายใจ และทรงอ่านความคิดอุปนิสัยของผู้อื่นได้เป็นอัศจรรย์

๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ได้แก่ความสามารถสอนให้คนคิดและปฏิบัติได้เป็นอัจฉรย์ หมายความว่าพระธรรมคำสอนของพระองค์ วิชฺชาของพระองค์ และผลการปฏิบัติตามคำสอนของ พระองค์นั้นเป็นเลิศ หาผู้ใดเปรียบมิได้

ความสามารถของพระองค์ในอาเทศนาปาฏิหาริย์และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ นั้นเป็นที่ ประจักษ์และพิสูจน์ได้ชัดเจนจากรายละเอียดในพุทธประวัติ และจากพระพุทธรธรรมคำสั่งสอน ของพระองค์ ข้อที่ได้มีการถกเถียงกันมากคือ อิทธิปาฏิหาริย์ พระองค์มีฤทธิ์เช่นนั้นจริงหรือ

วิธีพิสูจน์ที่แน่นอนที่สุดคือ ถ้านักเรียนมีชีวิตอยู่ในสมัยพุทธกาล นักเรียนต้องไปเฝ้าพระองค์ และได้เห็นอิทธิปาฏิหาริย์ของพระองค์อย่างแท้จริง แต่เมื่อนักเรียนไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ จึงอาจมี วิธีคิดดังนี้

๑. การแสดงถึงอิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า นั้น เป็นการเขียนพุทธประวัติ โดยวิธี เปรียบเทียบ อันเป็นความงดงามของภาษาเขียนอย่างหนึ่ง เช่น เราอาจเขียนว่า “มีคนมาเฝ้า พระองค์อย่างมิดฟ้ามัวดิน” ความหมายของ “มิดฟ้ามัวดิน” ก็เท่ากับ “มาก” เท่านั้นเอง ดังนั้น การที่พรรณนาว่าพระองค์ประสูติแล้ว ทรงพระดำเนินได้ ตรัสได้ เป็นการเปรียบเทียบว่าพระองค์ ประสูติมาเพื่อจะประกาศพระศาสนาไปทั่วทั้งเจ็ดแคว้น

๒. อิทธิปาฏิหาริย์ของพระองค์ได้แสดงถึงสภาพทางกายและทางจิตที่ได้ฝึกฝนดีแล้ว นักเรียนคงเคยพบนักกีฬาที่สามารถใช้พลังทางร่างกายทำอะไรได้หลายอย่างเพราะเขาได้ฝึกฝนมาก

และผู้ที่ได้ฝึกจิตใจให้สมาธิแล้วย่อมมีคุณสมบัติเหนือผู้ที่ยังมีจิตวุ่นวายและมัวเมา ดังนั้น ถ้าเปรียบเทียบในแนวนี้ การที่พระพุทธเจ้าทรงมีคุณสมบัติและความสามารถสูงกว่าคนธรรมดาย่อมมีทางเป็นไปได้ เพราะเราได้พิสูจน์จากคำสอนของพระองค์แล้วว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ที่มีสติปัญญาสูงยิ่ง ทรงมีจิตที่สงบสว่างเลิศล้ำ จึงนำไปสู่คำตอบที่ว่า พระองค์ย่อมต้องมีพลังทางกายที่สูงยิ่งเช่นกัน

อย่างไรก็ตามอิทธิปาฏิหาริย์ไม่ใช่สาระสำคัญที่ทำให้พุทธศาสนิกชนนับถือพระพุทธเจ้า เราศรัทธาและนับถือพระองค์ เพราะพระองค์ทรงมีพระปัญญาคูณ พระมหากรุณาคูณ และพระบริสุทธิคุณ ดังที่ได้กล่าวแล้ว เรานับถือพระพุทธเจ้าเพราะพระองค์ได้ตรัสรู้พระธรรมอันวิเศษที่สามารถช่วยให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหาและพ้นจากความทุกข์ได้ เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว ยังได้ทรงสั่งสอนพระธรรมนั้นเป็นอนุสาสนีปาฏิหาริย์จนเกิดมีพระสงฆ์ และมีศาสนาพุทธซึ่งนำความสงบสุขมาสู่โลก เรานับถือพระพุทธเจ้าเพราะพระองค์เป็นพระบรมศาสดา เป็นที่พึ่งสูงสุดของพุทธศาสนิกชนมานานกว่าสองพันห้าร้อยปีและตลอดไป

ประเด็นอภิปราย

- สภาพและความเชื่อของคนในสังคมสมัยพุทธกาล และสมัยปัจจุบันแตกต่างกัน วิธีการสั่งสอน อบรม ตลอดจนแนวความคิดของคนก็แตกต่างกันด้วย ดังนั้น การวิเคราะห์และแปลความในเรื่องของปาฏิหาริย์จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยที่แตกต่างกันในสังคมด้วย

- อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นสิ่งที่สามารถอภิปรายโดยมีเหตุผลประกอบได้หลายประการ ทั้งในแง่ของ “พลังความสามารถพิเศษ” ที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน เช่น คนที่มีกำลังกายมาก มีปัญญาเลิศ มีสัมผัสพิเศษ เป็นต้น หรืออาจอภิปรายในแง่ของการฝึกฝนจนเชี่ยวชาญเป็นเลิศ ในแง่การเปรียบเทียบการใช้ภาษา อุปมาอุปมัยก็ได้

- อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์นั้นเป็นลักษณะพิเศษที่ปรากฏชัดเจนสามารถนำมาอภิปรายเปรียบเทียบในเหตุการณ์ปัจจุบันได้

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. รวบรวมข่าวเหตุการณ์ที่แสดงถึง “พลังพิเศษ” ที่เกิดขึ้นประจักษ์ชัดเจน เมื่อมนุษย์ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น สามารถยกของหนักมากวิ่งหนีออกมาจากบ้านที่ถูกไฟไหม้ แสดงว่าพลังแฝงมีอยู่ หากได้รับการกระตุ้น หรือได้รับการฝึกฝนย่อมสามารถแสดงออกได้

๒. ศึกษาผลการค้นคว้าวิจัยที่เสนอเป็นหนังสือ บทความที่เกี่ยวกับคนปัญญาเลิศ คนที่มีพรสวรรค์ทางด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา คนที่มีระดับสติปัญญา เชาว์ไว ไหวพริบเป็นพิเศษ สามารถถกคั่นหลักทฤษฎีต่าง ๆ ได้ หลังจากได้อ่านบทความแล้ว นำมาเชื่อมโยงกับเรื่องของปาฏิหาริย์ในพุทธประวัติ

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ ในชีวิตจริง เมื่อคนเราได้ประสบโชคดีโดยมิได้คาดฝัน มักกล่าวว่า “รอดชีวิตอย่างปาฏิหาริย์” “ร่ำรวยขึ้นอย่างปาฏิหาริย์” “สอบได้อย่างปาฏิหาริย์” แท้จริงแล้วโชคและเคราะห์มิใช่ปาฏิหาริย์ ทุกอย่างมีสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้น ดังนั้น เมื่อนักเรียนได้เรียนเรื่องของปาฏิหาริย์ในพุทธประวัติ ปรากฏการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นสามารถอธิบายได้ถึงสาเหตุและปัจจัยด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง นักเรียนจึงไม่ควรเชื่ออย่างงมงายหากแต่ต้องรู้จักใช้เหตุผล และรู้จักวิเคราะห์โดยใช้กฎแห่งกรรม

๐ พระพุทธเจ้าได้บำเพ็ญเพียรสะสมและสร้างบารมีอย่างมุ่งมั่นต่อเนื่องยาวนาน จึงทำให้พระองค์มีพลังความสามารถพิเศษ นักเรียนสามารถพิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติตามแบบอย่างพระพุทธจริยา นักเรียนจะพบว่า ปาฏิหาริย์เกิดขึ้นจากผลของการประพฤติปฏิบัติของตัวเรานั่นเอง

คำถาม

๑. นักเรียนมีเหตุผลอะไรบ้างที่สนับสนุนความเชื่อ และไม่เชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์
๒. นักเรียนสามารถยกเหตุการณ์ในพุทธประวัติมาสนับสนุนได้หรือไม่ ว่าพระพุทธเจ้าทรงมีความสามารถในเรื่องอาเทศนาปาฏิหาริย์และอนุศาสน์ปาฏิหาริย์

๒.๕ พุทธจริยา

แนวคิดสำคัญ

พระพุทธจริยา เป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติของคนดี ซึ่งเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่โลก (โลกัตถจริยา) บำเพ็ญประโยชน์ต่อญาติ (ญาติัตถจริยา) และบำเพ็ญประโยชน์ตามฐานะหน้าที่ของพระพุทธเจ้า (พุทธัตถจริยา)

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. อธิบายแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติตนที่วิเคราะห์ได้จากพุทธจริยา และนำมาประยุกต์ใช้สำหรับตนได้
๒. ตระหนักในการะหน้าที่ของบุคคลที่แตกต่างกันและสามารถอธิบายได้ว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติหน้าที่ของพระองค์ได้อย่างสมบูรณ์

พุทธจริยา

นักเรียนได้อ่านและรู้เรื่องพุทธประวัติ มาตั้งแต่เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ แล้ว นักเรียนลองย้อนคิดทบทวนดูว่า นักเรียนได้เรียนพุทธประวัติโดยวิธีใด และได้รู้จักพระพุทธองค์อย่างไร

วิธีที่ ๑ นักเรียนเรียนพุทธประวัติ เหมือนกับการฟังประวัติ และตำนานของบุคคลสำคัญ โดยวิธีนี้ นักเรียนได้รู้ว่าพระพุทธเจ้ามีพระนามครั้งยังทรงพระเยาว์ว่าเจ้าชายสิทธัตถะ เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายา ทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธรา มีพระโอรสทรงพระนามว่า พระราहुล เสด็จออกบรรพชา เมื่อมีพระชนมายุ ๒๙ พรรษา และตรัสรู้ อริยสัจสี่ คือ ความจริงอย่างยิ่ง ๔ ประการ หลังจากที่ได้ทรงบำเพ็ญเพียรมาได้ ๖ ปี ต่อจากนั้น พระองค์ได้เผยแผ่สัจธรรมของพระพุทธศาสนาไปทั่ว ๗ แคว้นแห่งชมพูทวีป และเสด็จดับขันธปรินิพพานเมื่อพระชนมายุ ๘๐ พรรษา

วิธีที่ ๒ นักเรียนเรียนพุทธประวัติ โดยได้รับการแนะนำสรรเสริญให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสพระองค์ ในฐานะที่ทรงเป็นพระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนา โดยวิธีนี้ นักเรียนได้รู้ว่าพระพุทธเจ้านั้น ทรงมีบุคลิกลักษณะเป็นมหาบุรุษ ทรงมีพระปัญญาธิคุณ พระมหากรุณาธิคุณ และพระบริสุทธิคุณ ได้ตรัสรู้สัจธรรมด้วยพระองค์เองโดยชอบและ

ทรงสอนสัจธรรมที่สามารถช่วยมนุษย์ให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ทรงมีบุญบารมีและ
อภินิหารอันวิเศษ สรุปลได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงมีคุณสมบัติที่สมบูรณ์

วิธีที่ ๓ เมื่อนักเรียนได้มีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานในเรื่องพุทธประวัติ จากการเรียน
โดย ๒ วิธีดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในขั้นนี้ นักเรียนได้เรียนพุทธประวัติโดยวิธีที่ ๓ คือ
การศึกษา และวิเคราะห์เกี่ยวกับการแสวงหาความรู้ วิธีคิดของพระพุทธเจ้า พระ-
พุทธคุณ การเปรียบเทียบอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และพุทธจริยา

หากตีความหมายตามคำศัพท์ พุทธจริยา หมายถึงความประพฤติและการปฏิบัติกิจวัตร
ของพระพุทธเจ้า อันได้แก่ การดำรงชีวิตประจำวันของพระองค์ และการบำเพ็ญพระองค์ให้
เกิดประโยชน์แก่โลก แก่พระญาติ และแก่พุทธศาสนิกชนทั้งปวง รายละเอียดของเรื่องดังกล่าวนี้
นักเรียนจะได้เรียนเรื่องของพุทธจริยาในแง่ของพระลักษณะนิสัยของพระองค์ซึ่งเราสามารถ
รวบรวมได้จากพุทธประวัติดังต่อไปนี้

๑. ทรงมีพระเมตตา กรุณา
๒. ทรงมีความตั้งใจจริงเด็ดเดี่ยวและมีความเพียรอย่างยิ่ง
๓. ทรงมีความกล้าหาญ
๔. ทรงมีความสุข อ่อนโยน
๕. ทรงเป็นพระโอรส พระบิดา พระสวามี พระเชษฐา และพระสหายที่ดี

๖. ทรงเป็นผู้มุ่งประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นเสมอ
๗. ทรงเป็นนักปราชญ์ เป็นบรมครู และเป็นผู้แนะแนวทาง
๘. ทรงเป็นนักแก้ปัญหาโดยใช้ปัญญา
๙. ทรงเป็นผู้ที่เชื่อในเหตุและผล
๑๐. ทรงเป็นนักปกครองแบบประชาธิปไตย

คุณสมบัติทั้ง ๑๐ ประการนี้ สามารถสรุปเป็นพุทธจริยา ๓ ประการ คือ

๑. **โลกัตตจริยา** พระพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลกและมนุษยชาติ ด้วยการที่ได้แสวงหาและเผยแผ่หลักธรรมที่ช่วยนำทางให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ พระองค์ได้ทรงมอบความรู้ (ปัญญา) และความรัก (กรุณา) แก่มวลมนุษยชาติให้สังคมสงบสุข และเกิดสันติภาพในโลก

๒. **ญัตตจริยา** พระพุทธเจ้าทรงมีพระจริยาวัตรทั้งดงาม บำเพ็ญหน้าที่ และปฏิบัติพระองค์ต่อพระญาติและพระสหายอย่างดียิ่ง เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ทรงมุ่งหมายที่จะช่วยเหลือพระญาติและพระสหายให้รู้และปฏิบัติตามหลักธรรมอันวิเศษนั้น ทรงแสดงธรรม และทรงเปิดโอกาสให้พระญาติและพระสหายได้อุปสมบท และร่วมเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๓. **พุทธัตตจริยา** ในฐานะที่ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ถูกต้องดีแล้ว พระองค์ทรงทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนจนตลอดพระชนมชีพ ทรงถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติของการเป็นครูที่ดี ทำหน้าที่ฝึกหัดอบรมจิตใจแก่ประชาชนให้เว้นชั่ว ทำดี และทำจิตใจบริสุทธิ์ ทรงวางแนวทางการพัฒนาปัญญาและการสร้างสันติสุขในสังคม พระพุทธเจ้าจึงเป็นพระบรมศาสดาที่ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่แล้วอย่างสมบูรณ์

ประเด็นอภิปราย

- ทุกคนมีภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติหน้าที่ของพระองค์แล้วอย่างสมบูรณ์ เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติและสังคม
- นักเรียนมีภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติเช่นกัน จงนำพุทธจริยา ๓ มาเป็นแนวเทียบเพื่ออภิปรายว่า นักเรียนได้ทำหน้าที่ของตนครบถ้วนเพียงใด

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

นักเรียนควรอ่านและยกเหตุการณ์เรื่องราวในพุทธประวัติ ที่แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระจริยาวัตรและทรงปฏิบัติหน้าที่สมบูรณ์ ทุกข้อดังกล่าวข้างต้น

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ นักเรียนมีสถานภาพหลายอย่าง เช่น เป็นบุตรธิดา เป็นพี่ เป็นน้อง เป็นนักเรียน เป็นพุทธศาสนิกชน เป็นเพื่อน เป็นสมาชิกของสังคม นักเรียนควรวิเคราะห์ตนเองว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนสมบูรณ์เพียงใดและปรับปรุงตนอยู่เสมอ

คำถาม

มีเรื่องราวและเหตุการณ์ใดในพุทธประวัติ ที่แสดงว่าพระพุทธเจ้า ทรงปฏิบัติหน้าที่เป็นลูกที่ดี เป็นนักศึกษาที่ดีและเป็นครูที่ดี

หัวข้อข้าวเหล่านี้คือ

ปล้นแล้วฆ่าเจ้าทรัพย์ตาย ๓ คน

คลังยาบ้าเอามิดจีเด็กเป็นตัวประกัน

แค้นมองหน้าก็กลายเป็นศพ

แค้นนี้ต้องชำระ รั้วฆ่า ๕ ชีวิต อย่างเหี้ยมโหด

เมาแล้วฆ่า เลยเป็นศพ

จับแก๊งลักรถส่งนอก

ข้าวเหล่านี้นักเรียนจะพบบ่อยที่สุดตามหนังสือพิมพ์ทั่วไปในแต่ละวัน แน่จนเหลือเกินว่า นักเรียนคงไม่อยากจะเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นหรือเกี่ยวข้องกับตัวเองและครอบครัว เพราะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนเป็นอันมาก นักเรียนทราบหรือไม่ว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมและเหตุการณ์ที่ไม่ดีต่างๆ เหล่านี้ คืออะไร

ความจริง พฤติกรรมที่ไม่ดีหรือความชั่วต่าง ๆ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ เมื่อ ๒,๕๐๐ กว่าปีมาแล้วว่าเกิดจากสาเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. โลภะ คือความอยากจะได้ที่เกินขอบเขต เพราะเมื่อใดที่ความอยากได้เกิดขึ้น เหตุผล ความถูกต้อง บาปบุญคุณโทษย่อมไม่ปรากฏในจิตใจของผู้คน ผู้คนจะมุ่งอย่างเดียวคือทำทุกอย่างเพื่อให้ได้สิ่งของที่ปรารถนามาเป็นของตน ไม่ว่าจะโดยวิธีใด ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจของความโลภย่อมประสบผลที่เห็นได้ชัดคือความร้อนรุ่มใจเนื่องจากความอยากจะได้สิ่งของที่อยากได้นั้น จิตย่อมจะกระวนกระวายเพราะอยากได้อยู่ตลอดเวลา และเมื่อได้ของสิ่งนั้นมาด้วยวิธีการที่ผิดก็ย่อมจะเดือดร้อนทั้งกายและใจ คือ จิตย่อมจะเดือดร้อนกระวนกระวายเพราะความชั่วที่ทำและกายก็ย่อมเดือดร้อนตามไปด้วย พฤติกรรมที่จัดว่าเป็นผลของความโลภนั้นมีทั้งพฤติกรรมทางกายและวาจา เช่น จี้ ปล้น ฉก ชิง วิ่งราว ชุกรรโชกทรัพย์ เป็นต้น

๒. โทสะ คือความคิดประทุษร้ายผู้อื่น ความโกรธเป็นสภาพความขุ่นมัวในจิตใจเนื่องจากประสบกับสิ่งหรือเหตุการณ์ที่ไม่น่าปรารถนาบางอย่าง ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจของความโกรธหรือความคิดประทุษร้ายนี้ นอกจากจิตใจจะเร่าร้อน ดันรนด้วยอำนาจความโกรธแล้ว แม้สรีระร่างกายก็เกิดอาการผิดปกติไปด้วย เช่น หน้าแดง ตาตมึงทึง สัน เป็นต้น ในที่สุดหากควบคุมไม่อยู่ก็จะเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การทุบตีทำร้ายผู้อื่น การด่าทอ ความอาฆาตพยาบาท เป็นต้น

๓. โมหะ คือความหลง ความมึนงง ความเข้าใจผิด เนื่องจากความไม่รู้ตามสภาพความเป็นจริงของสรรพสิ่ง ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจโมหะแม้จิตใจจะไม่เร่าร้อนเหมือนการตกอยู่ในอำนาจของโลภะและโทสะได้ง่าย พฤติกรรมที่เป็นผลมาจากโมหะนี้ เช่น การเที่ยวเตร่โดยไม่สนใจการเรียน การหลงตัวเอง เป็นต้น

ทั้ง ๓ ประการนี้ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า อกุศลมูล ซึ่งแปลว่า รากเหง้าหรือมูลเหตุแห่งการทำความชั่ว พฤติกรรมหรือเหตุการณ์ชั่วร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันที่นักเรียนได้รับทราบนั้น

ล้วนมีอกุศลมูลนี้เป็นต้นเหตุทั้งสิ้น บางอย่างมีอกุศลมูลอย่างเดียวเป็นพื้นฐาน เช่น การปล้นทรัพย์สินของผู้อื่นเกิดจากโลภะเป็นหลัก แต่บางอย่างมีอกุศลมูลมากกว่าหนึ่งข้อเป็นพื้นฐาน เช่น การฆ่าสัตว์บูชาบวงสรวงเจ้าที่เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล เกิดจากโมหะและโลภะคู่กัน คือ

- ความต้องการสิริมงคลจัดเป็นโลภะ
- ความคิดว่าการฆ่าสัตว์บวงสรวงแล้วจะได้สิ่งที่ต้องการคือความเป็นสิริมงคลจัดเป็น

โมหะ

อย่างไรก็ดี บางแห่งอาจจะเรียกว่าเกิดจากโมหะเพียงอย่างเดียว โดยถือเอาอกุศลมูลข้อที่ปรากฏชัดกว่าเป็นหลัก หรืออาจจะกล่าวว่าเกิดจากโลภะก็ได้หากถือเอามูลเหตุดั้งเดิมเป็นหลัก

อย่างไรก็ดี ในขั้นนี้นักเรียนพึงทราบว่าอกุศลมูลทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นมูลเหตุของความประพฤติชั่วต่าง ๆ ทั้งทางกาย วาจา และใจ เป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงมิให้เกิดขึ้นในจิตใจของนักเรียน และหากเกิดขึ้นก็ควรกำจัดให้หมดไปจากจิตใจ โดยการสร้างกุศลมูลขึ้นในจิตใจดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

ประเด็นอภิปราย

๑. ความโลภเป็นเหตุให้บุคคลเกิดความกระตือรือร้น หากขาดความโลภก็ย่อมจะขาดกำลังใจในการทำงาน นักเรียนมีความเห็นในเรื่องนี้อย่างไร จงอภิปราย

๒. อกุศลมูลทั้ง ๓ ประการ นักเรียนคิดว่าข้อใดมีความรุนแรงและก่อให้เกิดโทษมากที่สุด จงอภิปราย

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรรวบรวมภาพข่าวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันจากหนังสือพิมพ์ วารสาร อันเป็นผลมาจากอกุศลมูลทั้ง ๓ ข้อ แล้วนำมาติดแสดงเป็นนิทรรศการในห้องเรียน เพื่อให้ให้เห็นโทษของอกุศลมูลดังกล่าว

๒. นักเรียนควรช่วยกันรณรงค์เพื่อลดพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่น่าปรารถนาในโรงเรียนที่เกิดขึ้นจากอกุศลมูลบางข้อ เช่น การทิ้งขยะไม่เลือกที่ การขีดเขียนที่ก่อให้เกิดความสกปรกบนกำแพงและผนังของโรงเรียน เป็นต้น โดยการช่วยกันวิเคราะห์สาเหตุและหาวิธีป้องกันแก้ไขอย่างต่อเนื่อง

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ ในวันหนึ่ง ๆ นักเรียนควรสำรวจตนเองว่า ในแต่ละช่วงของวันนั้น มีอกุศลมูลข้อใดเกิดขึ้นแก่นักเรียนบ้าง อกุศลมูลข้อใดเกิดขึ้นบ่อยที่สุด นักเรียนจัดการหรือปฏิบัติอย่างไรเมื่ออกุศลมูลนั้น ๆ

เกิดขึ้นและการปฏิบัติหรือจัดการนั้นถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ จากนั้นจึงเปรียบเทียบในแต่ละสัปดาห์ว่าอกุศลมูลนั้นลดน้อยลงหรือไม่ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงตนเองในโอกาสต่อไป

คำถาม

๑. เมื่อโลภะและโทสะเกิดขึ้น สภาพจิตใจของบุคคลจะเป็นเช่นใด
๒. หากนักเรียนตกอยู่ในอำนาจของโทสะและทำไปตามอำนาจโทสะ สิ่งใดจะเกิดขึ้น
๓. ให้นักเรียนระบุเหตุการณ์หรือนำภาพข่าวเหตุการณ์ที่เป็นผลของโลภะ โทสะ และโมหะ มาอย่างละ ๕ ชิ้น พร้อมระบุว่าป้องกันและแก้ไขได้อย่างไร
๔. เหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่อไปนี้ เกิดจากอกุศลมูลข้อใด
 - ก. ทูจวิตในการสอบ
 - ข. นอนหลับขณะเรียน
 - ค. ด่าเพื่อน
 - ง. หนีเรียนไปเที่ยว
 - จ. แต่งตัวผิดระเบียบของโรงเรียน

๓.๒ กุศลมูล ๓

แนวคิดสำคัญ

๑. กุศลมูล หมายถึง ต้นเหตุหรือมูลเหตุของความดีทางกาย วาจา ใจ มี ๓ ประการคือ ความไม่โลภ ความไม่ประทุษร้ายผู้อื่น และความไม่หลงงมงาย
๒. กุศลมูลแต่ละอย่างได้มีวิธีสร้างให้เกิดขึ้นในตนหลายวิธี แต่ละวิธีจะต้องอาศัยการฝึกฝนคิดพิจารณาบ่อย ๆ จนเกิดความชำนาญ จึงจะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาหัวข้อนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. เห็นคุณค่าและความสำคัญของการสร้างกุศลมูลให้เกิดขึ้น สามารถฝึกสร้างกุศลมูลให้เกิดขึ้นในจิตได้
๒. สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดจากกุศลมูลได้
๓. ปฏิบัติตนเพื่อเสริมสร้างกุศลมูลให้เกิดในจิตได้

กุศลมูล ๓

กุศลมูล แปลว่า รากเหง้าแห่งกุศล มูลเหตุหรือต้นเหตุแห่งความดี เนื่องจากการทำความดีทั้งปวงทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ที่นักเรียนได้พบได้เห็นหรือได้ทราบในปัจจุบัน เช่น การทำบุญ บริจาคทาน การช่วยเหลือผู้ประสบภัย การให้อภัยต่อผู้ที่ทำความผิดต่อตน การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น ล้วนเป็นผลที่เกิดจากกุศลมูลทั้งสิ้น ความดีทุกอย่างนั้น เกิดจากต้นเหตุต่อไปนี้ คือ

๑. อโลภะ คือ ความไม่โลภ ไม่อยากได้จนเกินขอบเขต หรือไม่โลภอยากได้ของที่เป็นของผู้อื่น ผู้ที่มีความไม่โลภจะมีจิตใจไม่ต้องเดือดร้อนวุ่นวายเพราะความอยากได้ของผู้อื่น มีความสงบสุขเพราะไม่ต้องเดือดร้อนจากจิตที่โลภนั้น นอกจากนี้ ยังเป็นโอกาสดีให้คุณความดีอื่น ๆ เกิดขึ้นได้ง่าย เช่น ความเสียสละ ความกตัญญูกตเวที เป็นต้น

วิธีที่จะทำให้เกิดความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมีหลายวิธีในที่นี้จะยกมาเพื่อเป็นตัวอย่างดังนี้

วิธีที่ ๑ การสร้างความยินดีความอยากได้เฉพาะในสิ่งที่เป็นของตน ยินดีเฉพาะในสิ่งที่ตนได้ วิธีการนี้จะทำให้ตัดความโลภอยากได้ของผู้อื่นได้

วิธีที่ ๒ การมองเห็นสิ่งของของผู้อื่นเป็นเหมือนสิ่งไร้ประโยชน์สำหรับเรา หรือมองเห็นสิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงธาตุต่าง ๆ รวมกันอยู่และจะต้องสลายเสื่อมสูญไปตามหลักไตรลักษณ์

วิธีที่ ๓ การพิจารณาเปรียบเทียบตนกับผู้อื่น คือพิจารณาว่าสิ่งของผู้อื่น ผู้อื่นก็ย่อมมีความห่วงแหนเหมือนกับตัวเรารักและห่วงแหนสิ่งของของเรา หากสิ่งของของเราโดนแย่งชิงไปเราก็คงจะเกิดความเสียใจ แม้ตัวเขาก็เช่นเดียวกัน

วิธีที่ ๔ การสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพ คือความสามารถของตนเองว่าสามารถปฏิบัติการหรือทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ต้องหามาด้วยวิธีการผิด ๆ

วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ บางครั้งอาจจะต้องใช้หลาย ๆ วิธีรวมกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เงื่อนไขที่สำคัญก็คือ การฝึกฝนพิจารณาตามวิธีต่าง ๆ เหล่านี้เป็นประจำบ่อย ๆ ก็จะทำให้เกิดความเคยชินจนเกิดความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นในที่สุด

๒. อโทสะ คือ การไม่คิดประทุษร้ายผู้อื่นหรือไม่โกรธ เมื่อประสบกับเหตุการณ์ที่ไม่น่าพอใจ ไม่น่าปรารถนา เช่น ถูกด่าว่า ถูกทำร้าย พบคนที่ไม่ชอบใจ เป็นต้น เมื่อเราประสบกับสิ่งเหล่านี้แล้วไม่มีความโกรธหรือความคิดประทุษร้ายตอบ จิตก็ย่อมจะเบิกบานผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ไม่ทรมานทรมายเดือดร้อน ยิ่งไปกว่านั้นกิริยาอาการก็จะดำเนินไปตามปกติ ไม่แสดงอาการประหลาดใด ๆ ออกมาเพราะความโกรธ

นักเรียนสามารถสร้างความไม่คิดประทุษร้าย หรือความไม่โกรธให้เกิดขึ้นแก่ตนได้โดยง่าย เมื่อประสบกับเหตุการณ์ไม่น่าปรารถนาต่าง ๆ ดังนี้

วิธีที่ ๑ สร้างความอดทนขึ้นในจิต บางคนอาจมีอุบายวิธีที่จะทำให้เกิดความอดทนต่าง ๆ อย่างเช่น วิธีนับ ๑ ถึง ๑๐ หรือนับ ๑ ถึง ๑๐๐ เป็นต้น

วิธีที่ ๒ การพิจารณาตามวัฏจักรของชีวิตว่าเราเวียนว่ายตายเกิดในภพต่าง ๆ มากมายในชาติก่อน เราอาจจะเคยสร้างความเดือดร้อนแก่เขา ในชาตินี้เขาจึงสร้างความเดือดร้อนแก่เราบ้างสิ่งที่เราประสบอยู่นี้ถือเป็นผลกรรมในอดีตของเรา ก็อาจเป็นไปได้

วิธีที่ ๓ การพิจารณาสร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่ประทุษร้ายเราว่า เมื่อเราเวียนว่ายตายเกิดในภพต่าง ๆ ย่อมจะมีญาติพี่น้องในแต่ละชาติมากมาย ผู้นั้นอาจเป็นญาติพี่น้องของเราในชาติใดชาติหนึ่งก็ได้ ดังนั้น มนุษย์และสัตว์ในโลกนี้ถือเป็นเหมือนญาติพี่น้องของเราทั้งหมด การโกรธหรือการคิดประทุษร้ายญาติเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ

วิธีที่ ๔ การพิจารณาสิ่งที่เลวร้ายกว่าสิ่งที่ประสบอยู่ ทำให้สิ่งที่ประสบอยู่เป็นความโชครष्टไปได้ เช่น เมื่อเขาตำเราก็คิดว่ายังดีกว่าเขาตีเรา เขาตีเรา ๑ ทีก็คิดว่ายังกดีกว่าตีเรา ๓ ที เขาทำร้ายเราก็คิดว่ายังดีกว่าเขาฆ่าเรา เป็นต้น

วิธีที่ ๕ การพิจารณาโทษของความคิดประทุษร้ายหรือความโกรธตามสภาพความเป็นจริงว่า เมื่อเราโกรธผู้อื่นในขณะนั้นเขาจะเดือดร้อนหรือไม่ก็ตาม แต่ผู้เดือดร้อนคนแรกก็คือตัวเราเอง เพราะจิตใจของเราจะต้องเดือดร้อนวุ่นวาย คุกรุ่นด้วยความโกรธก่อนผู้อื่น เปรียบดังเช่นการเหยียบโคลนขว้างผู้อื่นให้เปื้อน เขาจะเปื้อนหรือไม่ก็ตาม ผู้ที่เปื้อนเป็นคนแรกก็คือตัวเราผู้เหยียบโคลนนั่น นอกจากนี้ หากเกิดความโกรธแล้วประทุษร้ายผู้อื่นก็จะเกิดผลเสียแก่ตัวเราเพิ่มขึ้นอีกด้วย

เมื่อพิจารณาตามแนวนี้บ่อย ๆ ความโกรธหรือความคิดประทุษร้ายก็จะไม่เกิดขึ้นในจิตใจเรา ทำให้เรามีจิตสงบสุขดังกล่าแล้ว

๓. **อโมหะ** คือ ความไม่หลง ความไม่มกมาย มองเห็นสภาพของสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริง รู้อย่างแจ่มชัด ไม่หลงมกมายอยู่กับสิ่งไร้สาระหาประโยชน์มิได้ เช่น ไม่หลงติดสิ่งเสพย์ติดให้โทษและอบายมุข ผู้ปราศจากโมหะย่อมมีจิตที่ผ่องใส เพราะพิจารณาเห็นทุกสิ่งตามสภาพความเป็นจริงอย่างชัดเจน ไม่ตกไปตามอำนาจของกิเลสต่าง ๆ

วิธีสร้างอโมหะให้เกิดขึ้นในจิตสามารถทำได้ดังนี้

ก. แสวงหาความรู้ต่าง ๆ ให้มาก ทั้งความรู้สามัญและความรู้ทางศาสนา ความรู้เหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้โดยการศึกษาเล่าเรียน การอ่านหนังสือ การสังเกต การฟัง การลงมือปฏิบัติ เมื่อสั่งสมมากยิ่งขึ้นก็จะทำให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีข้อมูลในการตัดสินใจทำหรือไม่ทำสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องแม่นยำ

ข. พิจารณามองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพที่มันเป็น กล่าวคือ ทุกสิ่งในโลกนี้ ล้วนเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และเสื่อมสลายไปตามเหตุและปัจจัย เป็นเพียงสิ่งต่าง ๆ รวมตัวกันอยู่ตามสภาพเท่านั้น เช่น น้ำ ประกอบด้วยธาตุไฮโดรเจนและออกซิเจนรวมตัวกันอยู่ในสภาพที่พอเหมาะ หากมีมากหรือน้อยเกินไปก็ไม่ใช่น้ำ หรือแม้กระทั่งเสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวมใส่ก็ประกอบมาจากส่วนต่าง ๆ หลายประการรวมตัวกันอยู่ทำให้เป็นเสื้อผ้าขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนจะต้องเป็นไปตามหลักไตรลักษณ์ คือ ไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป ไม่สามารถยึดถือเอามาเป็นของตนได้ ไม่มีความเที่ยงแท้แน่นอน

เมื่อพิจารณาตามแนวนี้ ก็จะสามารถพิจารณาเห็นทุกสิ่งทุกอย่างตามสภาพที่มันเป็น ปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งนั้นได้ เหตุการณ์ชั่วร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะโมหะเป็นเหตุก็จะลดน้อยหรือหมดไป

ประเด็นอภิปราย

๑. หากทุกคนปราศจากโลภะ โทสะ และโมหะ ก็จะกลายเป็นคนเฉื่อยชาขาดความกระตือรือร้น นักเรียนมีความคิดเห็นในเรื่องนี้อย่างไร จงอภิปราย

๒. อโลภะ อโทสะ และอโมหะข้อใดนักเรียนคิดว่าสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ง่ายที่สุด และยากที่สุด เพราะเหตุใด จงอภิปราย

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรรำลึกภาพข่าวหรือเหตุการณ์ที่ได้พบเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงว่าเกิดจากอกุศล แล้วนำมาวิเคราะห์โดยอภิปรายกับเพื่อนร่วมชั้นว่า หากไม่ให้เกิดเหตุการณ์นั้นขึ้นจะต้องทำอย่างไร

๒. นักเรียนควรอภิปรายกับเพื่อนร่วมชั้นว่า วิธีสร้างอโลภะ อโทสะ และอโมหะ นอกเหนือไปจากที่เสนอไว้ในหนังสือเรียนนี้มีอีกบ้างหรือไม่ หากมี จะต้องทำอย่างไร หรืออาจจะช่วยกันคิดวิธีขึ้นมาใหม่ก็ได้ แล้วนำไปทดลองใช้และประเมินว่าวิธีดังกล่าวสามารถใช้ได้หรือไม่

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ การที่จิตปราศจากความโลภ ความโกรธ และความหลงในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งย่อมจะก่อให้เกิดความปลอดโปร่ง สดชื่น เบิกบาน ดังนั้น ในวันหนึ่ง ๆ หากนักเรียนมีจิตปราศจากความโลภ ความโกรธ และความหลง นานเท่าใด จิตก็ย่อมจะมีความสุขสงบนานเท่านั้น

๐ อย่างไรก็ดี บางครั้งเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความโลภ ความโกรธ หรือความหลงได้ โดยจะต้องเผชิญกับสิ่งนั้น วิธีที่ดีก็คือการหมั่นพิจารณาตามวิธีการที่เสนอนั้น ๆ บ่อย ๆ จะทำให้จิตเกิดความคุ้นเคยต่อการคิดไม่ให้เกิดอกุศลมูลมากยิ่งขึ้น จนสามารถแสดงออกโดยอัตโนมัติ

คำถาม

๑. จิตของบุคคลที่ปราศจากโลภะกับจิตของผู้ปราศจากโทสะ จะเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

๒. จงระบุพฤติกรรมที่เกิดจากอโลภะ อโทสะ และอโมหะมาอย่างละ ๓ พฤติกรรม

๓. พฤติกรรมต่อไปนี้เกิดจากกุศลมูลข้อใด

ก. สละที่นั่งให้แก่พระภิกษุสามเณร เด็ก สตรี และคนชรา

ข. ไม่สูบบุหรี่

ค. ทำบุญตักบาตร

ง. ให้อภัยต่อผู้ทำผิดต่อตัวเอง

จ. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

๔. พฤติกรรมต่อไปนี้จะควรใช้กุศลมูลข้อใด

- ก. ถูกด่า
- ข. เห็นเงินของผู้อื่นวางอยู่
- ค. เพื่อนชวนหนีเรียนไปเที่ยว
- ง. เห็นเพื่อนกำลังทำงาน
- จ. หิวจนตาลาย

๓.๓ มิตรแท้ ๔ มิตรเทียม ๔

แนวคิดสำคัญ

๑. พระพุทธศาสนาได้จำแนกมิตรเป็น ๒ ประเภท คือ มิตรแท้และมิตรเทียม
๒. มิตรแท้มี ๔ ประเภทคือ มิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ และมิตรมีน้ำใจ เป็นมิตรที่ควรคบหาสมาคม
๓. มิตรเทียมมี ๔ ประเภท คือ มิตรปกกลอก มิตรดีแต่พูด มิตรหัวประจบ และมิตรชักชวนในทางฉิบหาย เป็นมิตรที่ควรหลีกเลี่ยง ไม่ควรคบหาสมาคม

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาหัวข้อนี้แล้ว มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของมิตรแท้และมิตรเทียม สามารถนำความรู้ไปใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของเพื่อนและตนเอง และนำไปเป็นหลักในการเลือกคบมิตรได้อย่างถูกต้อง

มิตรแท้ ๔ มิตรเทียม ๔

คำว่า มิตร แปลว่า ผู้มีไมตรีต่อกัน ผู้มีเยื่อใยต่อกัน ซึ่งเกิดจากการคบหาการติดต่อกันด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง จนเกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน ภาษาไทยเราเรียกว่าเพื่อน โดยทุกคนจะต้องมีมากบ้างน้อยบ้างตามลักษณะของแต่ละบุคคล และอาจจะมีหลายประเภท เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนเที่ยว เพื่อนร่วมโรงเรียนหรือร่วมสถาบัน เป็นต้น แต่ถ้าหากนักเรียนจะแบ่งเพื่อนของนักเรียนเป็นกลุ่มก็จะสามารถแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

๑. **เพื่อนสนิท** หมายถึง เพื่อนที่มีความสนิทสนมกันมากจนกระทั่งสามารถเล่าความลับให้ฟังได้ โดยมากจะเที่ยว รับประทานอาหาร ทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมกัน เพื่อนประเภทนี้มักจะมีจำนวนไม่มาก บางคนอาจมีเพียงแค่ ๑-๒ คนเท่านั้น

๒. **เพื่อนทั่วไป** หมายถึง เพื่อนร่วมชั้นหรือร่วมสถาบันที่ไม่สนิทนัก พูดคุยกันบ้างในบางโอกาส ทำกิจกรรมร่วมกันเฉพาะหน้าที่กำหนดเท่านั้น

หากจะให้นักเรียนจำแนกว่าเพื่อนกลุ่มใดเป็นเพื่อนแท้ เพื่อนกลุ่มใดเป็นเพื่อนไม่แท้ ก็อาจจะได้คำตอบเหมือนกันหมดว่า กลุ่มที่ ๑ คือเพื่อนแท้ กลุ่มที่ ๒ คือเพื่อนไม่แท้โดยถือเอาความสนิทสนม อุปนิสัยใจคอที่เหมือนกัน ลักษณะนิสัยที่เหมือนกัน เป็นเกณฑ์ในการแบ่งประเภทของเพื่อน แต่นักเรียนทราบหรือไม่ว่า พระพุทธศาสนาได้ระบุลักษณะของเพื่อนที่จะเป็นเพื่อนแท้

หรือเพื่อนไม่แท้ไว้อย่างละเอียด ซึ่งนักเรียนสามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินได้ว่าคนใดควรคบเป็นเพื่อนแท้ คนใดไม่ควรคบเป็นเพื่อน ดังนี้

เพื่อนแท้หรือเรียกว่า มิตรแท้มี ๔ ประเภท คือ

๑. **มิตรมีอุปการะ** หมายถึง เพื่อนที่สามารถเป็นที่พึ่งของเราได้ในยามที่เราประสบภัยอย่างใดอย่างหนึ่ง คอยปกป้องคุ้มครองเราหรือทรัพย์สินของเรา เมื่อเราพลั้งเผลอหรือประมาทพลาดพลั้ง ช่วยออกทรัพย์ให้เราเกินกว่าที่เอ่ยปากขอ เมื่อมีกิจจำเป็นที่ต้องใช้เงิน

๒. **มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์** หมายถึง เพื่อนที่ไม่ละทิ้งเราในยามที่เรามีอันตรายแม้ชีวิตก็สละแทนเราได้ เมื่อถึงคราวจำเป็น ช่วยปกป้องความลับของเรา และสามารถบอกความลับของตนแก่เราได้โดยไม่ปกปิดไว้

๓. **มิตรณะนักประโยชน์** คือ เพื่อนที่คอยแนะนำเราให้ทำความดีตลอดเวลาคอยห้ามปรามเราเมื่อเห็นว่าเราทำผิดหรือทำความชั่ว บอกสิ่งที่เราไม่เคยได้ยินได้รู้ และคอยบอกทางสุขทางสวรรค์ให้แก่เรา

๔. **มิตรมีน้ำใจ** หมายถึง เพื่อนที่พลอยไม่สบายใจในยามที่เราไม่สบายใจ เมื่อเรามีสุขก็พลอยสุขไปด้วย เมื่อใครติเตียนนินทาเราก็ช่วยชี้แจงแทนเรา และเมื่อเขาสรรเสริญเรา ก็ช่วยพูดสนับสนุนเห็นดีด้วย

เพื่อนทั้ง ๔ ประเภทนี้ เรียกว่า **สุทรมิตร** แปลว่า มิตรที่มีน้ำใจดี นักเรียนควรคบหาไว้เป็นเพื่อนแท้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบางคนจะมีลักษณะครบทั้ง ๔ ประการ ก็ยิ่งควรคบหา

เป็นอย่างมาก ในทางตรงกันข้าม หากนักเรียนจะคบกับใครก็ตามก็ควรจะต้องพิจารณาตามลักษณะมิตรทั้ง ๔ ประการนี้ด้วย มิใช่ให้เพื่อนประพฤติต่อเราเพียงฝ่ายเดียว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนจึงจะดำเนินไปได้ด้วยดี

เพื่อนอีกประเภทหนึ่งเป็นเพื่อนไม่แท้เรียกว่า มิตรเทียม หมายถึง ผู้เป็นเพื่อนเหมือนไม่ใช่เพื่อน เป็นเหมือนศัตรูที่แฝงมาในร่างมิตร เพื่อนคนใดที่มีลักษณะต่อไปนี้พึงหลีกเลี่ยงที่จะคบค้าสมาคมด้วย หรือหากจำเป็นต้องสมาคมก็ไม่ควรไว้วางใจ คือ

๑. **มิตรปกกลอก** หมายถึง เพื่อนที่คบกับเราเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตัวเองคิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เมื่อยามเสียก็พยายามเสียให้น้อย ยามได้ก็จะเอาให้มาก เมื่อมีภัยเกิดขึ้นกับตนเองจึงมาช่วยทำกิจให้เราเพื่อให้เราไปช่วยเขาบ้าง

๒. **มิตรดีแต่พูด** หมายถึง เพื่อนที่คอยแต่พูดถึงสิ่งที่เป็นอดีตหรือสิ่งที่ยังไม่มาถึง เมื่อจะช่วยเหลือเราก็เอาแต่สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์มาช่วยเหลือ และเมื่อเรามีกิจการให้ช่วยทำก็มักบ่ายเบี่ยงไม่ทำโดยอ้างเหตุต่าง ๆ นานา

๓. **มิตรหัวเราะจบ** หมายถึง เพื่อนที่เห็นเราทำดีก็เออออไปด้วย แม้จะทำชั่วก็เออออไปด้วยเช่นกัน ยามอยู่ต่อหน้าก็สรรเสริญยกย่องเรา แต่พอลับหลังก็ติฉินนินทาเรา

๔. **มิตรชวนฉิบหาย** คือ เพื่อนที่ชวนให้ติดอยู่ในแหล่งอบายมุข คือ ดื่มน้ำเมาหรือเสพสิ่งเสพติดให้โทษ เที่ยวกลางคืน เที่ยวดูการละเล่น และการเล่นการพนัน

เพื่อนทั้ง ๔ ประเภทนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **มิตรปฏิกูล** แปลว่า คนเทียมมิตรหรือมิตรเทียม ซึ่งนักเรียนไม่ควรคบค้าสมาคมด้วย

ประเด็นอภิปราย

๑. หากเพื่อนของนักเรียนมีลักษณะคอยแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่นักเรียน แต่ชอบนินทานักเรียนลับหลัง เขาควรจะเป็นมิตรประเภทใด เพราะเหตุใด จงอภิปราย

๒. ลักษณะของเพื่อนแท้และเพื่อนเทียมนอกเหนือจากที่กล่าวไว้ในบทเรียนนี้ นักเรียนคิดว่ามีอะไรอีกบ้าง จงอภิปราย

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรช่วยกันทำป้ายนิเทศเกี่ยวกับลักษณะของมิตรแท้และมิตรเทียมติดไว้บริเวณห้องเรียน เพื่อจะได้เป็นข้อคิดและเป็นเครื่องเตือนใจให้เลือกคบเพื่อนที่ถูกต้อง

๒. นักเรียนควรพิจารณาตนเอง โดยเปรียบเทียบกับลักษณะของมิตรแท้และมิตรเทียมว่าตนเองมีคุณสมบัติตรงกับมิตรประเภทใดมากที่สุด หากมีลักษณะเป็นมิตรแท้มากก็อาจจะพิจารณา

ต่อไปว่า ลักษณะมิตรเทียมมีอยู่ในตัวเราหรือไม่ หากมี จะแก้ไขอย่างไรแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตนเอง เพื่อความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนกับเพื่อนตลอดไป

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ ปัจจุบัน สังคมได้ขยายตัวมีการติดต่อกันมากยิ่งขึ้น การคบหาสมาคมกับผู้อื่นจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมห้องเรียน ไปจนถึงเพื่อนในสังคม ลักษณะของมิตรแท้และมิตรเทียมที่นักเรียนได้ศึกษาในบทเรียนนี้จะช่วยเป็นเกณฑ์ตัดสินใจได้ดีว่า คนใดควรคบ คนใดไม่ควรคบ คนใดควรคบในระดับใด หากนักเรียนเลือกคบคนได้ถูกต้องก็จะทำให้ชีวิตมีแต่ความสงบสุข ในทางตรงกันข้าม หากเลือกคบคนไม่ดีก็อาจจะทำให้ชีวิตของนักเรียนมีแต่ความทุกข์ตลอดไป

คำถาม

พฤติกรรมต่อไปนี้จัดเป็นมิตรประเภทใด เพราะเหตุใด

๑. หน้าไหว้หลังหลอก
๒. ร่วมหัวจมท้าย
๓. แทะข้างหลัง
๔. เพื่อนกินเพื่อนกัน เพื่อนรู้ไม่ทัน เพื่อนกันเอาไปกิน
๕. “มานพ อย่าสู้รบบุรีเลย มันไม่ดีหรอก”
๖. “สุชาติ วันนี้ไปเที่ยวกันดีกว่าซื้อเกี๊ยวเรียน”
๗. “นิด ยืมเงินซื้อปากกา ๕ บาทสิ”
“ได้สิ เอาไป ๑๐ บาทเลย เผื่อซื้อของใช้อื่นอีก”
๘. “เจ้าหมู่นี้รวย ถ้าเราคบด้วยก็คงไม่เดือดร้อนเรื่องเงินทอง จะได้ยืมเงินได้คล่องหน่อย”
๙. “จิว เธอคอยจะลืมนะเป็นประจำ เอากระเป๋าเงินมาเก็บไว้ที่เราดีกว่า”
๑๐. “แหม่มนี่เห็นแก่ตัวเหลือเกินนะ เราขอลอกการบ้านก็ไม่ยอม” นุชพูด
“คงไม่เช่นนั้นหรอก เขาต้องการให้พวกเราทำการบ้านด้วยความคิดของเราเองต่างหาก” แมวพูดขึ้นบ้าง

๓.๔ การระ ๖

แนวคิดสำคัญ

๑. การระ คือความเคารพ การเอาใจใส่ที่จะปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องเหมาะสม จัดเป็นมารยาทของชาวพุทธประการหนึ่ง

๒. วิธีปฏิบัติตามการระทั้ง ๖ ประการ มีหลากหลายตามบุคคลหรือสิ่งของที่จะปฏิบัติในฐานะชาวพุทธ

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาหัวข้อนี้แล้ว มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการระ ๖ ประการ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง

การระ ๖

การระ แปลว่า ความเคารพ หมายถึง การเอาใจใส่มองเห็นความสำคัญที่จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องเหมาะสม คุณธรรมข้อนี้ถือเป็นหลักปฏิบัติและมารยาทที่นักเรียนจะต้องศึกษาให้เข้าใจ เพื่อจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

ความจริง ความเคารพโดยทั่ว ๆ ไปเป็นสิ่งที่นักเรียนได้ปฏิบัติอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว ในรูปแบบของมารยาทไทย เช่น การไหว้ การกราบ การแต่งกายชุดดำไปในงานศพ การนั่งฟังปาฐกถาอย่างสงบ การเข้าแถวซื้อตั๋วชมมหรสพ เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้ถือเป็นการแสดงความเคารพประการหนึ่งเช่นกัน แต่ยังมีความเคารพอีกประเภทหนึ่งที่นักเรียนผู้เป็นชาวพุทธควรปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสม มี ๖ ประการ คือ

๑. **สัตถุคารวตาหรือพุทธคารวตา** คือความเคารพในพระศาสดาหรือพระพุทธเจ้า โดยที่พระองค์เป็นผู้ทรงตั้งพระพุทธรูปศาสนา แสดงหลักธรรมคำสอนแก่เราในยสัต์เพื่อความพ้นทุกข์ ตลอดเวลา ๔๕ ปี แม้พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธควรแสดงความเคารพต่อพระองค์ด้วยการปฏิบัติ ดังนี้

- กราบไหว้พระพุทธรูปซึ่งถือเป็นตัวแทนของพระองค์ ไม่แสดงกิริยาอาการใด ๆ ที่แสดงถึงความดูหมิ่น เช่น การเดินข้าม นำพระพุทธรูปไปประดิษฐานไว้ในที่ไม่สมควร การนำพระพุทธรูปไปใช้ในทางผิด ๆ เช่น ด้านไสยศาสตร์ นำมาประดับร่างกาย เป็นต้น

- ระลึกถึงคุณความดีของพระองค์ ยึดแนวทางพระจริยาวัตรของพระองค์เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต
- ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์อย่างเคร่งครัด ซึ่งถือเป็นการบูชาที่พระองค์ทรงสรรเสริญ
- บูชาด้วยอามิส เช่น ดอกไม้ รูป เทียน โคมไฟ ตามสมควร

๒. **ธัมมการวตา** คือ ความเคารพในพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามสมควร ด้วยการปฏิบัติดังนี้

- นำธรรมะที่เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักธรรม ไม่บิดเบือนคำสอนให้คลาดเคลื่อนจากหลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา
- ไม่ดูถูกเหยียดหยามหรือเพิกเฉยต่อการปฏิบัติธรรม ให้ความสำคัญแก่คัมภีร์ที่บรรจุคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยการหมั่นศึกษาอย่างตั้งใจ ไม่ดัดแปลงข้อความใด ๆ ให้คลาดเคลื่อนจากหลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา
- สร้างคัมภีร์ที่แสดงหลักธรรมเผยแผ่

๓. สังฆการวตา คือ ความเคารพในพระสงฆ์ ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นผู้ถ่ายทอดแนะนำอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนโดยปฏิบัติดังนี้

- แสดงความเคารพทั้งทางกายและวาจา เช่น การกราบไหว้ การพูดกับพระสงฆ์ด้วยความสุภาพอ่อนน้อม ใช้ศัพท์พูดอย่างถูกต้อง ไม่แสดงกิริยาวาจาดูหมิ่นด้วยเหตุใด ๆ

- ปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนของพระสงฆ์ด้วยความจริงใจ

- ทำนุบำรุงท่านด้วยปัจจัย ๔ ตามสมควร

- ให้การสนับสนุนในทางที่ถูกต้อง รวมทั้งชวนช่วยทำกิจให้ท่านตามความ

เหมาะสม

๔. **อิกขาการวตา** คือ ความเคารพในการศึกษา ได้แก่ การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งได้แก่การกระทำต่อไปนี้คือ

- การตั้งใจฟังครูอธิบาย ไม่เล่นไม่คุยหรือนั่งเล่นในขณะที่เรียน
- อ่านหนังสือด้วยจิตใจจดจ่ออยู่กับเรื่องที่อ่าน
- ทำกิจกรรมตามที่ครูอาจารย์กำหนด เป็นต้น และรวมไปถึงการไม่ทำการใด ๆ

อันเป็นการรบกวนผู้อื่นที่กำลังศึกษาอยู่ด้วย

๕. **อัปปรมาทการวตา** คือ ความเคารพในความไม่ประมาท โดยความหมายก็คือ การเป็นผู้ไม่ประมาทในสิ่งต่าง ๆ ในที่ต่าง ๆ เป็นผู้มีความรู้ตัวมีสติอยู่กับตัวตลอดเวลาไม่ว่าจะทำการใด ๆ อีกประการหนึ่งได้แก่การเป็นผู้ไม่ประมาทในวัย การศึกษาหาความรู้ ฐานะ การประกอบความดี การละเว้นความชั่ว เช่น

- ไม่ประมาทในวัย หมายถึง ไม่คิดว่าวัยยังเด็กเกินไป อายุยังน้อยอยู่ ยังมีเวลาอยู่อีกหลายปี จึงไม่ศึกษาหาความรู้ ประกอบคุณงามความดี ไม่ประกอบอาชีพ
- ไม่ประมาทในการศึกษาหาความรู้ หมายถึง ไม่คิดว่าตนเองจบการศึกษาในระดับนี้ สาขานี้ก็เพียงพอแก่การดำรงชีพ ไม่จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมก็ได้ เป็นต้น

๖. **ปฏิสันถารการวตา** คือ ความเคารพในการต้อนรับปราศรัย ในเมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งมาเยี่ยมเยียนหรือเมื่ออยู่ในฐานะเจ้าถิ่นซึ่งจะต้องให้การต้อนรับภาคันตุกะ โดยจะต้องทำทั้ง ๒ ส่วน คือ

- การต้อนรับทางกาย ได้แก่ การยิ้มแย้มที่บ่งถึงความเต็มใจต้อนรับการทำความเคารพตามอาวุโส การหาของต้อนรับแขก เช่น น้ำดื่มมาให้ การจัดที่นั่งในที่อันสมควร เป็นต้น เรียกว่า อามิสปฏิสันถาร

- การต้อนรับทางวาจา ได้แก่ การทักทายปราศรัยด้วยวาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนหวาน การบอกหนทางแก่คนต่างถิ่น การสอบถามความประสงค์ หรือแสดงความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือต่าง ๆ เป็นต้น เรียกว่า ธรรมปฏิสันถาร

ผู้ปฏิบัติตามการระทั้ง ๖ นี้ อย่างเคร่งครัด ย่อมจะประสบแต่ความสุขความเจริญในชีวิต เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้คนที่พบเห็นหรือคบค้าสมาคมด้วย ถือเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่ควรฝึกเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตต่อไป

ประเด็นอภิปราย

๑. การระทั้ง ๖ ข้อนั้น ข้อใดนักเรียนคิดว่ามีความสำคัญที่สุด เพราะเหตุใด จงอภิปราย
๒. เพราะเหตุใด การปฏิสันถารหรือการต้อนรับแขกจึงมีความสำคัญและถูกจัดเข้าในหมวดหมู่ของการระ ๖ ทั้งที่อาจมีประเด็นอื่นที่สำคัญกว่า เช่น ความเคารพในบิดา มารดา จงอภิปราย
๓. วิธีปฏิบัติตามการระทั้ง ๖ ที่นอกเหนือจากที่เสนอในบทเรียนนี้ นักเรียนคิดว่ามีอีกหรือไม่ อะไรบ้าง
๔. การระข้อใดบ้างที่ต้องใช้บ่อยที่สุด เพราะเหตุใด
๕. การนำพระเครื่องมาคล้องคอจัดเป็นพุทธศรวาหรือไม่ว่า เพราะเหตุใด

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรใช้เวลาว่างสนทนากับเพื่อนและช่วยกันวิเคราะห์พฤติกรรมของกันและกันว่า ได้ปฏิบัติตามการระทั้ง ๖ นั้นถูกต้องหรือไม่ พฤติกรรมใดบ้างที่จะต้องแก้ไขปรับปรุง แล้วปฏิบัติตนให้ถูกต้องต่อไป
๒. นักเรียนควรรหาโอกาสไปสนทนากับพระสงฆ์หรือท่านผู้รู้เกี่ยวกับความเป็นมาของการระทั้ง ๖ ประการ เพื่อความเข้าใจแจ่มชัดมากยิ่งขึ้น

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ ในฐานะที่เป็นชาวพุทธ นักเรียนมีความจำเป็นที่จะต้องใช้หลักการระทั้ง ๖ ประการนี้บ่อย จึงควรศึกษาทำความเข้าใจหลักปฏิบัติและฝึกปฏิบัติให้คล่องแคล่ว เพื่อจะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ต่อไป

คำถาม

๑. “สังฆการวตาประการหนึ่ง คือ การทำนุบำรุงด้วยปัจจัย ๔” คำที่ขีดเส้นใต้หมายถึงอะไรบ้าง

๒. การสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนเป็นการระข้อใดบ้าง

๓. การไม่ประมาทในฐานะ คือการกระทำเช่นไร จงอธิบาย

๔. ผู้รับโทรศัพท์เป็นคนแรกจำเป็นต้องใช้ปฏิสันถารการวตาหรือไม่ เพราะเหตุใด

๕. เมื่อพบบุคคลภายนอกเดินเข้ามาในโรงเรียน นักเรียนควรทำอย่างไร

พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

๔.๑ หน้าที่ของพระสงฆ์

แนวคิดสำคัญ

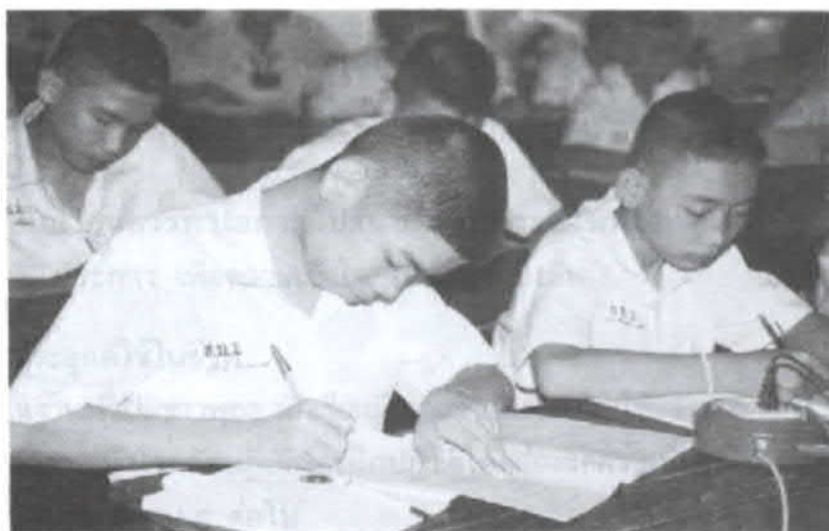
การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดและ
นำพระธรรมวินัยเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนศึกษาบทเรียนนี้แล้ว มีความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ของพระสงฆ์
สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

หน้าที่ของพระสงฆ์

ทุกคนมีหน้าที่หรือภารกิจที่ต้องกระทำแตกต่างกัน บิณฑบาตมีหน้าที่เลี้ยงดูบุตร
ให้เจริญเติบโต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ครูมีหน้าที่สอนหนังสือศิษย์และอบรมศีลธรรม
จรรยาให้มีความรู้และประพฤติตนเป็นคนดี สำหรับตัวนักเรียนเอง เมื่อยังอยู่ในวัยเรียนมีหน้าที่

เรียนหนังสือ เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ซึ่งหวังให้นักเรียนเป็นผู้สืบวงศ์ตระกูลต่อไปในภายภาคหน้า เมื่อนักเรียนจบการศึกษาออกไปประกอบอาชีพ หน้าที่ของนักเรียนก็จะเปลี่ยนไปจากการเรียน เป็นการทำงาน นักเรียนจะต้องศึกษางานที่ได้รับมอบหมายและศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนางาน ให้มีคุณภาพและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ปฏิบัติหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด นอกจากปฏิบัติหน้าที่ในส่วนตนแล้ว ยังต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน เช่น ทำงานที่ผู้บังคับบัญชามอบหมายให้สำเร็จลุล่วงมีมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ช่วยเหลือการงาน เพื่อนร่วมงานในบางครั้ง เมื่อขอความช่วยเหลือ

หน้าที่ดังกล่าวแล้วเป็นหน้าที่ของฆราวาสที่พึงปฏิบัติ

สำหรับพระสงฆ์มีหน้าที่แตกต่างไปจากฆราวาส เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้บวชถูกต้อง ตามพระธรรมวินัย เป็นผู้สละชีวิตในทางโลก หันมาปฏิบัติธรรม หน้าที่ของพระสงฆ์มีทั้งหน้าที่ เฉพาะตนและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นกัน

หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยโดยตรงก็คือ การศึกษาพระธรรมวินัยและ การปฏิบัติตนให้ได้รับความหลุดพ้นจากทุกข์ แล้วนำมาสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนได้รู้และปฏิบัติตน แต่โดยทั่วไปเรามักจะรู้จักกันโดยทั่วไปว่า พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติหน้าที่ดังนี้คือ

๑. ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้มีความรู้อย่างลึกซึ้ง และแตกฉาน

๒. ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด

๓. เผยแผ่พระธรรมวินัยให้แก่พุทธศาสนิกชน

นอกจากหน้าที่เหล่านี้แล้ว ยังมีหน้าที่ที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน ซึ่งเรียกว่า กิจวัตรของสงฆ์ ดังนี้

๑. บิณฑบาต เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโปรดสัตว์

๒. ทำความสะอาดบริเวณที่อยู่อาศัย ตลอดจนวิหาร ลานเจดีย์และบริเวณวัดทั้งหมด

๓. ทำวัตร สวดมนต์และเจริญภาวนา

๔. บัจเฆกขน คือ พิจารณาปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และ ยารักษาโรคให้เกิดสติแล้วจึงบริโภคหรือใช้สอย

๕. อุปัฏฐาก (ปรนนิบัติ) อุปัชฌาย์อาจารย์

๖. บริหารสิ่งของและร่างกาย คือ การทำความสะอาดร่างกาย และสิ่งของดูแลรักษาให้ เรียบร้อย เช่น ตัดเล็บ ซักจีวรเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

๗. ขวนขวายเรียนพระธรรมวินัย

๘. เอาใจใส่สิ่งของอันเป็นของสงฆ์และกิจสงฆ์

๙. ดำรงตนให้น่ากราบไหว้

นอกจากพระสงฆ์จะพึงปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้แล้ว พระสงฆ์ยังมีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อ
คฤหัสถ์ตามปรากฏในพระไตรปิฎก เรื่องทศ ๖ ดังนี้

๑. ห้ามไม่ให้กระทำความชั่ว คือ พระสงฆ์พึงสั่งสอนชาวพุทธที่ประพฤติฝ่าฝืน
ศีลธรรมหรือจารีตประเพณีหรือทำความชั่ว โดยชี้ให้เห็นผลของการทำชั่วและพยายามชักจูงไม่ให้
ทำความชั่วนั้น ๆ

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี โดยการแนะนำชักชวนให้พุทธศาสนิกชน ทำความดีละเว้น
ความชั่ว ผู้ที่เคยทำความชั่วมาแล้วก็สั่งสอนให้ทำความดี ผู้ที่ทำความดีอยู่แล้วก็ให้ทำความดี
เพิ่มขึ้น

๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม คือ พึงสงเคราะห์คนทั่วไปด้วยจิตใจบริสุทธิ์ มีเมตตา
กรุณา โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ

๔. ให้ได้ยินได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง โดยปรกติพุทธศาสนิกชน จะไม่รู้พระธรรมวินัย
อย่างลึกซึ้งเหมือนพระสงฆ์ พระสงฆ์เมื่ออุปสมบทแล้ว จะทำหน้าที่ศึกษาพระธรรมวินัยมากกว่า
ประชาชน ดังนั้น พระสงฆ์จึงต้องอธิบายสิ่งที่ประชาชนยังไม่รู้ให้ประชาชนได้รู้ให้เข้าใจชัดเจน

๕. ทำสิ่งที่เคยฟังมาแล้วให้แจ่มแจ้ง คือ อธิบายสิ่งที่พระสงฆ์รู้มาให้ประชาชนเข้าใจ
ชัดเจน จนหายสงสัย

๖. แนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ประชาชนปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ประพฤติ
ในสิ่งที่ดีงาม เพื่อความสุขในชีวิต

การปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ในด้านพระธรรมวินัย และทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ จะสอนให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ในคำสั่งสอน และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้พุทธศาสนิกชนเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้า สืบต่อไป

ประเด็นอภิปราย

- อภิปรายกับเพื่อนนักเรียนถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ที่นักเรียนได้พบเห็นอยู่ในปัจจุบันว่า พระสงฆ์มีหน้าที่อย่างไรบ้าง นอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาแล้วในบทเรียน
- นักเรียนคิดหรือไม่ว่าพระสงฆ์เกียจคร้านไม่ยอมทำงาน เอาเปรียบสังคม จงอภิปราย
- การส่งเสริมให้พระสงฆ์ทำผิดหน้าที่ เช่น สะเดาะเคราะห์ ไ้ห่วย เป็นการกระทำ ที่สมควรหรือไม่ อย่างไร จงอภิปราย
- การปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนแตกต่างกัน ในข้อใดบ้าง จงอภิปราย

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. อาราธนาพระสงฆ์จากวัดใกล้เคียงโรงเรียน มาแสดงพระธรรมเทศนาที่โรงเรียน ให้นักเรียนในโรงเรียนฟัง หรืออาราธนาพระสงฆ์มาทำหน้าที่สอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน
๒. เมื่อนักเรียนมีปัญหาเดือดร้อนทางด้านจิตใจนักเรียนควรเข้าวัด เพื่อทำจิตใจให้สงบ และหาโอกาสสนทนาธรรมกับพระสงฆ์
๓. ค้นคว้าหน้าที่ของพระสงฆ์ เพิ่มเติมจากที่กล่าวไว้ในบทเรียน เพื่อนำมาอภิปรายกันในชั้นเรียน

คำถาม

๑. หน้าที่ของพระสงฆ์เกี่ยวกับตนเองมีอะไรบ้าง
๒. หน้าที่ของพระสงฆ์ ตามทศ ๖ มีอะไรบ้าง
๓. กิจวัตรของสงฆ์มีอะไรบ้าง

๔.๒ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน

แนวคิดสำคัญ

พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เมื่อพระสงฆ์ไปบ้าน พุทธศาสนิกชนควรแสดงความเคารพได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนศึกษาบทเรียนนี้แล้ว สามารถปฏิบัติตนในการแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน

ตามปกติทั่วไปพระสงฆ์จะอยู่เฉพาะที่วัด สำนักสงฆ์หรือที่อยู่ของสงฆ์เท่านั้นจะไปตามบ้านเรือนในบางกรณี เช่น ไปบิณฑบาตในตอนเช้า เพื่อให้ประชาชนที่มีจิตศรัทธาตักบาตร

โปรดชาวบ้านที่ควรโปรด เช่น พุทธศาสนิกชนที่ขอความช่วยเหลือให้สั่งสอนผู้ที่มีปัญหาเพื่อช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนให้

ไปแสดงธรรมแก่พุทธศาสนิกชนที่สนใจศึกษาข้อธรรมะ เยี่ยมญาติโยมเพื่อถามสารทุกข์หรือเยี่ยมญาติโยมที่ป่วยไข้ แนะนำชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ เช่นการพัฒนาจิตใจ พัฒนาสังคมในหมู่บ้าน ชุมชน

ไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ตามที่ได้รับนิมนต์ เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

การที่พระสงฆ์ไปบ้าน ไม่ว่ากรณีใดดังกล่าวแล้วพุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติตนเพื่อแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ ดังนี้

การตักบาตรไม่ว่าจะตักบาตรในโอกาสใดผู้ตักบาตรควรทำความสะอาดร่างกายและแต่งกายให้เรียบร้อย การเตรียมของเพื่อจะนำไปตักบาตรควรจัดเตรียมอาหารคาว หวาน ที่คิดว่าดีที่สุดตามอัตภาพของตน ตามคติชาวพุทธที่นิยมนำส่วนที่เหลือ เช่น ข้าวปากหม้อ แกงปากหม้อ ที่ยังไม่ได้ตักไปเพื่อประโยชน์อื่น เอาไปตักบาตรหรือถวายพระก่อน ซึ่งถือเป็นการแสดงความเคารพบูชาพระสงฆ์ประการหนึ่ง การตักบาตรในตอนเช้าควรปฏิบัติ คือเมื่อพระสงฆ์เดินผ่านมากล่าวนิมนต์ท่าน ควรถอดรองเท้าและไหว้พระสงฆ์ก่อนตักบาตร ขณะที่ตักบาตรไม่ว่าจะเนื่องใน

โอกาสใดก็ตาม ฟังระมัดระวังกิริยามารยาทให้เรียบร้อยแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ ไม่ชวนพระสงฆ์พูดคุยหรือซักถามเรื่องอาหารว่าชอบหรือไม่ หรือต้องการอาหารชนิดใด หากมีการถวายดอกไม้ ธูปเทียน ถ้าเป็นชายให้ส่งด้วยมือได้ ถ้าเป็นหญิงต้องรอให้ท่านเปิดฝ่าบาตรก่อน แล้วจึงวางธูปเทียน ดอกไม้บนฝ่าบาตร และเมื่อตั้งบาตรเสร็จให้ไหว้ท่านอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อพระสงฆ์ไปที่บ้าน เจ้าของบ้านควรแสดงความเคารพด้วยการกราบหรือไหว้ตามแต่โอกาสหรือสถานที่ เมื่อพระสงฆ์ไปถึง เจ้าของบ้านควรออกไปต้อนรับถึงหน้าบ้าน และแสดงความเคารพด้วยการยกมือไหว้โดยยกมือประนมขึ้นจดหน้าผาก พร้อมกับก้มศีรษะเล็กน้อย หากพระสงฆ์เข้ามาในบ้าน กรณีที่รับพระสงฆ์โดยให้นั่งกับพื้น ควรกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ตามแบบที่เคยศึกษาแล้ว หากพระสงฆ์นั่งเก้าอี้ อาจแสดงความเคารพด้วยการไหว้ หรือกราบก็ได้

เมื่อมีการประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ ขึ้นที่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นงานมงคลหรืองานอวมงคลก็ตาม การจัดพิธีตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ เจ้าภาพจะนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีที่บ้าน สิ่งที่เจ้าภาพ หรือเจ้าของบ้านตลอดจนแขกที่มาในงานพิธีพึงปฏิบัติอันเป็นการแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์มีดังนี้

๑. การจัดอาสน์สงฆ์ให้เหมาะสม การจัดอาสน์สงฆ์จัดได้ ๒ วิธี วิธีแรกคือ ยกพื้นที่พระสงฆ์นั่งให้สูงขึ้น พื้นที่ยกสูงมีผ้าปูเพื่อเป็นที่นั่งของพระสงฆ์ การจัดลักษณะนี้ แขกที่มาร่วมงานจะนั่งเก้าอี้ การจัดอีกวิธีหนึ่ง คือ ใช้เสื่อหรือพรมปูบนพื้นธรรมดา อาสน์สงฆ์ควรมีผ้าขาวหรือผ้าปูนั่ง ปูบนเสื่อหรือพรมอีกทีหนึ่ง เพื่อให้พระสงฆ์นั่งในที่สูงกว่าฆราวาส

๒. การต้อนรับพระสงฆ์ สิ่งที่ต้องเตรียมอีกอย่างหนึ่ง คือ เจ้าภาพควรจัดคนไว้ปรนนิบัติพระสงฆ์ เช่น จัดคนไว้คอยล้างเท้าให้พระสงฆ์ หรือคอยจัดรองเท้าของพระสงฆ์ให้เรียบร้อย และไม่ให้ผู้ใดสวมรองเท้าของท่าน

๓. การประเคนของพระ คือ การถวายสิ่งของแด่พระสงฆ์ด้วยกิริยาแสดงความเลื่อมใสศรัทธา แสดงกิริยาอ่อนน้อมต่อพระสงฆ์ สิ่งของที่ประเคนได้แก่ เครื่องรับรองพระสงฆ์ เครื่องไทยธรรม ภัตตาหารซึ่งพระวินัยสงฆ์ได้บัญญัติไว้ว่า สิ่งของที่จะประเคนจะต้องไม่ใหญ่โตเกินไป ขนาดที่คนเดียวยกได้เพราะต้องยกให้สูงจากพื้น ผู้ประเคนต้องอยู่ห่างจากพระสงฆ์ประมาณ ๑ ศอก ขณะที่ประเคนต้องน้อมสิ่งของให้พระด้วยอาการที่เคารพ หากเป็นชายให้ประเคนด้วยมือได้ หากเป็นหญิงประเคน พระสงฆ์จะใช้ผ้าหรือภาชนะรับ อาหารที่ห้ามนำมาถวายพระสงฆ์ได้แก่ อาหารที่ทำด้วยเนื้อ ๑๐ ชนิด คือ เนื้อมนุษย์ รวมทั้งเลือดมนุษย์ เนื้อช้าง เนื้อม้า เนื้อสุนัข เนื้องู เนื้อราชสีห์ (สิงโต) เนื้อเสือโคร่ง เนื้อเสือเหลือง เนื้อหมี เนื้อเสือดาว ของดิบไม่ควรนำมาถวาย เช่น เนื้อดิบ ปลาดิบ หรือเนื้อสัตว์ที่ฆ่าโดยเจาะจงเพื่อนำมาประกอบอาหารถวายพระ เช่น ฆ่าปลา ฆ่าไก่ หรืออาหารที่ปรุงด้วยสุราจนมีกลิ่นมีรสสุราก็ไม่ควรนำมาถวายพระสงฆ์

๔. การสนทนากับพระสงฆ์ ขณะที่สนทนาควรยกมือพนม และเมื่อพูดจบให้ลดมือลง การสนทนาควรสนทนาด้วยความเคารพ ไม่พูดเรื่องตลกไปกษา หยาบคายหรือเรื่องเกี่ยวกับทางเพศ

๕. การแต่งกาย เมื่อมีศาสนพิธีที่บ้าน เจ้าภาพหรือผู้เกี่ยวข้องในงาน ควรแต่งกายให้เรียบร้อย ไม่แต่งกระโปรงสั้นรัดรูปจนเห็นสัดส่วนของร่างกาย หรือสวมเสื้อผ้าบางเกินไป ไม่ควรสวมชุดนอน

๖. สถานที่ที่ไม่ควรให้พระสงฆ์เข้าไป เช่น ห้องนอน ห้องแต่งตัว ควรรับรองพระสงฆ์ในห้องที่จัดไว้ซึ่งภายในห้องไม่ควรมีเสื้อผ้าของผู้หญิงเก็บไว้

๗. ไม่ควรให้อาหารให้พระสงฆ์เป็นสื่อในการหาคู่ครอง

การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์อาจมีข้อปลีกย่อยอีกมาก ที่ไม่ได้นำมากล่าวในที่นี้ พุทธศาสนิกชนควรศึกษาหาความรู้และนำมาประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง

ประเด็นอภิปราย

- นักเรียนคิดว่ายังมีการปฏิบัติอย่างไรบ้าง ที่นักเรียนควรปฏิบัติตัวให้เหมาะสมต่อพระสงฆ์
- การที่พุทธศาสนิกชนปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์อย่างไม่เหมาะสม ในฐานะที่นักเรียนเป็นชาวพุทธ นักเรียนควรจะช่วยกันป้องกันหรือแก้ไขอย่างไร

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. เมื่อจัดให้มีศาสนพิธีที่บ้าน นักเรียนควรร่วมปฏิบัติกับพ่อแม่ในฐานะเป็นเจ้าภาพ เพื่อนักเรียนจะได้ฝึกปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
๒. นักเรียนสาธิตการใส่บาตร การประเคนของ
๓. หาโอกาสไปงานศาสนพิธีของเพื่อนบ้าน แล้วกลับมาเล่าให้เพื่อนในชั้นฟัง

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

- ๐ เมื่อที่บ้านจัดงานศาสนพิธี ไม่ว่าจะเป็นงานมงคลหรืองานอวมงคล นักเรียนควรนำความรู้ที่ศึกษาจากบทเรียนนี้มาปฏิบัติจริง และพยายามปฏิบัติให้ถูกต้อง

คำถาม

๑. พระสงฆ์ไปบ้านในโอกาสใดบ้าง
๒. การใส่บาตรควรปฏิบัติอย่างไร
๓. การกราบไหว้พระสงฆ์ ควรปฏิบัติอย่างไร
๔. เมื่อมีศาสนพิธีที่บ้านนักเรียน ควรปฏิบัติอย่างไรบ้างจงอธิบาย

บทที่ ๕

ภาษาบาลี พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ ทางพระพุทธศาสนา

๕.๑ การอ่านภาษาบาลี

แนวคิดสำคัญ

๑. การอ่านออกเสียงพยัญชนะภาษาบาลีมี ๒ แบบคือ แบบไทยและแบบมคธ ผู้เรียนควรศึกษาทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง
๒. การฝึกอ่านภาษาบาลีบ่อย ๆ จะทำให้เกิดความชำนาญในการอ่านมากยิ่งขึ้น

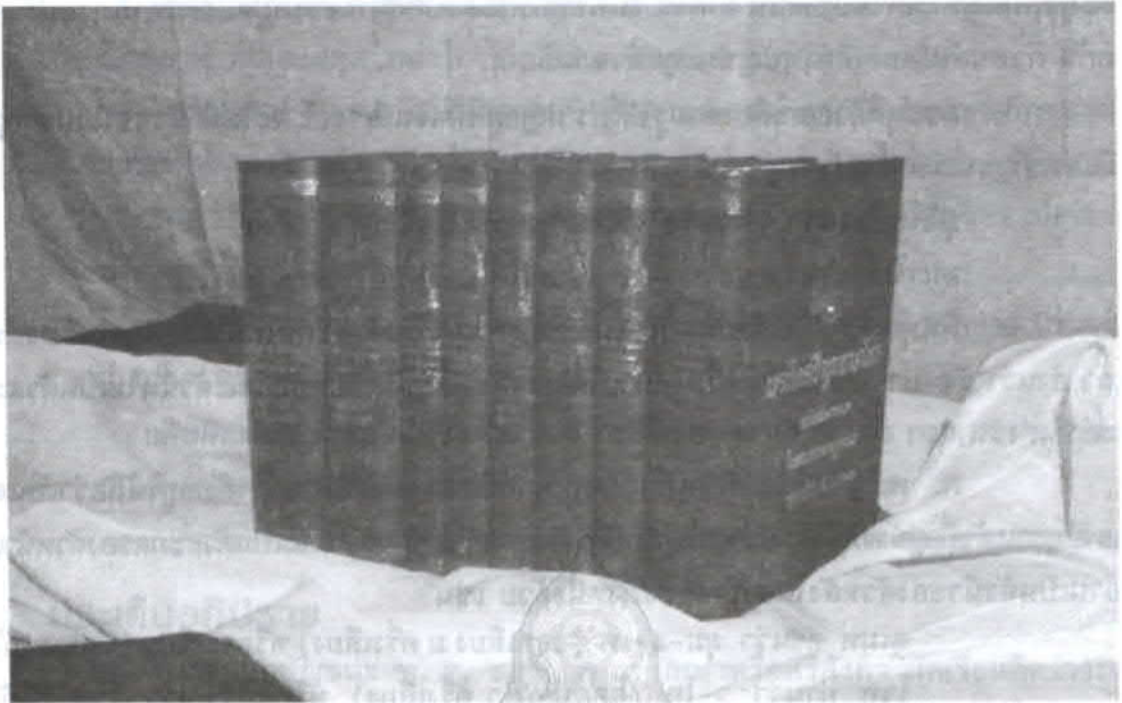
จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาหัวข้อนี้แล้ว เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาบาลี สามารถอ่านภาษาบาลีทั้งแบบไทยและแบบมคธได้อย่างถูกต้อง

การอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำในพิธีบรรพชา อุปสมบท พุทธศาสนสุภาษิต

พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ที่สำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะได้บันทึกเรื่องราวหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้อย่างเป็นหมวดหมู่ โดยภาษาที่ใช้บันทึกไว้ก็คือภาษาบาลี หลักธรรมคำสอนและเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมีคุณค่าและประโยชน์สำหรับพุทธศาสนิกชน แต่เนื่องจากภาษาบาลีนั้นเป็นภาษาที่มีระเบียบกฎเกณฑ์เคร่งครัดและนิยมศึกษากันเฉพาะพระภิกษุสามเณรเท่านั้น จึงทำให้ภาษาบาลีไม่แพร่หลายเท่าที่ควร สำหรับนักเรียนซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชน แม้จะไม่ได้ศึกษาภาษาบาลีให้แตกฉานจนสามารถอ่านพระไตรปิฎกได้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง ก็ควรจะอ่านภาษาบาลีได้อย่างคล่องแคล่ว เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒ นักเรียนได้เรียนกฎเกณฑ์และหลักการอ่านภาษาบาลีระดับพื้นฐานมาแล้ว ในชั้นนี้ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักการอ่านภาษาบาลี ดังนี้

๑. พยัญชนะภาษาบาลีมีวิธีอ่าน ๒ วิธีคือ

ก. อ่านตามรูปที่ปรากฏเหมือนภาษาไทย เช่น พุทโร อ่านว่า พุด-โท วิธีอ่านแบบนี้ นิยมอ่านในหมู่ของคณะสงฆ์ไทยฝ่ายมหานิกาย ฝ่ายธรรมยุตบางส่วนในชนบท

ข. อ่านแบบมคธโดยอ่านพยัญชนะทุกตัวเหมือนข้างต้น ยกเว้นตัว ท, ฑ, ธ, พ, ภ ให้อ่านออกเสียง ดังนี้

- ท, ฑ ให้อ่านเป็นเสียง ด แต่ออกเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงต่ำ เช่น ทหโร อ่านว่า ต๊ะ-พะ-โร*, ปณฺฑิตฺโต อ่าน บัน-ติ-โต

- ธ ให้อ่านออกเสียงเป็น ค ผสมกับเสียง ห ในล้าคอ (ภาษาโรมันใช้ DH) เวลาออกเสียงให้ออกเสียงก้อง เช่น ธนํ อ่านว่า ต๊ะ-นัง (ต๊ะ ออกเสียงก้อง)

- พ ให้อ่านออกเสียง บ แต่ออกเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงต่ำ เช่น พลํ อ่านว่า บ๊ะ-ลั้ง, พาโล อ่านว่า บา-โล

- ภ ให้อ่านออกเสียงเป็น บ ผสมกับเสียง ห ในล้าคอ (ภาษาโรมันใช้ BH) ออกเสียงก้อง เช่น โภติ อ่านว่า โบ-ติ (โบ ออกเสียงก้อง)

วิธีอ่านแบบนี้นิยมอ่านในหมู่ของพระสงฆ์ในประเทศศรีลังกา พม่า พระสงฆ์ไทยฝ่าย

* เขียนคำอ่านตามแนวพจนานุกรมไทย บางศัพท์อาจมีเสียงเพี้ยนจากคำอ่านจริงบ้าง

ธรรมยุต และมหานิกายบางส่วน ยกเว้น ในพิธีที่มีพระสงฆ์ทั้งฝ่ายธรรมยุตและมหานิกายประกอบ
ร่วมกัน กำหนดให้ออกเสียงพยัญชนะทุกตัวตามข้อ ก.

๒. สระทุกตัวออกเสียงตามรูปที่ปรากฏอยู่ ยกเว้น สระอะ จะไม่มีวิสรรชนีย์ปรากฏอยู่
คงมีแต่พยัญชนะเท่านั้นปรากฏ เช่น

ปุริโส อ่านว่า ปุ-ริ-โส เขียนเป็นบาลีแบบไทยว่า ปุริโส

มนาโป อ่านว่า มะ-นา-โป เขียนเป็นบาลีแบบไทยว่า มนาโป

๓. พินทุ (-) ใช้เติมได้พยัญชนะเพื่อบ่งบอกเป็นตัวสะกดโดยไม่ต้องออกเสียง เช่น
สตฺตา อ่านว่า สัต-ตา และใช้เป็นเครื่องหมายให้ออกเสียงกึ่งหนึ่งเมื่อพยัญชนะตัวนั้นไม่เป็นตัวสะกด
ของคำอื่น เช่น ตฺวา อ่านว่า ต-วา (ออกเสียง ต ครึ่งเสียง) มีข้อสังเกตเพิ่มเติมคือ

ก. พยัญชนะใดมีพินทุกำกับอยู่ หากมีสระ เอ หรือ โอ กำกับอยู่ให้ถือว่าเป็นสระ
ของพยัญชนะตัวที่อยู่ข้างหลัง ส่วนพยัญชนะที่มีพินทุกำกับอยู่นอกจากจะเป็นตัวสะกดของตัวหน้าแล้ว
ยังอ่านเป็นตัวนำของตัวหลังโดยออกเสียงกึ่งหนึ่งด้วย เช่น

ตุเมหฺ อ่านว่า ตุม-มฺ-เห (ออกเสียง ม ครึ่งเสียง) หรือจะเขียนว่า ตุมเห ก็ได้

วฺโห อ่านว่า ว-โ (ออกเสียง ว ครึ่งเสียง) หรือจะเขียนว่า วโ ก็ได้

ข. หากคำเดิมออกเสียงกึ่งเสียง เช่น ตฺวา อ่านว่า ต-วา (ออกเสียง ต ครึ่งเสียง)
แม้ไปประกอบคำอื่นจะเป็นตัวสะกดของตัวหน้าและออกเสียงแบบเดิมด้วย เช่น

คเหตุวา อ่านว่า คะ-เหต-ตฺ-วา

ผริตฺวา อ่านว่า ผะ-ริต-ตฺ-วา

ตสุมา อ่านว่า ตัต-สฺ-มา

คำเหล่านี้ต้องอาศัยการสังเกตและการจำเป็นพิเศษที่พบบ่อยก็คือ สุมา, สุมิ, ตฺวา ฯลฯ

๔. เครื่องหมายอื่น ๆ พวกนี้ เช่น นิคหิต (-) มีหลักและวิธีอ่านดังได้เรียนมาแล้ว
ข้างต้น

ให้นักเรียนฝึกอ่านคำภาษาบาลีต่อไปนี้

(๑) พุทธศาสนสุภาษิต

- นยํ นยติ เมธาวิ
- ปญฺญาว ธเนน เสยฺโย
- ปญฺญานรานิ รตนํ

(๒) คำขอพรพรพชาอุปสมบท

เอสาหํ ภนฺเต สุจิรปริณิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ กัจจามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ
ลเภยฺยาหํ ภนฺเต ตสฺส ภควโต ธมฺมวินยํ ปพฺพชฺชํ ลเภยฺยํ อุปสมฺมปทํ

ทุติยมุปาห์ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตฺตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ฐมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ
ลเภยฺยาห์ ภนฺเต ตสฺส ภควโต ฐมฺมวินเย ปพฺพชฺชํ ลเภยฺยํ อุปสมฺบพฺทํ

ตติยมุปาห์ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตฺตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ฐมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ
ลเภยฺยาห์ ภนฺเต ตสฺส ภควโต ฐมฺมวินเย ปพฺพชฺชํ ลเภยฺยํ อุปสมฺบพฺทํ

อหํ ภนฺเต ปพฺพชฺชํ ยาจามิ อิมานิ กาสายานิ วตฺถานิ คเหตุวา ปพฺพาเซถ
มํ ภนฺเต อนุกมฺปิ อุปาทาย

ทุติยมุปิ อหํ ภนฺเต ปพฺพชฺชํ ยาจามิ อิมานิ กาสายานิ วตฺถานิ คเหตุวา ปพฺพาเซถ
มํ ภนฺเต อนุกมฺปิ อุปาทาย

ตติยมุปิ อหํ ภนฺเต ปพฺพชฺชํ ยาจามิ อิมานิ กาสายานิ วตฺถานิ คเหตุวา ปพฺพาเซถ มํ
ภนฺเต อนุกมฺปิ อุปาทาย

(คำขอบรรพชาอุปสมบทนี้ หากบรรพชาเป็นสามเณรจะตัดคำว่า ลเภยฺยํ อุปสมฺบพฺทํ ออก)

ประเด็นอภิปราย

๑. การอ่านพยัญชนะ ท, ฑ, ฒ, พ, ภ แบบพม่าหรือศรีลังกา นักเรียนคิดว่าจะเป็น
เพราะอิทธิพลส่วนหนึ่งของอักษรโรมันหรือภาษาอื่นหรือไม่ และการอ่านแบบไทยที่นักเรียนได้
ศึกษามาแล้วจะมีส่วนได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยหรือไม่ จงอภิปราย

๒. การอ่านพยัญชนะทั้ง ๒ วิธี อย่างไหนจะสะดวกสำหรับนักเรียนมากกว่ากัน
จงอภิปราย

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรฝึกอ่านภาษาบาลีเพิ่มเติมจากหนังสือภาษาบาลี เช่น พระไตรปิฎก
หนังสือสวดมนต์ เพื่อฝึกทักษะบ่อย ๆ จะทำให้อ่านได้คล่องแคล่วยิ่งขึ้น คำใดหรือบทสวดใดที่มี
ลักษณะการอ่านเฉพาะคำ ควรศึกษาจากพระสงฆ์หรือท่านผู้รู้ก็จะทำให้อ่านได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

๒. นักเรียนอาจฝึกทักษะการอ่าน ด้วยการแบ่งกลุ่มกันนำศัพท์ภาษาบาลี เช่น
พุทธศาสนสุภาษิต คำศัพท์ที่น่าสนใจ มาจัดทำเป็นแผนภูมิ บ้ายนิเทศติดไว้บริเวณห้องเรียน
หรือบริเวณโรงเรียน หรืออาจแบ่งกลุ่มเล่นแข่งขันเกมการเขียนหรืออ่านภาษาบาลีก็จะทำให้
น่าสนใจยิ่งขึ้น

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ ในวันหนึ่ง ๆ นักเรียนจะพบและอ่านภาษาบาลีอย่างมากมาย แต่เราอาจไม่ทราบ
เพราะภาษาบาลีเมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยอาจมีรูปศัพท์เปลี่ยนแปลงไปบ้างตามหลักภาษา ทำให้

นักเรียนสังเกตไม่ได้ หรืออาจเป็นเพราะนักเรียนได้ฝึกอ่านภาษาบาลีมาน้อย ก็ทำให้ไม่ทราบได้เช่นกัน หากนักเรียนฝึกอ่าน หมั่นสังเกต ก็จะทำให้นักเรียนทราบและอ่านภาษาไทยได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

คำถาม

๑. ให้นักเรียนอ่านออกเสียงคำต่อไปนี้ ตามวิธีอ่านพยัญชนะทั้ง ๒ แบบ

๑.๑ ปพฺพชฺฌิตฺวา

๑.๖ จนฺทวโร

๑.๒ มนฺตสฺส วุห

๑.๗ สกฺกตฺวา

๑.๓ พุฑฺโธ ธมฺโม

๑.๘ อตีตํ นานฺวาคเมยฺย

๑.๔ ลภิตฺวาน

๑.๙ ลากฺขมํ

๑.๕ ลทฺธพฺโพ

๑.๑๐ ปริตฺตํ พุรฺธ มงฺคลํ

๒. ให้นักเรียนเขียนคำภาษาบาลีในข้อ ๑ ให้เป็นภาษาบาลีสะกดแบบไทย เช่น กตฺตอญฺชลี = กัตถัญชลี

๕.๒ พุทธศาสนสุภาษิต

แนวคิดสำคัญ

๑. พุทธศาสนสุภาษิตเป็นสุภาษิตทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้า เหล่าสาวก พระเถระในยุคปัจจุบันได้ตรัสและประพันธ์ไว้
๒. พระพุทธศาสนาเน้นการสร้างปัญญาให้เกิดขึ้น และถือว่าปัญญาเป็นสิ่งที่ประเสริฐกว่าทรัพย์สมบัติภายนอก

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาหัวข้อนี้แล้ว เห็นคุณค่าและความสำคัญของปัญญาตามนัยของพุทธศาสนสุภาษิต มีความสนใจที่จะปลูกฝังและพัฒนาปัญญาของตนให้เกิดขึ้น

พุทธศาสนสุภาษิต

พุทธศาสนสุภาษิต หมายถึง คำสุภาษิตทางพระพุทธศาสนาเป็นคำที่กล่าวไว้อย่างสั้น ๆ แต่มีความหมายลึกซึ้ง กว้างขวาง มีลักษณะเช่นเดียวกับคำสุภาษิต และคำพังเพยในภาษาไทย แหล่งที่มาของพุทธศาสนสุภาษิตสามารถแบ่งได้เป็น ๔ แหล่ง คือ

๑. พระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสสอนบุคคลในสถานที่และโอกาสต่าง ๆ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พุทธภาษิต
๒. คำกล่าวของพระเถระหรือพระเถรีในสมัยพุทธกาล เช่น พระสารีบุตร พระมหากัสสปะ พระอุบลวรรณาเถรี เป็นต้น เรียกว่า เถรภาษิต หรือ เถรีภาษิต
๓. คำกล่าวของพระโหราธิบดีในกำเนิดต่าง ๆ นักบวช ฤๅษี เป็นต้น ที่ปรากฏในชาดกหรืออรรถกถา (หนังสือที่แต่งอธิบายพระไตรปิฎก)
๔. คำประพันธ์ของพระเถระของไทยในปัจจุบัน เช่น สมเด็จพระสังฆราช (สา) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นต้น

สุภาษิตที่นำมาจากแหล่งทั้ง ๔ นี้ รวมเรียกว่า “พุทธศาสนสุภาษิต” และการที่จะนำพุทธศาสนสุภาษิตมากล่าวอ้างนั้นจะต้องศึกษาแหล่งที่มาให้ถ่องแท้ด้วยเพื่อจะได้ไม่เกิดความผิดพลาด โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกหรือหนังสือพุทธศาสนสุภาษิตซึ่งระบุแหล่งที่มาไว้ด้วย

ในชั้นนี้ กำหนดให้นักเรียนศึกษาพุทธศาสนสุภาษิตเกี่ยวกับปัญญา ซึ่งหมายถึง

ความรอบรู้ ความรู้เข้าใจอย่างชัดเจน สามารถแยกแยะเหตุผล คุณโทษ ประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์ได้ แหล่งเกิดปัญญานั้นสามารถแบ่งได้เป็น ๓ แหล่ง คือ

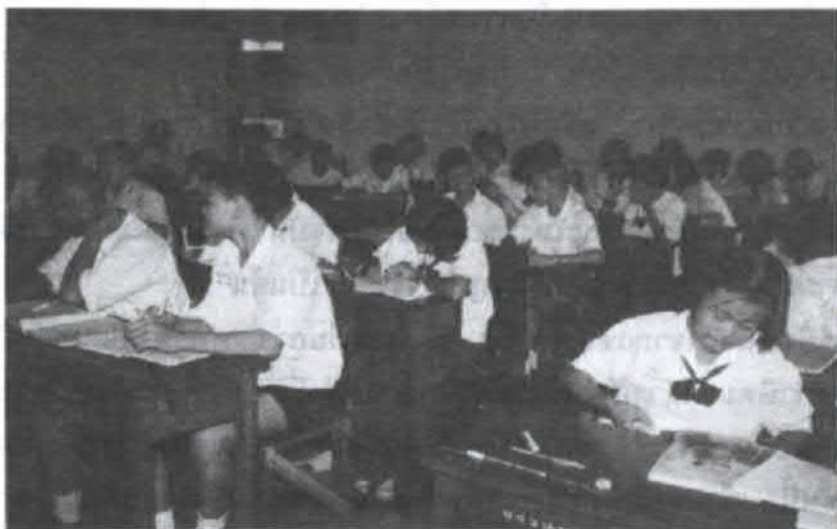
๑. การฟังและการอ่านข้อความต่าง ๆ (สุตมยปัญญา)
๒. การคิดพิจารณาไตร่ตรองเหตุผลของข้อมูลที่ได้จากการฟังและการอ่าน (จินตามยปัญญา)
๓. การลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดความรู้ขึ้น (ภาวนามยปัญญา)

แหล่งเกิดปัญญาทั้ง ๓ แหล่งนี้ มีระดับคุณภาพที่แตกต่างกัน และมีลักษณะเป็นพื้นฐานของปัญญาในระดับที่สูงขึ้นไป กล่าวคือ ปัญญาที่เกิดจากการฟังและการอ่านจะเป็นพื้นฐานของปัญญาที่เกิดจากการคิด และปัญญาทั้ง ๒ ระดับนี้ก็จะเป็พื้นฐานของปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ

ให้นักเรียนเลือกศึกษาพุทธศาสนสุภาษิตเพียง ๑ เรื่อง จากพุทธศาสนสุภาษิตต่อไปนี้

๑. ปัญญา ธเนน เสวยโย ปัญญาแลประเสริฐกว่าทรัพย์

คำว่า ทรัพย์ ในที่นี้หมายถึง ทรัพย์สินทุกอย่างทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ เช่น เงินทอง ที่ดิน เสื้อผ้าอาภรณ์ เป็นต้น การมีทรัพย์สินเหล่านี้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์หรือเหลือเฟือ ทางโลกจะกำหนดว่าเป็นผู้ที่ร่ำรวยหรือมีอันจะกิน แต่พระพุทธศาสนาถือว่า ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถสูญหายหรือหมดไปได้ บางอย่างโจรสามารถขโมยไปได้ จึงเรียกว่าเป็นทรัพย์ภายนอก แต่ปัญญาซึ่งเกิดจากแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้นเป็นสิ่งประจำตัวเรา มีลักษณะแตกต่างไปจากทรัพย์สินเงินทองหรือทรัพย์ภายนอกทั่วไปคือ โจรไม่สามารถขโมยไปได้ ไข้เท่าไรก็ไม่หมด สูญหายได้ยาก และที่สำคัญคือสามารถใช้แสวงหาทรัพย์สินภายนอกได้อีกด้วย พระพุทธศาสนาจึงเรียกปัญญาว่าเป็นทรัพย์ภายในหรืออริยทรัพย์ประการหนึ่ง และกำหนดว่าเป็นสิ่งประเสริฐกว่าทรัพย์ภายนอกเพราะคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว

ประเด็นอภิปราย

ให้นักเรียนเลือกอภิปราย ๑ ประเด็นที่ตรงกับเรื่องที่เลือกศึกษา

๑. ผู้มีทรัพย์มากแต่ไร้ปัญญา กับผู้มีปัญญาแต่ไร้ทรัพย์ จะมีสภาพแตกต่างกันอย่างไร หรือไม่ จงอภิปราย

๒. “ปัญญาเป็นรัตนะของมนุษย์” และ “พระรัตนตรัย คือสิ่งประเสริฐ ๓ ประการ” ทั้ง ๒ ข้อความนี้ สนับสนุนหรือขัดแย้งกันอย่างไรหรือไม่ จงอภิปราย

๓. สิ่งที่ดีควรแนะนำตามแนวพุทธศาสนสุภาษิตว่า “ผู้มีปัญญาย่อมแนะนำสิ่งที่ควรแนะนำ” ได้แก่สิ่งใดบ้าง

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องปัญญาทางพระพุทธศาสนา โดยศึกษาจากหนังสือพุทธศาสนสุภาษิตในหมวดที่เกี่ยวกับเรื่องปัญญา แล้วเลือกศึกษาหัวข้อที่น่าสนใจเพิ่มเติมก็จะสามารถศึกษาเรื่องนี้ได้แตกฉานมากยิ่งขึ้น

๒. นักเรียนอาจช่วยกันจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนสุภาษิตที่เลือกศึกษา
ได้แก่

- การโต้วาที เช่น ญัตติว่า “ทรัพย์ดีกว่าปัญญา”
- เขียนเรียงความ
- เขียนคำขวัญเกี่ยวกับปัญญา
- จัดทำป้ายนิเทศคำพุทธศาสนสุภาษิตติดไว้บริเวณโรงเรียน

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ เนื่องจากเนื้อหาของพุทธศาสนสุภาษิตแต่ละบท ได้ถูกตรัสหรือประพันธ์ขึ้นเฉพาะ
เรื่องหรือโอกาส เพื่ออธิบายความหรือสรุปความให้สั้น กระชับ มีความหมายสมบูรณ์ ดังนั้น
การนำพุทธศาสนสุภาษิตบางบทไปใช้อาจจะต้องประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันด้วย
แต่โดยทั่วไปแล้ว พุทธศาสนสุภาษิตส่วนใหญ่จะมีสภาพความเป็นจริงอยู่ตลอดเวลา ดังที่นักเรียนได้
ศึกษาในบทนี้ แม้พระพุทธเจ้าตรัสมา ๒,๐๐๐ กว่าปีแล้วก็ตาม เนื้อหาก็ก็น่าสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน
เสมอ

คำถาม

๑. ปัญญาจะเกิดได้โดยวิธีใดบ้าง
๒. การที่นักเรียนทำการบ้านจะเกิดปัญญาชนิดใด
๓. การอ่านที่ดีควรมีหลักเกณฑ์อย่างไรบ้าง
๔. การฟังที่ดีจะต้องทำอย่างไร
๕. ปัญญามีความแตกต่างจากทรัพย์สมบัติอย่างไรบ้าง

๕.๓ คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดสำคัญ

คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนในภาษาไทย เป็นคำที่มาจากภาษาบาลี ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้จารึก พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนจึงเป็นคำศัพท์ที่มาจากคำในพระพุทธศาสนา

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. มีความรู้ความเข้าใจ ความหมายคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง
๒. ใช้คำศัพท์และสื่อความหมายได้ถูกต้อง

คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

ในชีวิตประจำวัน นักเรียนในฐานะที่นับถือพระพุทธศาสนาย่อมมีความผูกพันกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนานับตั้งแต่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ดังนั้น เพื่อให้ นักเรียน เข้าใจคำศัพท์และนำมาใช้ได้ถูกต้อง จึงได้รวบรวมคำศัพท์บางคำที่นักเรียนควรทราบคือ

คำศัพท์	ความหมาย
กรวดน้ำ	การตั้งใจอุทิศบุญกุศลด้วยวิธีหลั่งน้ำ คือเมื่อทำบุญเสร็จแล้ว ตั้งใจนึกถึงบุญกุศลนั้น ๆ พร้อมกับหลังรินน้ำเป็นเครื่องหมายอุทิศให้ หากมีพระสงฆ์สวดอนุโมทนา (ยกา-สัพพี) ให้เริ่มรินน้ำเมื่อพระสงฆ์รูปแรกเริ่มสวด “ยกาวาริวา--” พอพระสงฆ์สวดพร้อมกัน ควรรินน้ำให้เสร็จแล้วนั่งประนมมือตั้งใจอธิษฐานรับพรต่อไปจนจบ ถ้าไม่มีพระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำเมื่อทำบุญเสร็จหรือเวลาใดเวลาหนึ่งในวันนั้น
ขันท์	ภาคตอน ส่วน ก้อน ขึ้น เช่น ขอบขันท์สีมา หมายถึง ขอบเขต แดนส่วนหนึ่ง
ขันธ	ตัว หมู่ กอง พวก หมวด เช่น เบญจขันธ ได้แก่ หมวด ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
คณนา	การนับ (เป็นวิธีหนึ่งในการบำเพ็ญอานาปานสติสมาธิ)

คณาจารย์	อาจารย์ของหมู่คณะ คณะอาจารย์
คฤหัสถ์	ผู้ครองเรือน ชาวบ้าน ไข้คู่กับคำว่า บรรพชิต นักบวช หรือภิกษุสามเณร
กัมภีร์	หนังสือ ตำราสำคัญทางศาสนา
จตุรวิสัย	อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค
จับสายสัญญาณ	ลักษณะที่ควมเส้นด้ายเส้นเดียวทอให้เป็น ๓ เส้น หรือควมด้าย ๓ เส้น ทอให้เป็น ๔ เส้น เพื่อให้เหนียว นิยมใช้ในพิธีงานมงคล
จีวร	ผ้าสำหรับห่มคู่กับสบงผ้าสำหรับนุ่งของพระภิกษุสามเณร
เจ้าอาวาส	พระภิกษุที่เป็นผู้ปกครองวัด ภาษาพูดว่าสมภาร เจ้าวัด หรือ สมภารเจ้าวัด
ฉลอง	การทำบุญหรือบูชาสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นงานเอ็กเทริกเพื่อแสดงความปิติยินดี เช่น ฉลองพระบวชใหม่ หรืออีกความหมายหนึ่ง หมายถึงทดแทน เช่น ฉลอง ศรัทธา ฉลองคุณของบิดามารดา ฯลฯ
ญัตติ	คำประกาศเพื่อให้สงฆ์ทราบในการการทํากิจของสงฆ์ร่วมกัน ข้อเสนอเพื่อลงมติ เป็นกรรมวิธีของสังฆกรรม
ถลกบาตร	(ถะ-หลก-บาต) ถุงบาตรที่มีสายคล้องบา (สายโยก) เรียกว่า ตลกบาตร ก็มี
ไตรสรณคมน์- ไตรสรณาคมน์	การถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง ที่ระลึก

เทศน์	การแสดงธรรมสั่งสอน
ธรรมทายาท	ผู้สืบทอดธรรม ผู้สืบทอดศาสนธรรม
นั่งปรก	นั่งทำใจให้เป็นสมาธิส่งกระแสจิตไปยังวัตถุมงคล
ปิยวาจา	วาจาเป็นที่รัก วาจาที่สุภาพอ่อนโยน
มธุรวาจา	วาจาอ่อนหวาน พูดคำไพเราะ คำหวานปานน้ำผึ้ง
โมโห	ความโกรธ ขุ่นเคือง (บุคคลใดบุคคลหนึ่ง สิ่งใดสิ่งหนึ่ง) รูปศัพท์เดิมคือ โมหะ แปลว่า ความหลง ความไม่รู้ตามความเป็นจริง
พหูสูต	ผู้สืบทอดรับฟังมาก ผู้ศึกษาเล่าเรียนมาก คนดองแก้วเรียน
สุคติ	ภูมิที่ไปเกิดมีความสุขสบาย สวรรค์
อนาถ	(อะ-หนาด) สงสาร สลด สังเวช ในทางธรรม หมายถึงความรู้สึกที่ทำให้คิดได้ คิดถึงสิ่งที่ตึงาม ก่อให้เกิดความไม่ประมาท แล้วหันมาทำความดีต่อไป
อาราธนา	เชื่อเชิญ นิมนต์ อ้อนวอน (ใช้แก่ภิกษุสามเณรหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ขอ เช่น อาราธนาศีล (ขอศีล) อาราธนาพระปริตร (ขอให้สวดมนต์) อาราธนาธรรม (ขอให้เทศน์หรือแสดงธรรม)

ประเด็นอภิปราย

- มีความจำเป็นหรือไม่ ที่นักเรียนต้องเรียนรู้ และเข้าใจคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา
จงอภิปราย

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรศึกษาเพิ่มเติมจากบิดามารดาหรือสังเกตจากพิธีกรรมในงานต่าง ๆ
๒. ศัพท์ที่เคยได้ยินได้ฟัง หรือเคยเห็นแต่ยังไม่เข้าใจ ฟังศึกษาเพิ่มเติมจากครู พระภิกษุสงฆ์
อ่านหนังสือ ฟังเทศน์ ฟังการอภิปราย เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ การนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาไปใช้และสื่อความหมายให้ถูกต้องเหมาะสม
นักเรียนจะต้องพิจารณาถึงสภาพการณ์ว่า ศัพท์นั้นในที่นี้หมายถึงอะไร ใช้ในความหมายอื่นอีก
ได้หรือไม่ จึงจะให้นักเรียนใช้คำศัพท์เหล่านี้ได้อย่างถูกต้อง

คำถาม

๑. เมื่อทำบุญเสร็จแล้ว จะกรวดน้ำเวลาไหนและจะต้องทำอะไรบ้าง
๒. จงแก้ถ้อยคำให้ถูกต้อง
 - ๒.๑ บรรพชิต ต้องสงเคราะห์ประชาชน
 - ๒.๒ สามเณรจ้อยนุ่งจีวรห่มสบงเรียบร้อยนารัก
 - ๒.๓ ชั้นท์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มิใช่ตัวตัวตน
 - ๒.๔ เชิญหลวงพ่อดิโกธิตมาเทศกัให้นักเรียนฟัง
 - ๒.๕ ขอให้ตายจงไปสู่สุคติที่ชมที่ขอบเขต

บทที่ ๖

หน้าที่ชาวพุทธ

แนวคิดสำคัญ

ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา เกิดจากการตระหนักในคุณค่า และศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงต้องมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เผยแพร่พระศาสนา และปกป้องพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนา
๒. สามารถวิเคราะห์หน้าที่ชาวพุทธและกำหนดแนวทางในการปฏิบัติตนและปฏิบัติต่อสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามวุฒิภาวะ

หน้าที่ชาวพุทธ

นักเรียนได้เรียนรู้หน้าที่ชาวพุทธในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒ มาแล้ว ในภาคเรียนนี้จะทบทวนหน้าที่ชาวพุทธตามที่ได้เรียนไปแล้ว เพื่อนักเรียนจะได้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นพอสมควรก่อนการศึกษาต่อไป

หน้าที่ชาวพุทธ มี ดังนี้

๑. การศึกษาหาความรู้

ชาวพุทธที่ดีมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ ทั้งในทางโลกและทางธรรม คือศึกษาหาความรู้ในวิชาสามัญและวิชาชีพ เพื่อจะได้นำความรู้ที่เรียนไปประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อันจะเป็นผลดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว และประเทศชาติ ความรู้ทางธรรม คือศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาชีวิต อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุขทั้งในส่วนตนเองและในส่วนรวม

๒. การปฏิบัติตนตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา

การปฏิบัติตนตามหลักธรรม ชาวพุทธเมื่อได้ศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแล้วก็ควรจะได้

นำความรู้ตามหลักธรรมมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นการสอนให้ละเว้นความชั่ว ประกอบความดี ทำจิตใจให้ผ่องใส หลักธรรมดังกล่าวอาจจะมีเหมาะสมหรือแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ พุทธศาสนิกชนควรศึกษาพระธรรมให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และเลือกเอาหลักธรรมที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของตน เพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม

การปฏิบัติตนตามประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา

ชาวพุทธมีหน้าที่ศึกษาประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีเข้าพรรษา พิธีออกพรรษา พิธีอุปสมบท พิธีทอดกฐิน พิธีทอดผ้าป่า งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ พิธีกรรมทางศาสนาเหล่านี้ทั้งพิธีของพุทธศาสนิกชนและพิธีสงฆ์ชาวพุทธควรศึกษาให้เข้าใจและสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเป็นแบบอย่างสืบทอดไปยังพุทธศาสนิกชนรุ่นหลังเพื่อเป็นการธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ชาวพุทธทุกคนมีหน้าที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มิได้เป็นเรื่องของพระสงฆ์เท่านั้น

แนวปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีดังนี้

๓.๑ การปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ ทุกคนที่เกิดมาต่างก็มีหน้าที่ที่ถูกกำหนดตามสถานภาพทางสังคม เช่น เป็นพ่อแม่ เป็นลูก เป็นศิษย์ เป็นครู เป็นเพื่อน เป็นลูกจ้าง เป็นนายจ้าง เป็นพลเมือง เป็นศาสนิกชน ฯลฯ การปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ย่อมถือได้ว่าช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปฏิบัติตน

๓.๒ การพูด และการเขียน คำพูดหรือข้อเขียนเป็นเอกสารหรือตำราที่ชี้แจงแสดงเหตุผล สำหรับพระพุทธศาสนา หากเห็นใครพูดผิดและเขียนผิด ถ้าอยู่ในวิสัยที่พอจะชี้แจงได้ ต้องรีบชี้แจงให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริงและให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่ควรปล่อยทิ้งไว้เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจผิด และหากจำเป็นต้องมีการเปรียบเทียบกับศาสนาอื่น ก็ควรระวังและแสดงข้อเท็จจริงโดยรอบคอบเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่กระทบกระเทือนศาสนาอื่น

๓.๓ การประชาสัมพันธ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการจัดรายการทางสื่อมวลชน การแทรกซึมเข้าไปในธุรกิจและกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรม จะต้องประชาสัมพันธ์ในด้านหลักธรรมและแนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง โดยไม่ลบหลู่ดูหมิ่นใส่ร้ายศาสนาอื่น

๔. การปกป้องพระศาสนา

ประชาชนคนไทยประมาณร้อยละ ๔๕ นับถือพระพุทธศาสนา แต่ภัยของพระพุทธศาสนาได้เกิดขึ้นตลอดเวลา ในฐานะที่นักเรียนเป็นชาวพุทธ จำเป็นต้องปกป้องพระพุทธศาสนาไม่ให้เสื่อมภัยของพระพุทธศาสนาเกิดได้ ๓ ประการ คือ

๔.๑ ภัยจากภายใน คือภัยที่เกิดจากพุทธบริษัท ๔ ผู้ไม่ศึกษา ไม่สนใจหลักธรรมอย่างแท้จริง ย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย หลักธรรมคำสอนถูกนำไปตีความอย่างผิดเพี้ยน มีความเห็นไม่ลงรอยกัน บางกลุ่มยังนำเอาไสยศาสตร์มาปะปนจนกระทั่งคิดว่าเป็นแนวทางของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการประพฤติดุปฏิบัติอย่างผิด ๆ

๔.๒ ภัยจากภายนอก คือภัยแย่งชิงศาสนิกชน โดยการกระทำของศาสนิกบางกลุ่มที่ใช้วิธีสังคมสงเคราะห์และการผสมผสานหลักธรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนา ทำให้ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยเข้าใจคลาดเคลื่อนหันเหไปนับถือศาสนาอื่น

๔.๓ ภัยจากลัทธิการเมืองที่เป็นภัยแก่พุทธศาสนา ดังปรากฏในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ดังที่นักเรียนเคยศึกษามาแล้ว

จึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องตระหนักในภัยทั้ง ๓ ประการ และช่วยกันปกป้องพระศาสนาตามแนวทางต่อไปนี้

- ๑) ศึกษาหาความรู้อย่างถูกต้องและปฏิบัติตนตามหน้าที่ที่พุทธศาสนิกชนที่ดี
- ๒) ไม่ส่งเสริมและสนับสนุนพุทธศาสนิกชนที่ประพฤติดุปฏิบัติผิด ๆ ทั้งในส่วนองสงฆ์

และฆราวาส เช่น ในเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง โดยการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เมื่อมีโอกาสกระทำได้ หรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย

๓) ยกย่อง สรรเสริญ สนับสนุน พระสงฆ์และฆราวาสผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ รวมทั้งการทำบุญสนับสนุนอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติชอบ ตามพระธรรมวินัย

๔) ช่วยดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติ ไม่เป็นผู้ทำลาย และคอยสอดส่องดูแลมิให้ผู้อื่นทำลาย โดยการว่ากล่าวตักเตือน หรือแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบให้ดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งการช่วยทำนุบำรุงรักษา บูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพที่มีอยู่เสมอดำรงรักษาและโอกาส

ประเด็นอภิปราย

- นักเรียนร่วมกันอภิปรายการปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธว่ามีประโยชน์ต่อนักเรียนอย่างไรบ้าง แล้วร่วมกันอภิปรายถึงแนวปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธที่นักเรียนควรจะต้องเลือกมาปฏิบัติตนเองในภาคเรียนนี้

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนช่วยกันหาข่าวหรือภาพจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชาวพุทธในด้านการนับถือและปฏิบัติตนที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง แล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียในการปฏิบัติตนของชาวพุทธเหล่านั้น และแนวทางที่ควรปฏิบัติ

๒. จากผลการวิเคราะห์ของนักเรียน นักเรียนช่วยกันสรุปแนวทางที่ควรปฏิบัติในภาพรวมเพื่อให้นักเรียนจะสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติทั้งในส่วนตนและส่วนรวมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป นักเรียนจดบันทึกไว้ด้วย

๓. นักเรียนจัดป้ายนิเทศแสดงข่าว บทความ ภาพข่าวที่เป็นเหตุการณ์หรือการกระทำของชาวพุทธที่ควรนำมาเป็นตัวอย่างในการประพฤติปฏิบัติ

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ นักเรียนควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของชาวพุทธให้เข้าใจ สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเลือกแนวทางการปฏิบัติตนที่ควรปฏิบัติ โดยถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติมิใช่เป็นพุทธศาสนิกชนแต่ชื่อ เพราะเกิดในตระกูลที่นับถือพุทธศาสนาเท่านั้น

คำถาม

๑. ให้นักเรียนแยกตัวอย่างการปฏิบัติตนของชาวพุทธที่นักเรียนชื่นชม แล้วบอกเหตุผลพร้อมทั้งการปฏิบัติตามที่นักเรียนเห็นว่าควรจะต้องเอาเป็นแบบอย่างด้วย

๒. หน้าที่ชาวพุทธด้านใดที่เยาวชนอย่างนักเรียนพึงปฏิบัติมากที่สุด เพราะเหตุใด

การบริหารจิตและการเจริญปัญญา

๗.๑ การบริหารจิต

แนวคิดสำคัญ

๑. การบริหารจิตด้วยวิธีอานาปานสติมีวิธีการ ๓ แบบคือ แบบนับ แบบพุทโธ และแบบยุบหนอพองหนอ มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ใช้บริการมคู่กับการตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก เพื่อให้เกิดสมาธิ

๒. สมาธิที่เกิดจากการบริการมควบคู่กับการกำหนดลมหายใจเข้าออก จัดเป็น ขณิกสมาธิ และเป็นสมถภาวนา เหมาะแก่การนำไปใช้ศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพ และการเริ่มต้นเพื่อวิปัสสนา

๓. แม้จะการบริการม สติที่กำหนดอยู่ที่ลมหายใจเข้าออก จัดเป็นสมาธิเช่นกัน

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาหัวข้อนี้แล้ว มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของอานาปานสติสมาธิ สามารถฝึกด้วยวิธีการได้ทั้ง ๓ แบบ และสามารถนำวิธีอานาปานสมาธิไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การบริหารจิต

นักเรียนได้เรียนวิธีบริหารจิตด้วยวิธีอานาปานสติมาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และปีที่ ๒ แล้ว ในชั้นนี้จะทบทวนเพื่อให้ นักเรียนสามารถปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง ดังนี้

การบริหารจิตด้วยวิธีอานาปานสติเป็นการบำรุงรักษาจิตให้มีความเข้มแข็ง โดยการทำให้จิตจดจ่ออยู่กับลมหายใจเข้าและออกตลอดระยะเวลาหนึ่ง วิธีการเช่นนี้จะทำให้จิตหยุดฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบ ตั้งมั่นอยู่กับลมหายใจเข้าและออกเท่านั้น ในขั้นต้นนักเรียนอาจยังไม่มีสมาธิมากนัก จึงควรใช้การบริการมในใจควบคู่ไปกับการกำหนดลมหายใจเข้าและออก โดยบริการมตามวิธี คือ

๑. วิธีนับลมหายใจเข้าและออกเป็นตัวเลข ๒ วิธี ได้แก่

ก. วิธีนับแบบคู่ นับลมหายใจเข้าออกเป็นคู่ ๆ เช่น ๑-๑, ๒-๒,... ๑๐-๑๐ วิธีนี้เหมาะสำหรับผู้เริ่มฝึกหัดนับหรือเริ่มปฏิบัติใหม่ ๆ

ข. วิธีนับเดี่ยว นับลมหายใจเข้าออกต่อกัน เช่น ๑,๒,๓,... ๑๐ วิธีนี้เหมาะสำหรับผู้ฝึกวิธีนับแบบคู่จนคล่องแล้ว

๒. วิธีบริหารแบบ “พุทโธ” คือให้บริหารว่า “พุท” เมื่อหายใจเข้าและบริหารว่า “โธ” เมื่อหายใจออก

๓. วิธีบริหารแบบ “ยุบหนอ พองหนอ” คือ ให้กำหนดอาการยุบและพองที่บริเวณหน้าท้องเมื่อหายใจเข้าและหายใจออก เมื่อท้องพองขึ้นก็บริหารว่า “พองหนอ” เมื่อท้องยุบลงก็บริหารว่า “ยุบหนอ”

ในขั้นแรก นักเรียนควรฝึกทั้ง ๓ วิธี เมื่อฝึกไปได้ระยะหนึ่งให้สังเกตตัวเองว่า วิธีฝึกใดทำให้จิตของนักเรียนเป็นสมาธิได้ง่ายที่สุด ก็ให้คงวิธีนั้นแล้วใช้วิธีนั้นฝึกต่อไป

เมื่อฝึกระยะแรก ๆ ควรใช้เวลาแต่น้อยแล้วค่อย ๆ เพิ่มขึ้นตามลำดับทีละน้อยเพื่อให้เกิดความเคยชินต่อการฝึกจะได้ไม่ย่อท้อ ทั้งนี้ จะต้องตั้งสติกำหนดที่ลมหายใจเข้าและออกเท่านั้น จิตจึงจะเรียกว่า เป็นสมาธิ หากใช้เวลานานแต่จิตฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบ การปฏิบัติสมาธิก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไร หากใช้สติกำหนดที่ลมหายใจเข้าออกตลอดเวลาไปชั่วระยะหนึ่ง จะพบว่า ลมหายใจเริ่มละเอียดประณีตยิ่งขึ้น การใช้พลังงานต่าง ๆ ในร่างกายจะลดน้อยลง ความคิดที่ดีหรือชั่วร้ายต่าง ๆ จะไม่ปรากฏเกิดขึ้นในจิตอันจะเป็นผลให้ร่างกายได้พักผ่อนไปด้วย ดังนั้น เมื่อหยุดฝึกจิตใหม่ ๆ นักเรียนจะสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่า นักเรียนจะมีความสดชื่นปลอดโปร่งอย่างบอกไม่ถูก

สมาธิที่เกิดขึ้นในขั้นนี้ เรียกว่า ขณิกสมาธิ หมายถึง จิตตั้งมั่นในอารมณ์ในชั่วขณะหนึ่ง เป็นสมาธิขั้นต้นเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน การทำงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังเหมาะที่จะนำไปใช้ปฏิบัติวิปัสสนาได้ หากเป็นสมาธิมากยิ่งขึ้น จะถึงขั้นอุปจารสมาธิ หมายถึงสมาธิที่ใกล้จะถึงอัปปนาสมาธิ เป็นสมาธิระดับที่ดับนิวรณ์ เช่น ความง่วงนอน ความฟุ้งซ่านได้ ส่วนอัปปนาสมาธิ คือสมาธิที่ตั้งในอารมณ์จัดเป็นสมาธิในองค์ฌาน ทั้ง ๒ ระดับนี้ หากนักเรียนสนใจควรรักษาเพิ่มเติมจากเอกสารอื่นๆ ในขั้นนี้จะมุ่งเน้นให้นักเรียนปฏิบัติเพื่อให้เกิดขณิกสมาธิเท่านั้น

เมื่อฝึกโดยบริหารไปพร้อมกับการกำหนดลมหายใจเข้าออกไปสักระยะหนึ่งแล้วในขั้นต่อไปให้นักเรียนฝึกโดยการหยุดบริหารทั้งหมด แล้วตั้งสติกำหนดที่ลมหายใจเข้าและออกบริเวณจุดที่ลมหายใจกระทบคือ บริเวณปลายจมูกหรือริมฝีปากด้านบนเท่านั้น สำหรับการบริหารแบบนับและแบบพุทโธ ส่วนการบริหารแบบยุบหนอพองหนอก็ให้กำหนดเฉพาะอาการยุบและพองของท้องเท่านั้น ในขั้นนี้จะใช้สติมากยิ่งขึ้น หากสังเกตว่าลำบากเกินไปหรือจิตฟุ้งซ่านมาก

ก็ควรกลับไปปฏิบัติเพื่อพื้นฐานให้แน่นเสียก่อน แล้วค่อยกลับมาฝึกแบบงดบริกรรมอีกครั้ง
สมาธิที่เกิดขึ้นนี้ยังถือเป็นสมถภาวนา คือ เป็นการฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบ
ซึ่งเหมาะแก่การนำไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพการงานดังกล่าวแล้ว แต่ยังไม่จัด
เป็นวิปัสสนาภาวนาซึ่งหมายถึงการอบรมจิตใจให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง ดังนั้น
ในปัจจุบันที่มีการกล่าวว่า นั่งวิปัสสนา หรือสอนวิปัสสนากรรมฐาน นักเรียนสามารถใช้ความรู้
ในขั้นนี้วินิจฉัยได้ว่าเป็นสมถะหรือวิปัสสนา

อนึ่ง เมื่อเริ่มฝึกระยะแรก ลมหายใจที่ปรากฏจะชัดมาก เพราะลมหายใจยังหยาบอยู่
เมื่อฝึกไปได้สักครูจิตจะเริ่มเป็นสมาธิมากยิ่งขึ้น ลมหายใจจะเริ่มละเอียดประณีตเป็นลำดับ จนบางครั้ง
อาจไม่ปรากฏ ณ จุดที่นักเรียนกำหนด ในขั้นนี้ นักเรียนควรพิจารณาตรงจุดนั้นจนกระทั่ง
ลมหายใจปรากฏ ไม่ควรเลิกหรือหยุดลงในระหว่างปฏิบัติ เพราะปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงว่า
ลมหายใจนักเรียนละเอียดมากจนกระทั่งกำหนดไม่ได้ หรือจิตของนักเรียนไม่มีสมาธิพอ ดังนั้น นักเรียน
จะต้องใช้สติกำหนด ณ จุดที่ลมกระทบนั้นจนกว่าลมหายใจจะปรากฏขึ้นมาอีกครั้ง

ส่วนการฝึกในระดับสูงขึ้นไปกว่านี้ คือ การฝึกเพื่อให้เกิดวิปัสสนาภาวนา และการฝึก
เมื่อมีนิมิตหรือปรากฏการณ์บางอย่างเกิดขึ้น นักเรียนควรจะฝึกโดยมีอาจารย์ผู้มีความชำนาญ
และเคยผ่านการฝึกมาแล้วเป็นผู้ควบคุมแนะนำ ก็จะทำให้ นักเรียนสามารถฝึกได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

ประเด็นอภิปราย

- วิธีปฏิบัติทั้ง ๓ วิธี นักเรียนคิดว่า จะมีความขัดแย้งกันหรือไม่ เพราะเหตุใด

- “ในการศึกษาหรือการทำงาน หากมัวแต่ทำจิตให้เป็นสมาธิอยู่ก็จะไม่ทันการณ์ และปัจจุบันก็ไม่อาจทำได้เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีการแข่งขันในเชิงธุรกิจสูง” นักเรียนเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าวนี้หรือไม่ จงอภิปราย

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรศึกษาวิธีฝึกสมาธิด้วยวิธีอานาปานสติเพิ่มเติม โดยศึกษาจากเอกสาร และการสนทนากับพระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องนี้ พร้อมทั้งพิจารณาว่าเรื่องที่นักเรียนศึกษากับเอกสารและการสนทนากับผู้เชี่ยวชาญ จะมีความขัดแย้งหรือสนับสนุนกันอย่างไรบ้าง

๒. นักเรียนควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับสมาธิ เช่น สมถะและวิปัสสนา ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปนาสมาธิ นิมิต्तอารมณ์ เป็นต้น เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับสมาธิได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๓. การฝึกให้จิตเป็นสมาธิบ่อย ๆ จะทำให้จิตเข้มแข็งยิ่งขึ้น ดังนั้น นักเรียนควรใช้เวลาว่าง เช่น ช่วงพักเรียน นักรถเมล์ ก่อนนอน ฝึกสมาธิในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ก็จะทำให้ นักเรียนมีความคุ้นเคยการฝึกมากยิ่งขึ้น

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ ในแต่ละวัน นักเรียนย่อมประสบกับอารมณ์ต่าง ๆ ทั้งที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา จิตย่อมจะพุ่งชนไปตามอารมณ์นั้น ๆ อยู่ตลอดเวลา ทำให้จิตเกิดความเหนื่อยล้า อ่อนเพลีย เช่นเดียวกับการใช้ร่างกายทำงานต่าง ๆ ย่อมจะเกิดความเหนื่อยอ่อนเมื่อยล้า การทำให้จิตได้พักผ่อน โดยการทำให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์หนึ่ง เป็นการบริหารจิตที่ถูกต้อง นอกจากนี้ ขณะอ่านหนังสือ ศึกษาเล่าเรียน หรือการทำงานใดๆ หากตั้งสติกำหนดอยู่ที่เรื่องที่ทำนั้นก็ถือว่า เป็นการบริหารจิตไปในตัวด้วย

คำถาม

๑. ขณะฝึกสมาธิด้วยวิธีอานาปานสติ จิตจะกำหนดอยู่ที่ใด
๒. เพราะเหตุใด เมื่อฝึกสมาธิเสร็จใหม่ ๆ จิตจึงมีความปลอดโปร่ง
๓. ลมหายใจขณะเริ่มฝึกสมาธิกับลมหายใจขณะฝึกสมาธิไปได้สักครูหนึ่ง จะมีความแตกต่างกันหรือไม่ เพราะเหตุใด
๔. ลมหายใจที่ละเอียดประณีตมีผลดีหรือผลเสียต่อร่างกายอย่างไร
๕. วิธีบริหารทั้ง ๓ แบบ คือ แบบนับ แบบพุทโธ และแบบยุบหนอพองหนอมมีลักษณะเหมือนและแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

๗.๒ การเจริญปัญญา

แนวคิดสำคัญ

๑. ปัญญา คือ ความรอบรู้ ความเข้าใจอย่างชัดเจนตามสภาพความเป็นจริงแบ่งเป็น ๓ ประเภทตามแหล่งเกิด คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา
๒. สุตมยปัญญา เป็นปัญญาที่เกิดจากการอ่านการฟังและการศึกษาเล่าเรียน จินตามยปัญญา เป็นปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาไตร่ตรองด้วยเหตุผล ส่วนภาวนามยปัญญา เป็นปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริงๆ
๓. ข้อมูลพื้นฐานจากสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา พร้อมทั้งความตั้งใจในการลงมือปฏิบัติคือสมาธิ จะช่วยให้ภาวนามยปัญญามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
๔. ภาวนามยปัญญาเป็นประสบการณ์ตรง ถือเป็นปัญญาที่แท้จริง มี ๒ ระดับคือ ระดับโลกียะและระดับโลกุตตระ

จุดประสงค์การเรียนรู้

- เมื่อนักเรียนได้ศึกษาหัวข้อนี้แล้ว นักเรียนสามารถ
๑. มีความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาวนามยปัญญา มีความสนใจที่จะสร้างภาวนามยปัญญาให้เกิดขึ้นในตน
 ๒. สามารถระบุนิยามความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิและภาวนามยปัญญาได้
 ๓. รู้จักสร้างภาวนามยปัญญาให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้

การเจริญปัญญา

ปัญญา คือ ความรู้ทั่ว ความรอบรู้ ความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน สามารถแยกแยะเหตุผลชั่วดี คุณโทษได้ เป็นความรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการสิ่งต่างๆ ได้ แบ่งเป็น ๓ ประเภทตามแหล่งเกิดคือ

๑. **สุตมยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือการศึกษาเล่าเรียน ปัญญาประเภทนี้ต้องอาศัยข้อมูลหรือความรู้จากผู้อื่น วิธีสร้างปัญญาในขั้นนี้จะต้องอ่าน สังเกต และฟังให้มากแล้วจดจำข้อมูลเหล่านั้นไว้ให้มากเท่าที่จะทำได้ ปัญญาในขั้นนี้เป็นปัญญาระดับค่อนข้างต่ำ เพราะไม่มีกระบวนการเกิดที่ซับซ้อนมากนัก

๒. **จินตมยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการคิดพิจารณาเรื่องที่รับรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ การสร้างปัญญาในระดับนี้จะต้องอาศัยข้อมูลจากปัญหาประเภทที่ ๑ มาก หากมีข้อมูลมาก ก็จะคิดได้ละเอียดและคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่หากข้อมูลมีน้อยก็จะคิดได้น้อย และด้อยประสิทธิภาพ

๓. **ภาวนามยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติ ลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง เป็นปัญญาระดับสูง

สุดมยปัญญาและจินตมยปัญญา นักเรียนได้ศึกษามาแล้วในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามลำดับ ในชั้นนี้กำหนดให้ศึกษาเกี่ยวกับภาวนามยปัญญา ดังนี้

การที่นักเรียนได้ศึกษาจากตำราหรือคำบอกเล่าว่า มะม่วงเขียวเสวยมีความมัน เมื่อสุกจะมีรสหวาน มีกลิ่นหอม โดยที่นักเรียนยังไม่เคยได้ลิ้มรสมะม่วงเขียวเสวยนั้น และเมื่อใครถามก็สามารถบอกตามคำบอกเล่าได้ว่า มะม่วงเขียวเสวยมีรสอย่างนั้นอย่างนี้ ความรู้ในระดับนี้ เรียกว่า สุดมยปัญญา

เมื่อนักเรียนรู้อย่างนั้น แล้วคิดพิจารณาต่อไปว่า มะม่วงเขียวเสวยมีความมันก็จะมีรสเหมือนผลไม้อื่น ๆ ที่มีรสมัน และเมื่อสุกก็จะมีรสหวานเหมือนผลไม้ที่มีรสหวานเมื่อผลสุกทั่วไป แต่ก็ยังไม่ได้ลิ้มรสของมะม่วงนั้น ความรู้ที่เกิดขึ้นเพราะการคิดพิจารณานี้เรียกว่า จินตมยปัญญา

เมื่อใดที่นักเรียนได้รับประทานมะม่วงเขียวเสวยที่มีรสมันและมะม่วงเขียวเสวยเมื่อสุกแล้ว ก็จะรู้ถึงความมันและความหวานของมะม่วงได้ด้วยตัวเอง ความรู้ในชั้นนี้อาจจะไม่เหมือนกับชั้นที่ ๑ และชั้นที่ ๒ แต่เป็นความรู้ที่เกิดจากการที่นักเรียนลงมือพิสูจน์โดยการรับประทานเองจึงสามารถรู้ได้ ความรู้ในชั้นนี้เรียกว่า ภาวนามยปัญญา คือ ความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง

แม้ในเรื่องอื่นก็เช่นเดียวกัน นักเรียนได้อ่านตำราหรือฟังคำอธิบายว่าการให้ทานด้วยจิตโอบริสุทธิ์จะทำให้เกิดความสุข จัดเป็นสุตมยปัญญา เมื่อพิจารณาเหตุผลต่าง ๆ จากข้อมูลที่อ่านหรือฟังมาได้ความรู้เพิ่มขึ้น จัดเป็นจินตามยปัญญา แต่เมื่อได้ให้ทานด้วยตนเองด้วยจิตที่บริสุทธิ์แล้วเกิดความอิ่มใจเกิดความสุขใจขึ้น เมื่อนั้นจึงสามารถรู้ชัดว่าความสุขที่ได้อ่าน ได้ฟัง หรือที่คิดพิจารณามานั้นก็มีลักษณะเป็นเช่นนี้ ความรู้ในขั้นนี้ก็จัดเป็นภาวนามยปัญญาเช่นกัน

ดังนั้น ภาวนามยปัญญาจึงจัดเป็นความรู้อย่างแท้จริง เป็นระดับที่สูงกว่าสุตมยปัญญา และจินตามยปัญญา เพราะเป็นความรู้ที่เกิดจากการสัมผัสและปฏิบัติกับของจริง และความรู้ที่เกิดขึ้นก็เป็นความรู้อย่างแท้จริง มิใช่เกิดจากการอ่าน การฟัง การอนุมานหรือการคิดพิจารณาใด ๆ ในการศึกษาเล่าเรียน นักเรียนก็สามารถสร้างภาวนามยปัญญาให้เกิดขึ้นได้ ได้แก่ การฝึกภาคปฏิบัติทุกวิชาที่เรียน เช่น วิชาเคมี การฝีมือ พลศึกษา แม้กระทั่งวิชาจริยศึกษา นักเรียนจะลงมือปฏิบัติและได้รับความรู้ตามสมควรแก่ความตั้งใจและความรู้พื้นฐาน

วิธีสร้างให้เกิดภาวนามยปัญญานั้น มีส่วนประกอบสำคัญ ๒ ส่วนคือ

๑. ข้อมูลพื้นฐาน คือ ความรู้ต่าง ๆ ภาคทฤษฎีอันเกิดจากสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา โดยการอ่าน ฟัง และคิดพิจารณา ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้จะต้องมีคุณสมบัติคือเป็นข้อมูลที่ถูกต้องกับสภาพความเป็นจริง และมีปริมาณเพียงพอแก่การนำไปใช้ หากมีข้อมูลน้อยและไม่ถูกต้องก็จะทำให้ภาวนามยปัญญาบกพร่องไปด้วย

๒. ความตั้งใจในการปฏิบัติ หมายถึง ความเอาใจใส่ การหมั่นสังเกตขณะลงมือปฏิบัติ การปฏิบัติตามระบบของความรู้ต่าง ๆ รวมไปถึงการสรุปข้อความรู้ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลถูกต้อง องค์ประกอบทั้ง ๒ ส่วนนี้ จะมีความสำคัญต่อการเกิดภาวนามยปัญญาเป็นอย่างมาก หากส่วนใดส่วนหนึ่งบกพร่องก็จะทำให้ภาวนามยปัญญาบกพร่องไปด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ตัวแปรสำคัญที่นักเรียนควรจะทราบไว้ ณ ที่นี้คือ ความรู้และประสบการณ์พื้นฐาน รวมทั้งระดับสติปัญญาเป็นต้นของแต่ละคน อาจทำให้ภาวนามยปัญญาที่เกิดขึ้นแตกต่างกันไปบ้าง เช่น สุขุมความอึดเอนมใจในการให้ทานดังกล่าวข้างต้น ของแต่ละคนอาจเกิดมีลักษณะไม่เหมือนกัน และในระดับที่ต่างกัน หรือการรับประทานมะม่วงเขียวเสวย ความมันและความหวานของมะม่วงอาจปรากฏแก่ผู้รับประทานแต่ละคนไม่เหมือนกันนั่นเอง กระนั้น ความรู้ที่เกิดแก่บุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ก็ยังเรียกว่า ภาวนามยปัญญาอยู่ดีเพราะเป็นประสบการณ์ที่เกิดแก่เขาโดยตรง

ภาวนามยปัญญามีความเกี่ยวข้องกับสมาธิคือ สมาธิจะเป็นพื้นฐานของภาวนามยปัญญา และเป็นสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวนามยปัญญา กล่าวคือภาวนามยปัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยความมีจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ในอารมณ์หนึ่งคือเรื่องที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้น และขณะเดียวกันปัญญาทุกระดับก็จะเป็นพื้นฐานช่วยให้เกิดสมาธิได้ง่ายเช่นกัน ดังนั้น สมาธิและปัญญาจะเป็นเหตุให้เกิดของกันและกันดังกล่าวแล้ว

ปัญญาที่นำมากล่าวในบทเรียนนี้ส่วนใหญ่จะเป็นระดับโลกียปัญญา คือ เป็นปัญญาระดับที่ใช้ทำมาหากินทางโลกเท่านั้น ส่วนในระดับโลกุตตรปัญญาเป็นปัญญาที่ช่วยให้คนพ้นจากทุกข์อย่างสิ้นเชิง คือ ถึงขั้นหมดกิเลส เป็นปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงในไตรลักษณ์นั้นจะไม่นำมากล่าวอธิบายไว้ ณ ที่นี้ ผู้มีความสนใจพึงศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารและท่านผู้รู้ทางศาสนาก็จะได้รับประโยชน์มากยิ่งขึ้น

ประเด็นอภิปราย

- หากขาดสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญาจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ จงอภิปรายพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

- เนื้อหาวิชาตามหลักสูตรที่นักเรียนศึกษาอยู่ในปัจจุบัน มีวิชาใดบ้างที่ไม่สามารถทำภาวนามยปัญญาให้เกิดขึ้นได้ จงอภิปราย พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรทำแผนภูมิแสดงการเกิดปัญญาระดับต่าง ๆ ว่ามีความเกี่ยวเนื่องและเป็นพื้นฐานกันอย่างไร โดยช่วยกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นและจัดทำคิดไว้บริเวณมุมใดมุมหนึ่งของห้อง

๒. นักเรียนควรพิจารณาเปรียบเทียบความรู้ทางสุขตมยปัญญาและจินตามยปัญญา กับความรู้ทางภาวนามยปัญญาในเรื่องหนึ่ง ๆ ว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันอย่างไรหรือไม่ ปัญญาในขั้นใดที่ควรเชื่อถือได้

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ ความรู้ภาคทฤษฎีต่าง ๆ ที่นักเรียนได้รับมาจากการศึกษาเล่าเรียน การอ่าน การฟัง การสังเกต การคิดพิจารณาไตร่ตรองตามตรรกศาสตร์หรือหลักใด ๆ ก็ตาม เมื่อนำไปสู่ภาคปฏิบัติ ความรู้อย่างนี้อาจมีความแตกต่างจากภาคทฤษฎีไปบ้าง นอกจากนี้ความรู้อย่างนี้ไม่สามารถที่จะบอกกล่าวให้เข้าใจทางภาคทฤษฎีได้ ดังนั้น ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจึงเป็นความรู้ที่ควรสั่งสมให้มาก เพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้มีประสิทธิภาพต่อไป

คำถาม

๑. “สืบทปากว่าไม่เท่าตาเห็น สืบทาเห็นไม่เท่าลงมือทำ” คำกล่าวนี้กล่าวถึงปัญญาชนิดใดบ้าง

๒. การศึกษาเรื่องอิทธิบาท ๔ เพื่อให้เกิดภาวนามยปัญญาจะต้องทำอย่างไร

๓. การกระทำหรือพฤติกรรมต่อไปนี้ทำให้เกิดปัญญานชนิดใด

๓.๑ มณีอ่านหนังสือเกี่ยวกับการปลูกกุหลาบ

๓.๒ สุริยาคาดว่าฝนจะตกในเย็นนี้

๓.๓ บุญชูไถนา

๓.๔ มานพทำการบ้าน

๓.๕ สุชาติพิมพ์ดีด

มารยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๘.๑ มารยาทชาวพุทธ

แนวคิดสำคัญ

พุทธศาสนิกชนนอกจากจะต้องศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจ เพื่อเป็นแนวประพฤติปฏิบัติแล้วยังต้องประพฤติปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างมีมารยาททั้งในการพูด และการฟังตลอดจนมีมารยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ด้วย จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีมารยาทงามและอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมอย่างมีความสุข

จุดประสงค์การเรียนรู้

นักเรียนได้ศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับมารยาทในการพูด การฟัง และมารยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์
๒. ปฏิบัติตนตามมารยาทชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
๓. นำแบบอย่างมารยาทที่ดีไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จนเป็นนิสัย

มารยาทชาวพุทธ

มารยาทชาวพุทธ หมายถึง กิริยาอาการวาจาที่สุภาพเรียบร้อยที่พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติจนเป็นนิสัย โดยปกติชาวพุทธที่เป็นฆราวาสต้องไปวัดเพื่อประกอบการกุศล ต้องพบปะกับพระภิกษุสงฆ์และเพื่อนพุทธศาสนิกชนด้วยกัน การประพฤติปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องงดงามด้วยมารยาททางกาย วาจา จึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้บางครั้งยังมีโอกาสเข้าเฝ้าองค์พระประมุขของชาติซึ่งเสด็จมาประกอบพิธีทางพุทธศาสนา นักเรียนจึงจำเป็นต้องศึกษา ฝึกฝน และนำไปปฏิบัติจนเป็นนิสัย รวมทั้งนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย

ในขั้นนี้นักเรียนควรฝึกฝนเรื่องมารยาทในการพูด การฟัง และมารยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์

มารยาทในการพูด

การพูดเป็นมารยาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้ที่อยู่ในสังคม การกล่าวด้วยคำที่สุภาพอ่อนโยน พูดสรรเสริญด้วยความจริงใจย่อมก่อให้เกิดผลดี คือ นักเรียนจะเป็นที่รักของทุกคน ทำให้ผู้อื่นเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ได้รับความสำเร็จในกิจการงาน เจริญก้าวหน้าต่อไป

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่องการพูดที่ดี เรียกว่า “วาจาสุภาสิต” โดยมีลักษณะดังนี้ คือ พูดถูกกาลเทศะ พูดคำจริง พูดคำสุภาพ พูดคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยเมตตาจิต โดยเว้นจากการพูดเหล่านี้ คือ:-

๑. ไม่พูดปิด หลอกลวงผู้อื่นให้หลงเชื่อหรือเข้าใจผิด
๒. ไม่พูดส่อเสียด ยุแหยให้ผู้อื่นแตกความสามัคคี หรือคอยขัดคอคนอื่น
๓. ไม่พูดคำหยาบ คำด่า คำสบถ คำผวนที่ไม่สุภาพ
๔. ไม่พูดเพ้อเจ้อ เหลวไหล ไร้สาระ หรือพูดมากเพื่อแสดงตัวให้เด่น

มารยาทในการพูด มีดังนี้

๑. ควรใช้วาจาสุภาพและพูดด้วยกิริยาที่สุภาพ ใช้ภาษาที่ถูกต้องหลักภาษา ชัดถ้อยชัดคำ
๒. ควรพูดให้น่าฟัง สนุกเพลิดเพลินชวนฟัง น้ำเสียงควรมีจังหวะเสียงสูงเสียงต่ำ มีท่าทางประกอบ
 ๓. ไม่ควรพูดคนเดียว ควรให้โอกาสผู้อื่นพูดบ้าง
 ๔. ขณะพูดไม่ควรโยกหรือโคลงตัว แกว่งแขน สั่นขา ยกมือขึ้นมาแกะ หรือเกาใบหน้า หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายด้วยความเก๋เขินหรือกระดากอาย
 ๕. อยู่ในสถานที่เหมาะสมกับผู้ฟัง เช่น ผู้ฟังที่สูงด้วยวัยวุฒิหรือคุณวุฒิ นั่งอยู่กับพื้น นักเรียนควรนั่งกับพื้นด้วย
 ๖. ไม่พูดใกล้ตัวผู้ฟังจนเกินไป เพราะผู้ฟังอาจเกิดความรังเกียจกลืนปากหรือน้ำลายของผู้พูด
 ๗. ไม่ควรพูดเสียงดังเกินควร หรือกระโชกโฮกฮาก ไม่มีหางเสียง
 ๘. อย่าเล่าเรื่องส่วนตัวจนเกินไป คนอื่นจะเบื่อ
 ๙. ไม่ควรพูดเรื่องชวนเศร้าหรือหดหูในขณะที่รับประทานอาหารหรือในงานมงคล
 ๑๐. ไม่พูดตลกโปกฮาในงานศพ
 ๑๑. อย่าเอาความลับของผู้อื่นมาเปิดเผย

การพูดกับพระสงฆ์

ถ้าพระสงฆ์เป็นพระเถระผู้ใหญ่ ควรประณมมือพูดกับท่านหรือรับคำพูดของท่าน

ไม่ควรพูดล้อเล่น พูดหยาบโลน หรือเอาเรื่องส่วนตัวไปเล่าให้ท่านฟัง ไม่ควรแสดงอาการยกตน
ดีเสมอท่านคล้ายเพื่อนเล่นหรือยกตนสูงกว่าท่าน หากจะนิมนต์ท่านไปเจริญพระพุทธมนต์ หรือ
ประกอบพิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ควรใช้คำว่า “นิมนต์หรืออาราธนา” แทนคำว่า “เชิญ”

เฉพาะสตรี แม้จะเป็นญาติกับพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น ไม่ควรสนทนากับพระภิกษุ
สองต่อสองทั้งภายในห้องและภายนอกห้อง ทั้งในที่ลับตาและในที่ลับหู เพราะผิดพระวินัย

เมื่อเสร็จกิจธุระ ควรรีบลากลับ ไม่ควรสนทนนาน เพราะเป็นการรบกวนเวลา
ของท่าน เมื่อจะลาท่านกลับ นั่งคุกเข่า กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วเดินเข้าออกไป

การใช้คำพูดกับพระสงฆ์

การใช้คำทูลสมเด็จพระสังฆราช

คำแทนตัวพระองค์ท่าน ว่า “ฝ่าพระบาท” หรือ “ฝ่าบาท”

คำแทนตัวผู้พูด (ชาย) ว่า “เกล้ากระหม่อม” หรือ “กระหม่อม”

คำแทนตัวผู้พูด (หญิง) ว่า “กระหม่อมฉัน” หรือ “หม่อมฉัน”

คำรับพระดำรัส (ชาย) ว่า “กระหม่อม”

คำรับพระดำรัส (หญิง) ว่า “เพคะ”

การใช้คำพูดกับสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะชั้นราชขึ้นไป

- คำแทนตัวท่าน ว่า “พระเดชพระคุณ” หรือ “ใต้เท้า”
 คำแทนตัวผู้พูด (ชาย) ว่า “เกล้ากระหม่อม” หรือ “เกล้าฯ”
 คำแทนตัวผู้พูด (หญิง) ว่า “ดิฉัน” หรือ “อีนัน”
 คำรับคำพูด (ชาย) ว่า “ขอรับ” “ครับ” “ขอรับกระหม่อม” หรือ “ครับกระหม่อม”
 คำรับคำพูด (หญิง) ว่า “เจ้าค่ะ”

การใช้คำพูดกับพระราชาคณะชั้นสามัญลงมา

- พระราชาคณะใช้คำแทนตัวท่านว่า “ท่านเจ้าคุณ” หรือ “ท่าน”
- พระครูสัญญาบัตรและพระครูฐานานุกรม ใช้คำแทนตัวท่านว่า “ท่านพระครู” หรือ “ท่าน”
- พระเปรียญ ใช้คำแทนตัวท่านว่า “ท่านมหา” หรือ “ท่าน”
- พระอันดับธรรมดา ใช้คำแทนตัวท่านว่า “ท่าน”
- พระผู้เฒ่า ใช้คำแทนตัวท่านว่า “หลวงพ่อ” หรือ “หลวงปู่”
- ถ้าพระสงฆ์นั้นเป็นญาติกับผู้พูด นิยมใช้คำพูดแทนตัวท่านตามฐานะที่เป็นญาติกัน เช่น ใช้คำแทนตัวท่านว่า “หลวงปู่ หลวงตา หลวงพ่อ หลวงลุง หลวงอา หลวงน้า หลวงพี่” เป็นต้น

- คำแทนตัวผู้พูด (ชาย) ว่า “กระหม่อม” หรือ “ผม”
 คำแทนตัวผู้พูด (หญิง) ว่า “ดิฉัน” หรือ “อีนัน”
 คำรับคำพูด (ชาย) ว่า “ครับ”
 คำรับคำพูด (หญิง) ว่า “เจ้าค่ะ” หรือ “ค่ะ”

การใช้คำพูดกับพระธรรมดาสมาณทั่วไป

- ถ้าผู้พูดไม่รู้จักกับพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น ไม่ทราบว่าคุณมีสมณศักดิ์ชั้นไหน นิยมใช้คำพูดสามัญเป็นกลาง ๆ ดังนี้

- คำแทนตัวพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น ว่า “พระคุณเจ้า” หรือ “พระคุณท่าน” หรือ “ท่าน”
 คำแทนตัวผู้พูด (ชาย) ว่า “กระหม่อม” หรือ “ผม”
 คำแทนตัวผู้พูด (หญิง) ว่า “ดิฉัน” หรือ “อีนัน”
 คำรับคำพูด (ชาย) ว่า “ครับ”
 คำรับคำพูด (หญิง) ว่า “เจ้าค่ะ” หรือ “ค่ะ”

มารยาทในการฟัง

มารยาทในการฟังเป็นมารยาทสำคัญที่คู่กับมารยาทในการพูด การฟังจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการพูดคุย สนทนา ชักถาม นักเรียนควรฝึกพูดให้สุภาพอ่อนโยน

มารยาทในการพูด มีดังนี้

๑. มองสบตาผู้พูดอย่างสุภาพ ฟังผู้อื่นพูดด้วยความสนใจ แล้วคิดตามอย่างมีเหตุผล
๒. ไม่แสดงกิริยาอาการว่าเบื่อหน่าย รำคาญที่จะฟัง
๓. ไม่พูดสวนออกไปในขณะที่ผู้พูดยังพูดไม่จบสิ้นเนื้อความ ถ้าจะซักถาม รอให้ได้จังหวะที่ผู้พูดหยุดพูด ให้ซักถามด้วยน้ำเสียงสุภาพ แสดงว่าเราสนใจเรื่องที่เขาพูด
๔. ควรหยุดกิจที่ควรหยุดไว้ชั่วคราวในขณะที่ฟัง
๕. ไม่ควรโยกหรือโคลงตัว เคาะพื้นหรือเขย่าขาในขณะที่ฟัง
๖. ไม่ควรสอดแทรกเมื่อผู้พูดหยุดหายใจ หรือต่อเติมคำพูดที่ยังค้างอยู่ การเปิดโอกาสให้ผู้พูดได้พูดโดยไม่มีการขัดขวาง ทำให้การสนทนาไม่ชะงักงัน ผู้ฟังที่ดีไม่ควรขัดจังหวะการพูดของผู้อื่น
๗. แสดงความเห็นอกเห็นใจเมื่อผู้พูดกล่าวถึงความทุกข์
๘. เมื่อมีผู้พูดเล่าเรื่องตลกขบขันต้องการให้หัวเราะ ก็หัวเราะบ้างตามสมควร ไม่ควรหัวเราะอย่างขาดความควบคุมอารมณ์หรือไร้เหตุผล

ในการฟังธรรม ต้องฟังด้วยความเคารพ เคารพต่อพระธรรม เคารพต่อผู้แสดงธรรม ไม่คุยกันในขณะที่ฟังธรรม ไม่แสดงกิริยาอันไม่สุภาพ การฟังธรรมควรประนมมือเพื่อแสดงความเคารพ ต่อพระธรรมและต่อผู้แสดงธรรม

มารยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข การศึกษาให้รู้ถึงวิธีปฏิบัติตนเกี่ยวกับ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ จึงเป็นสิ่งจำเป็น ความรู้เหล่านี้จะช่วยนักเรียนให้ปฏิบัติ ตนได้เหมาะสมในทุกกาลและสถานที่ ซึ่งจะเป็นความดี ความงาม ความก้าวหน้า และเป็นมงคล ชีวิตแก่ตัวนักเรียน

การเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

๑. การเฝ้าเมื่อเสด็จพระราชดำเนิน

การเสด็จพระราชดำเนินโดยราชพาหนะ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่าน จะโดยประทับ ราชพาหนะ เช่น รถพระที่นั่ง หรือทรงพระดำเนิน (เดิน) ก็ตาม จะต้องถวายความเคารพ จะกระทำโดยวิธีใดสุดแต่สถานที่ที่จัดไว้ ผู้เฝ้ารับเสด็จถวายความเคารพได้ตามวิธีที่เหมาะสม จะเป็น ยืนตรงถวายความเคารพตามแบบของชายหรือหญิง (ถวายคำนับ ถอนสายบัว) วันทยหัตถ์ กราบ

หรือไหว้ได้ทั้งสิ้น แต่ไม่ใช่ทำตามความนิยมทางตะวันตก เช่น โบกมือ เป็นต้น

การเสด็จพระราชดำเนินโดยอาคพระบาท เมื่อเสด็จฯ ผ่าน ถ้าผู้เฝ้ายืนให้ถวายความเคารพตามเพศ ชายค้อมศีรษะลงถวายคำนับ หญิงถอนสายบัว

ถ้านั่ง ควรปฏิบัติดังนี้

๑. เมื่อเสด็จมาใกล้ ผู้เฝ้าอาจลงหมอบเพื่อคอยกราบเมื่อเสด็จฯ ผ่าน

๒. ขณะที่พระองค์เสด็จฯ มาถึงให้กราบตั้งมือ ๑ ครั้ง แล้วหมอบอยู่จนเสด็จฯ ผ่านไปแล้วจึงนั่งตรง ๆ ได้

๒. การเฝ้ารับเสด็จ ในงานที่นั่งเก้าอี้หรือยืนเฝ้าฯ

ในงานที่จัดเก้าอี้ให้นั่ง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึง ผู้เฝ้ารับเสด็จจะต้องลุกขึ้นยืนหันหน้าไปทางพระองค์ เมื่อเสด็จฯ ผ่าน ให้ถวายคำนับ ในกรณีที่มีการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ต้องยืนตรงจนจบเพลงแล้วถวายคำนับแล้วจึงนั่ง

ถ้าเป็นงานเฝ้ารับเสด็จในพระราชพิธี ก่อนที่พระเจ้าอยู่หัวจะประทับพระราชอาสน์ จะทรงรับการถวายความเคารพของผู้เฝ้ารับเสด็จก่อน ฉะนั้น เมื่อทรงประทับยืนหน้าพระราชอาสน์ ผู้เฝ้ารับเสด็จถวายคำนับแล้วยืนอยู่จนประทับบนพระราชอาสน์ จึงถวายคำนับแล้วนั่งเก้าอี้ของตนได้

ในงานพระราชพิธี แม้จะลุกหรือจะนั่งจะต้องถวายความเคารพทุกครั้ง

๓. การเข้าเฝ้าในทึรโหราน เป็นการล้าของ จึงควรเข้าเฝ้าตามประเพณีไทย คือ ถอดรองเท้า หอมอบ กราบ คลาน เพราะเป็นการเฝ้าฯ ภายใน ไม่เป็นพิธีการ มีวิธีปฏิบัติดังนี้
- ๓.๑ เมื่อเข้าไปถึงหน้าพระที่นั่งให้หอมอบกราบ
 - ๓.๒ คลานเข้าไปใกล้พระองค์ในระยะพอสมควร เจียงข้าง ไม่เฉพาะพระพักตร์
 - ๓.๓ หอมอบกราบ
 - ๓.๔ หอมอบเฝ้าลงศอกสองข้างกับพื้น ประนมมือ ระหว่างหอมอบนี้จะกราบบังคมทูล หรือรับพระราชกระแส หรือทูลเกล้าฯ ถวายของแล้วแต่กรณี
 - ๓.๕ เมื่อจะกลับก็กราบถวายบังคมลา
 - ๓.๖ คลานถอยหลังมาระยะพอสมควร หรือจนสุดห้อง
 - ๓.๗ เมื่อจะลุกออกจากห้องที่เฝ้าฯ ต้องหอมอบกราบอีกครั้งหนึ่ง

ประเด็นอภิปราย

- นักเรียนร่วมกันอภิปรายคิดเกี่ยวกับคำพูดดังนี้
“ปลาหมอตายเพราะปาก” “ปากเป็นเอกเลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา” “อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย” ว่า เกี่ยวข้องกับการมารยาทในการพูดอย่างไร
- นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์และอภิปรายว่า ผู้ที่มีมารยาททำให้ประสบความสำเร็จในการทำกิจการทั้งปวงอย่างไร
- นักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงความสำคัญและประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับในการฝึกปฏิบัติมารยาทต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์
- นักเรียนร่วมกันสังเกตและอภิปรายว่าคนในปัจจุบันมีมารยาทในการพูด การฟัง และมารยาทต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ดีขึ้นหรือเสื่อมทรามลง

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนจับคู่ฝึกเป็นผู้มีมารยาทในการพูด ฟัง ตามเนื้อหาสาระที่เรียนในบทนี้ ให้ถูกต้องเหมาะสม แล้วให้นักเรียนในห้องช่วยกันติชม หากไม่ถูกต้องให้ช่วยกันแก้ไข และยกย่องผู้ที่ปฏิบัติได้ถูกต้องและสวยงาม
๒. นักเรียนไปยืม ภาพ สไลด์ หรือวีดิทัศน์เกี่ยวกับการสาธิตมารยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ เพื่อนำมาฝึกปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสม แล้วเชิญอาจารย์มาช่วยติชม และช่วยแก้ไข นักเรียนช่วยกันยกย่องผู้ที่ปฏิบัติถูกต้องและสวยงาม
๓. นักเรียนสังเกตมารยาทของบุคคลอื่น แล้วเลือกสรรเอากิริยามารยาทที่เราชอบ มาฝึกฝนอบรมตนเอง

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ นักเรียนควรจะฝึกมารยาทในการพูดให้สุภาพอ่อนโยน การพูดดีผู้ฟังก็สบายใจ ถ้าพูดไม่ดีผู้ฟังก็รำคาญหู

๐ นักเรียนลองสำรวจตนเองว่านักเรียนเป็นบุคคลที่ปฏิบัติตนมีมารยาทในการพูด การฟังแล้วหรือยัง หากได้ปฏิบัติแล้วควรฝึกฝนให้เป็นจนเป็นนิสัยติดตัวนักเรียนตลอดไป

๐ นักเรียนควรฝึกปฏิบัติมารยาทต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ด้วยความจงรักภักดี จะต้องทำอย่างสุภาพ อ่อนโยน สวยงาม อย่าทำอย่างเชื่องช้าเกินไป แต่ก็อย่าให้ลุกลน และอย่าให้เกิดเสียงในการกระทำทุกอย่าง

คำถาม

๑. เพราะเหตุใดนักเรียนจำเป็นต้องศึกษาและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทชาวพุทธ ในการพูด การฟัง และมารยาทต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ให้ชี้แจงเหตุผลประกอบการอธิบาย

๒. การทำความเคารพแบบย่อเข้า หรือว่า “ถอนสายบัว” นั้น ใช้กับบุคคลใดบ้าง

๓. ผู้ที่มีมารยาทดีงามทำให้ประสบความสำเร็จในการทำกิจทั้งปวงอย่างไร

๘.๒ ศาสนพิธี

แนวคิดสำคัญ

ศาสนาพิธี เป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับพิธีทำบุญ พุทธศาสนิกชนที่ดีควรหาโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา พิธีกรรมต้องสำรวจทั้งกาย วาจา ใจ ในการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา พุทธศาสนิกชนควรทำความเข้าใจในศาสนาพิธีให้ถูกต้อง และเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงจะเป็นการแสดงออกซึ่งความเคารพต่อพระรัตนตรัย

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. เห็นคุณค่า ประโยชน์ และความสำคัญของศาสนาพิธี
๒. ตระหนักในภาระหน้าที่ที่พึงประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนาพิธี
๓. นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องเหมาะสม สอดคล้อง

กับฐานะความเป็นอยู่

ศาสนาพิธี

ศาสนาพิธี หรือ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เกิดจากคติความเชื่อในคำสอน การนับถือพระพุทธศาสนา การปฏิบัติศาสนาพิธีแต่ละอย่าง ชาวพุทธควรปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ศาสนาพิธีที่นักเรียนควรเรียนรู้ในบทนี้ ได้แก่ พิธีบรรพชาและพิธีอุปสมบท

พิธีบรรพชา

การบรรพชา หมายถึง การบวชเป็นสามเณร คือ เว้นจากพฤติกรรมต่างๆ ที่เคยกระทำในสมัยครองเพศฆราวาส หันมาใช้ชีวิตแบบสันโดษ มีการดำเนินชีวิตตามหลักอริยมรรคมีองค์แปดประการ เพื่อบรรลุถึงความหลุดพ้นจากกิเลส อันเป็นจุดหมายปลายทางของชีวิต

คุณสมบัติของผู้ที่จะบรรพชา ผู้ที่จะบรรพชาจะต้องไม่เป็นบุคคลดังต่อไปนี้

๑. คนเป็นโรคติดต่อ หรือ โรคร้ายแรง คือ โรคเรื้อน โรคฝีดาษ โรคกลาก โรคมดกัด หิดหอบ โรคลมบ้าหมู และโรคที่สังคมรังเกียจอื่น ๆ

๒. คนมีอวัยวะบกพร่อง เช่น มือด้วน เท้าด้วน ขาเป่

๓. คนมีอวัยวะไม่สมประกอบ เช่น เติบโตเกินไป คนคอพอก

๔. คนพิการ เช่น คาบอด หนวก ไข้ว ง่อย

๕. คนทุพพล เช่น คนแก่จนทำอะไรไม่ไหว

๖. คนมีพันธะ เช่น คนที่บิดามารดาไม่อนุญาต หรือคนมีหนี้สินติดตัว ข้าราชการที่ไม่ได้รับการอนุญาต

๗. คนเคยถูกลงอาญาหลวง เช่น คนถูกสักหมายโทษ คนถูกเขียนหลังลาย

๘. คนประทุษร้ายความสงบ เช่น โจรผู้ร้ายที่ต้องอาญา

๙. คนอายุไม่ต่ำกว่า ๗ ขวบ

ในการบรรพชาสามเณรต้องเตรียมบริวารและของใช้ที่จำเป็น คือ ดอกไม้ รูปเทียน สำหรับบูชาพระพุทธรูป ๑ ชุด ดอกไม้ รูปเทียนสำหรับถวายพระอุปัชฌาย์ ๑ ชุด สบง จีวร อังสะ อย่างละ ๒ ผืน เพื่อไว้ผลัดเปลี่ยนกัน ประคตเอา ๑ ประคตดอก ๑ ผ้าอาบน้ำฝน ๑ ย่าม ๑ บาตร ๑ นอกจากนี้ควรมีเครื่องใช้สอยอื่น ๆ เช่น ยาสีฟัน แปรงสีฟัน สบู่ จาน แก้วน้ำ ช้อนส้อม เสื้อ หมอน มุ้ง ฯลฯ ตามสมควร

พิธีบรรพชา

หลังจากผู้ที่ประสงค์จะบรรพชาปลงผมโกนหนวดเสร็จแล้ว จะมีลำดับขั้นตอน ๕ ขั้นตอน

ดังนี้

๑. นำเครื่องบริขารเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ แล้วนุ่งคุกเข้าประนมมือกล่าวคำขอบรรพชาเป็นภาษาบาลี

๒. พระอุปัชฌาย์รับผ้ากาสาวพัสตร์มาตรวจให้โอวาทและกรรมฐานแล้วคืนผ้าให้มานุ่งห่ม

๓. ออกไปครองผ้า

๔. หลังจากนั้นกลับไปหาท่านใหม่ กราบ ๓ ครั้งกล่าวปฏิญาณตนถึงพระรัตนตรัย ผู้บวชจะดำรงเพศเป็นสามเณรในชั้นตอนนี้

๕. รับศีล ๑๐ เสร็จพิธี

ศีล ๑๐ ข้อ คือ

๑. จดเว้นจากฆ่าสัตว์ (ปาณาติปาตา เวรมณี)

๒. จดเว้นจากลักทรัพย์ (อทินนาทานา เวรมณี)

๓. จดเว้นจากเพศสัมพันธ์ (อพหุเมจรียา เวรมณี)

๔. จดเว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาทา เวรมณี)

๕. จดเว้นจากการเสพสุราเมรัย และเสพของมึนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี)

๖. จดเว้นจากการรับประทานอาหารในเวลาวิกาล คือนับตั้งแต่หลังเที่ยงวันเป็นต้นไปจนถึงก่อนอรุณขึ้น (วิกาลโภชนา เวรมณี)

๗. จดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการละเล่นต่าง ๆ (นจฺจกิตฺวา ทิตฺติสุกฺกทสฺสนา เวรมณี)

๘. จดเว้นจากการทัดทรง ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องใช้ทา (มาลา-
คณฺหวิเลปนธฺารณมณฺฑนวิภูสณฺฏฺฐานา เวรมณี)

๙. จดเว้นจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ (อุจฺจาสยนมหาสยนา เวรมณี)

๑๐. จดเว้นจากการรับเงินและทอง (ชาตฺรฺพรชตฺตปฏิคฺคฺหนา เวรมณี)

นอกจากศีล ๑๐ ข้อดังกล่าวแล้ว สามเณรจะต้องศึกษาข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมารยาทของสมณะ อนุโลมตามข้อปฏิบัติของพระภิกษุ เพื่อฝึกกิริยามารยาทให้งดงาม ผู้พบเห็นจะได้ศรัทธาเลื่อมใส และจะต้องศึกษาพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เพื่อฝึกหัดอบรมจิตใจให้แน่วแน่ มั่นคงบริสุทธิ์ผุดผ่องอยู่เสมอ

พิธีอุปสมบท (การบวชพระ)

การอุปสมบท หมายถึงการบวชเป็นพระภิกษุด้วยวิธีบัญญัติจุดดฤกกรรมวาจาอุปสัมปทา

คือการอุปสมบทโดยสงฆ์สวดประกาศและยอมรับเข้าหมู่ในที่ประชุมสงฆ์วิธีนี้เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ใช้บวชกุลบุตรในกาลต่อมา และยังคงใช้มาจนกระทั่งในปัจจุบัน

คุณสมบัติของผู้จะอุปสมบท มีดังนี้

๑. เป็นชายมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์

๒. มิใช่ชกัปปุคคหรือบุคคลที่ห้ามบวช คือ

- คนมีเพศบกพร่อง ได้แก่ บัณเฑาะก์ (คนถูกตอน หรือกะเทย) และอุกโตพยัญชนก

(คนสองเพศ)

- คนประพฤติดื้อต่อพระศาสนา ๗ จำพวก คือ คนฆ่าพระอรหันต์ คนข่มขืน

นางภิกษุณี คนปลอมบวช คนเข้ารีตเดิยเรณีย์ ภิกษุที่ต้องปาราชิกถูกให้สึกไปแล้ว ภิกษุที่ทำสังฆเภท คนทำโลหิตูปบาท คือ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห้อพระโลหิต

๓. คนทำผิดต่อผู้ให้กำเนิด คือ คนที่ฆ่าบิดา มารดาของตนเอง

๔. ผู้เว้นจากบรรพชาไทย ๘ ประการ และมีคุณสมบัติตามที่ระบุไว้ในใบขอบรรพชาอุปสมบท คือ เป็นผู้ชาย เป็นไท ไม่มีหนี้สิน มีบาตรจีวรครบ มิใช่ข้าราชการและเป็นผู้ที่บิดามารดาอนุญาตแล้ว

ในการบวชพระต้องเตรียมจัดซื้อเครื่องอัฐบริขารที่กำหนดไว้ในพระวินัย คือ

๑. สบง (ผ้าห่ม)

๒. จีวร (ผ้าห่มคลุม)

๓. สังฆาฏิ ผ้าสำหรับห่มซ้อนกันหนาว ในประเทศไทยใช้พาดบ่าในการประชุม เป็นพิธีการในวัด

๔. ประคดเอว ใช้รัดเอวแทนเข็มขัด

๕. บาตร ใช้รับอาหารบิณฑบาต

๖. มิดโกน ใช้สำหรับโกนผม

๗. เข็มเย็บผ้า ใช้สำหรับซ่อมแซมไตรจีวร

๘. ฆมกรก กระบอกกรองน้ำ ใช้สำหรับกรองน้ำ ไม่ให้ตัวลูกน้ำติดไปกับน้ำดื่ม และเพื่อให้ได้น้ำสะอาดดื่ม

เพื่อให้จำง่าย บริหาร ๘ อย่างนั้นให้ท่องเป็นสูตรว่า “ผ้าสี่ เหล็กสาม น้ำหนึ่ง” หมายความว่า บริหาร ๘ อย่างนั้น เป็นผ้า ๔ ชิ้น เป็นเหล็ก ๓ ชิ้น เป็นน้ำ (กระบอกกรองน้ำ) ๑ ชิ้น

ของใช้อย่างอื่นนอกจากเครื่องอัฐบริหาร ก็ต้องเตรียมไว้ให้พร้อม เช่น ผ้าอาบ ยาม ตาลปัตร ปิ่นโต เสื้อ หมอน มุ้ง รองเท้า ฯลฯ

พิธีอุปสมบท มีดังนี้

ผู้ที่ประสงค์จะอุปสมบท เรียกว่านาค ขึ้นแรกต้องไปหาพระอุปัชฌาย์ เพื่อแสดงความประสงค์โดยเขียนใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบท กรอกรายการในแบบสำรวจรายการคุณสมบัติ ให้พระอุปัชฌาย์กำหนดวันเวลาบวชให้ แล้วเตรียมตัวท่องคำบรรพชาอุปสมบท (คำขานนาค) ให้จำได้แม่นยำ พระอุปัชฌาย์หรือพระคู่สวดจะนัดให้ไปชักซ้อมวิธีบรรพชาอุปสมบทต่อไป การท่องคำขานนาคและชักซ้อมพิธีบวชนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะผู้ที่มาประชุมในพิธีบวชในพระอุโบสถ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์หรือคฤหัสถ์ก็จะคอยจ้องดูนาคเป็นจุดเดียวกัน ถ้านาคทำไม่ถูกต้อง หรือท่องคำขอบรรพชาอุปสมบทติดตะกุกตะกักผิดพลาด เขาก็จะตำหนิได้ แม้ผู้ที่อบรมมาดีแล้วยังอดประมาทไม่ได้ เพราะฉะนั้น การเตรียมตัวไว้ให้พร้อมในเรื่องนี้ จึงเป็นข้อสำคัญที่ผู้จะอุปสมบทจะต้องเอาใจใส่

ก่อนวันบวช ผู้ใหญ่มีบิดามารดาจะจัดการให้ผู้จะบวชนำดอกไม้ธูปเทียนแพใส่พาน ไปลาบวชญาติพี่น้องและผู้ที่เคยพนันถือ

ก่อนจะถึงวันอุปสมบท ๑ วัน เรียกว่า วันสุกดิบ ก็อาจจัดให้มีพิธีทำขวัญนาคเพื่อเป็นการปลุกปลอบใจนาค และใจเจ้าภาพให้ชื่นบาน จุดมุ่งหมายของการทำขวัญนาคก็คือต้องการให้คนที่เคยบวชเรียนมาแล้วมาอบรมสั่งสอนนาค บางแห่งนิมนต์พระสงฆ์มาเทศนาสอนนาค

วันบวชจะมีการแห่नาคไปวัดเมื่อขบวนแห่ไปถึงวัดแล้วก็จะตรงไปที่พระอุโบสถ แห่รอบพระอุโบสถเวียนขวาครบ ๓ รอบ ก่อนที่นาคจะเข้าไปในพระอุโบสถ นาคจะต้องทำพิธีวันทาสิมา

ก่อน การวันทาสิมานั้นก็คือแสดงความเคารพต่อสถานที่ประชุมสงฆ์ การวันทาสิมาทำโดยปูเสื่อลงหน้าอุโบสถ นาคจุตรูปเทียนบูชา พร้อมด้วยดอกบัว ๓ ดอก นั่งคุกเข่ากราบ ๓ ครั้ง แล้วยืนตรงหน้าพัทธสีมา กล่าวคำวันทาสิมาเสร็จแล้วก็เดินขึ้นไปหน้าบันได ก่อนจะเข้าประตูโบสถ์นิยมโปรยทานด้วยเศษสตางค์ให้แก่คนทั่วไป

เมื่อนาคเข้าไปในโบสถ์จุตรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย บิดามารดาก็จะมอบผ้าไตรให้นาคก้มกราบผู้มอบ ๑ ครั้ง แล้วพนมมือรับเอาผ้าไตรวางบนแขนทั้งสอง แล้วเดินเข้าไปในท่ามกลางสงฆ์วางผ้าไตรไว้ข้างตัวด้านซ้าย รับเครื่องสักการะถวายพระอุปัชฌาย์ แล้วกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง นั่งคุกเข่าอุ้มผ้าไตรประนมมือ กล่าวคำขอพรพรพา คือ บวชเณรเพราะผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุนั้น จะต้องบวชเณรก่อน เมื่อพระอุปัชฌาย์สั่งสอนแล้วก็จะมอบผ้าไตรให้ลูกไปครองผ้า แล้วกลับเข้ามาถวายดอกไม้ธูปเทียนพระคู่สวด กล่าวคำขอสรณคมน์และขอสมาทานศีลเป็นสามเณร เสร็จแล้วรับบาตรเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ พระอุปัชฌาย์จะสวมสะพายบาตรให้ แล้วแนะนำให้รู้จักเครื่องใช้ว่าขึ้นไหนเรียกว่าอะไร เสร็จแล้วก็จะให้สามเณรออกไปยืนพนมมือรออนุโมทนาที่ชุมนุมสงฆ์ในที่กำหนดไว้ พระคู่สวดก็จะประกาศแก่คณะสงฆ์ว่า บัดนี้มีบุคคลชื่อนั้น ๆ ได้เข้ามาขออุปสมบทเป็นพระภิกษุ ท่านทั้งสองจะออกไปสอบถามดูว่ามีคุณลักษณะครบถ้วน ไม่เป็นผู้ต้องห้าม และมีบาตรจีวรครบแล้วหรือไม่ เมื่อคณะสงฆ์รับทราบแล้ว พระคู่สวดทั้งสองก็จะลุกจากที่ประชุมมายืนข้างหน้าสามเณร และสอบถามคุณสมบัติ ๑๒ ข้อ เสร็จแล้วพระคู่สวดก็จะกลับ

เข้าไปในที่ประชุมสงฆ์แล้วเรียกให้สามเณรตามเข้าไปขออุปสมบทต่อคณะสงฆ์ พระคู่สวดก็จะไต่ถามคุณสมบัติต่าง ๆ ในที่ประชุมสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้รับคำตอบว่ามีคุณสมบัติครบถ้วนไม่เป็นโรคติดต่อหรือโรคที่สังคมรังเกียจ มีบาตร จีวรครบถ้วนแล้ว พระคู่สวดก็จะเสนอเป็นญัตติต่อคณะสงฆ์ว่าจะเห็นสมควรรับบุคคลผู้นี้ไว้เป็นสมาชิกของสงฆ์หรือไม่ เมื่อเสนอญัตติให้คณะสงฆ์พิจารณาแล้วพระคู่สวดก็จะประกาศถามสงฆ์อีก ๓ ครั้ง ถ้าหากไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้านแม้แต่รูปเดียวก็หมายความว่าสงฆ์ยอมรับผู้นั้นเข้าเป็นสมาชิกของคณะสงฆ์ ได้ชื่อว่าเป็นภิกษุในทันทีที่จบคำประกาศคำถามครั้งที่ ๓ เรียกการอุปสมบทแบบนี้ว่า ญัตติจตุตถกรรม ที่เรียกชื่ออย่างนั้นก็เพราะใช้วิธีเสนอญัตติ ๑ ครั้ง แล้วประกาศถามอีก ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง

เมื่อเสร็จพิธีอุปสมบทแล้ว พระสงฆ์ที่บวชใหม่ถวายของบูชาพระคุณแก่พระสงฆ์นั้นทั่วทุกรูป เสร็จแล้วญัตติพี่น้องก็ถวายของพระบวชใหม่ต่อไป

ประโยชน์ของการบรรพชาและอุปสมบท

๑. เป็นกุศโลบายที่จะต่ออายุพระศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป
๒. เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
๓. เพื่อประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ประเด็นอภิปราย

- นักเรียนในฐานะเป็นชาวพุทธ และเป็นเพศชาย เมื่อนักเรียนโตขึ้นนักเรียนจะบรรพชาและอุปสมบทหรือไม่ นักเรียนช่วยกันอภิปรายและให้เหตุผลด้วย

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนควรจะไปขอยืมวีดิทัศน์ สไลด์ หรือภาพเกี่ยวกับพิธีบรรพชาและอุปสมบทของโรงเรียนมาดูแล้วนักเรียนลองแสดงบทบาทสมมุติเกี่ยวกับพิธีบรรพชาและอุปสมบท แล้วให้นักเรียนในห้องช่วยกันติชม หากไม่ถูกต้องให้ช่วยกันแก้ไข และยกย่องผู้ที่แสดงบทบาทสมมุติได้ถูกต้อง

๒. นักเรียนควรรหาโอกาสไปร่วมในพิธีบรรพชาและพิธีอุปสมบทที่วัดใกล้บ้านหรือวัดใกล้โรงเรียน

๓. นักเรียนช่วยกันสรุปขั้นตอนของพิธีบรรพชาและพิธีอุปสมบทที่ถูกต้อง และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างขั้นตอนของพิธีทั้งสอง ส่งให้อาจารย์ดูเพื่อเพิ่มเติมให้ถูกต้องชัดเจน แล้วนำไปติดไว้ที่ป้ายนิเทศของห้องเรียน

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ ประเพณีไทยนิยมให้บุตรหลานได้บวชเรียนเมื่ออายุ ๒๐ ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เป็นคนหนุ่มและเด็กคะนอง การบวชเป็นการเอาตัวเข้ามาอบรมในระเบียบวินัยอันดี ฝึกฝนให้มีความหนักแน่นรอบคอบ สร้างสติ ทำให้เป็นผู้ที่มีสติปัญญาอันจะเป็นประโยชน์สำหรับจะสร้างอนาคตของตนเองต่อไปในภายหน้า หากนักเรียนถึงวัยอันควรแก่การบวชเรียนก็ควรจะได้บวชเรียนเพื่อประโยชน์ของตัวนักเรียนต่อไป

คำถาม

๑. การอุปสมบทที่ชาวพุทธปฏิบัติในปัจจุบันเรียกว่า วิธีการอุปสมบทแบบใดและมีวิธีการอย่างไร
๒. ให้นักเรียนแสดงเหตุผลสนับสนุนคำว่า พระสงฆ์คือผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา มาพอสังเขป
๓. การบรรพชานั้นมีขั้นตอนอย่างไร

๘.๓ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดสำคัญ

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือวันที่มีเหตุการณ์ครั้งสำคัญยิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า โดยพระพุทธเจ้าทรงมีบทบาทในเหตุการณ์นั้น อันฝังลึกอยู่ในความทรงจำของพุทธศาสนิกชน ผู้ได้ศึกษาจึงได้ร่วมกันจัดพิธีสักการะบูชาตามวัด และสถานที่อันเป็นปูชนียสถานสืบมาจนบัดนี้

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาบทเรียนนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

๑. มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
๒. สามารถเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนและเชิญชวนหรือชักนำสังคมให้ร่วมปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสม
๓. ยึดถือและนำหลักธรรมที่สำคัญมาใช้กับชีวิตประจำวันและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์เพื่อเป็นพุทธบูชา

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่สำคัญพิเศษที่พุทธศาสนิกชนร่วมกันจัดขึ้นรำลึกถึงพระพุทธคุณเป็นพิเศษ ในเมืองไทยมี ๔ วัน คือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันมาฆบูชา วันสำคัญรองลงไปคือ วันอัฐมีบูชา และวันธรรมสวนะหรือวันพระ ซึ่งมีเดือนละ ๔ วัน

๑. วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชา เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ซึ่งแม้จะเกิดเหตุการณ์แต่ละอย่างห่างปีกันมาก แต่ก็เป็นวันประจวบกัน คือตรงกับวันเพ็ญ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน วิสาขะ หรือเดือน ๖ ทุกครั้ง วันเพ็ญเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนร่วมกันจัดพิธีบูชารำลึกถึง จึงเรียกว่า “วันวิสาขบูชา” ตามชื่อเดือนวิสาขะ

ประวัติของการจัดพิธีวันวิสาขบูชาในประเทศไทย มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา มีการจัดทำทุกปี แต่เป็นพิธีที่ราษฎรจัดขึ้นเอง สมัยรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงปรึกษากับสมเด็จพระสังฆราช (มี) วัดมหาธาตุ ทำพิธีวิสาขบูชาอย่างเป็นแบบแผน โดย

พระองค์ทรงเป็นประธานในพระราชพิธีวิสาขบูชาที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนเป็นพระราชพิธีสืบมาจนถึงปัจจุบัน

การจัดพิธีวิสาขบูชา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พุทธศาสนิกชนระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าได้แก่ พระวิสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ พระมหากรุณาคุณ ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นศาสดาเอกของโลก และอำนวยประโยชน์แก่ชาวโลก

การปฏิบัติตนในวันวิสาขบูชา

๑. ทำบุญตักบาตร หรือนำภัตตาหารไปถวายพระสงฆ์ที่วัด เสร็จแล้วกรวดน้ำแผ่ส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

๒. ฟังพระธรรมเทศนาที่วัด หรือทางวิทยุและโทรทัศน์ ส่วนมากเป็นการเทศนาเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือพระพุทธรูป

๓. รักษาศีล ๕ หรือศีล ๘ เว้นจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น งดเว้นการใช้แรงงานสัตว์ เช่น ใช้โคกระบือไถนา ช่วยชีวิตเพื่อนมนุษย์และสัตว์ โดยการบริจาคทรัพย์เพื่อการกุศล บริจาคโลหิต ปล่อยสัตว์ที่จะถูกฆ่า

๔. แผ่เมตตาให้แก่สัตว์

๕. นำดอกไม้ ธูปเทียน ไปเวียนเทียนเป็นพุทธบูชา

ในวันนี้ควรจะทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใสด้วยเจริญภาวนา เป็นกรณีพิเศษ

ในการประชุมสามัญครั้งที่ ๕๔ วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ องค์การสหประชาชาติ ได้มีมติกำหนดให้ วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญสากล ในกรอบของสหประชาชาติ (INTERNATIONAL RECOGNITION OF THE DAY OF VESAK)

๒. วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา คือวันที่พระพุทธเจ้าตรัสปฐมเทศนา คือ ทรงแสดงธรรมครั้งแรกโปรดพระเบญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี วันนั้นตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนอาสาฬหะ หรือเดือน ๘ พุทธศาสนิกชนร่วมกันจัดพิธีรำลึกบูชาพระคุณของพระพุทธเจ้าในวันนั้น จึงเรียกชื่อว่า “วันอาสาฬหบูชา”

๑. มีผู้ฟังธรรมได้บรรลุธรรมผลเป็นพระอริยบุคคลครั้งแรก คือ พราหมณ์ โกณฑัญญะ
๒. มีพระสงฆ์สาวกองค์แรกเกิดขึ้นในโลก กล่าวคือ เมื่อโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม เพราะได้ฟังธรรมเทศนากัณฑ์แรก จึงกราบทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุองค์แรกในพระพุทธศาสนา
๓. เป็นวันแรกที่พระรัตนตรัยครบองค์ ๓ คือ พระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ

ประวัติของการจัดพิธีอาสาฬหบูชาในประเทศไทย คณะสงฆมนตรียไทยมีมติให้จัดให้มีขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๑ และจัดเป็นพระราชพิธี ประเทศอื่นๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนาไม่ปรากฏว่ามีการจัดพิธีอาสาฬหบูชา

การจัดพิธีอาสาฬหบูชา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนระลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาครั้งแรก ทำให้เกิดพระอริยสงฆ์องค์แรกของโลก และเป็นวันที่ครบพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

การปฏิบัติตน เหมือนวันวิสาขบูชา

๓. วันมาฆบูชา

วันมาฆบูชาคือวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักการของพระพุทธศาสนาในที่ประชุมใหญ่ของพระสงฆ์ที่เรียกว่า มหาสาวกสันนิบาต ที่พระเวฬุวนาราม แขวงกรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนมาฆะ หรือเดือน ๓ พิธีบูชาที่พุทธศาสนิกชนร่วมกันจัดขึ้นรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือน ๓ จึงเรียกตามชื่อเดือนว่า “วันมาฆบูชา”

ลักษณะของการประชุมใหญ่พระสงฆ์สาวกครั้งนั้นมี ๔ ประการ ซึ่งได้นามว่า “จาตุรงคสันนิบาต” คือ

๑. วันนั้นตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓
๒. เป็นวันที่พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ รูป (คือศิษย์ของพระอรุณกัสสปะ ๑,๐๐๐ รูป ศิษย์ของพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ ๒๕๐ รูป) มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย หรือไม่มีหมายนัดประชุม
๓. พระสงฆ์เหล่านั้นล้วนบวชกับพระพุทธเจ้าโดยตรง ที่เรียกชื่อบวชว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” พระสงฆ์เหล่านั้นจึงเรียกว่า “เอหิภิกขุ”

๔. พระสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นพระอรหันต์

หลังจากวันที่พระพุทธเจ้าทรงประชุมใหญ่พระสาวกที่เรียกว่า วันมาฆบูชา แล้ว อีก ๔๔ ปีต่อมา ซึ่งตรงกับพระพุทธเจ้าทรงมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา หรือทรงพระผนวชได้ ๔๕ พรรษา แล้ว พระองค์ได้ทรงปลงอายุสังขารอันเป็นเหตุการณ์สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เหมือนกัน แต่ละปีกับวันมาฆบูชา

ประวัติของการจัดพิธีมาฆบูชาในประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นเป็นพระราชพิธี เรียกว่า พระราชพิธีมาฆบูชา และโปรดเกล้าฯ ให้จัดทุกปี จนกลายเป็นพระราชพิธีถึงปัจจุบัน ประเทศอื่นที่นับถือพระพุทธศาสนาไม่ปรากฏว่ามีการจัดพิธีมาฆบูชา

การจัดพิธีมาฆบูชา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนระลึกถึงการประชุมใหญ่ของพระสงฆ์ หลักธรรมคำสอนที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา รวมทั้งการปลงสังขารของพระพุทธเจ้าให้เกิดความสังเวช สลดใจ

การปฏิบัติตน เหมือนวันวิสาขบูชาและวันอาสาฬหบูชา

๔. วันอัฐมีบูชา

วันอัฐมีบูชา หมายถึงวันคล้ายวันที่พุทธบริษัทมีพระกัศสปเถระเป็นประธาน ทำพิธีถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า ที่เมืองกุสินารา เมืองหลวงของแคว้นมัลละวันนั้น ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ หลังวันวิสาขบูชาไป ๘ วัน

การจัดพิธีวันอัฐมีบูชาเพื่อให้พุทธศาสนิกชนบางส่วน โดยเฉพาะพระสงฆ์และอุบาสก อุบาสิกาแห่งวัดนั้นๆ ได้พร้อมกันประกอบพิธีบูชาขึ้นเป็นการเฉพาะภายในวัด เช่นที่ปฏิบัติกันอยู่ในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนควรระลึกถึงพระพุทธคุณ

๕. วันเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษาเป็นวันที่พระสงฆ์อธิษฐานจิตงดการจาริกไปในที่ต่างๆ ต้องเข้าอยู่ประจำพรรษาในวัดใดวัดหนึ่งให้ครบ ๓ เดือน ตามพระบรมพุทธานุญาต จะไปพักแรมค้างคืนที่อื่นไม่ได้

หากมีกิจของสงฆ์เกิดขึ้น จำเป็นต้องไปปฏิบัติศาสนกิจนอกวัดและค้างคืนที่อื่น ถ้าสงฆ์อนุญาตก็ไปค้างคืนที่อื่นได้ เพียง ๖ ค่ำเท่านั้น คืนที่ ๗ ต้องมารับอรุณในวัดที่ตนอธิษฐานจิตจำพรรษา กิจเช่นนี้เรียกว่า “สัตตคหณิยะ”

การปฏิบัติตน

การเข้าพรรษาเป็นวิธีปฏิบัติสำหรับสงฆ์โดยเฉพาะ สำหรับพุทธศาสนิกชนจะได้นำเพ็ญกุศลถวายเป็นพิเศษ เช่น ถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายเครื่องไทยธรรม ถวายดอกไม้ธูปเทียนหล่อเทียนเข้าพรรษา ไปวัดเพื่อรับศีลและฟังธรรม ทำบุญตักบาตร พุทธศาสนิกชนบางคนนิยม

อธิษฐานใจ งดเว้นจากอบายมุขบางอย่างตลอด ๓ เดือน เช่น บางคนงดเว้นการดื่มสุรา งดเว้นการสูบบุหรี่ อธิษฐานรักษาศีล ๕ หรือศีล ๘ และบำเพ็ญสมาธิตลอดพรรษา เป็นต้น

๒. วันออกพรรษา

วันออกพรรษา คือวันที่พระสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษามาครบ ๓ เดือนแล้ว ทำพิธีออกพรรษา ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วันมหาปวารณา” คือเป็นวันที่พระสงฆ์ในวัดทุกรูปจะปวารณา คือเปิดโอกาสให้แก้กันและกัน ว่ากล่าวตักเตือนกันได้

วันออกพรรษานี้พุทธศาสนิกชนจะมีการทำบุญพิเศษ คือการทำบุญ “ตักบาตรเทโว” จากคำเต็มว่า เทโวโรหนะ หมายถึงวันที่พระพุทธองค์เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในเวลาเช้าวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ หลังจากที่พระองค์ทรงจำพรรษาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดา เป็นเวลา ๓ เดือน

การปฏิบัติตน

พุทธศาสนิกชนเตรียมอาหารไปตักบาตรที่วัดหรือถวายสังฆทาน ฟังพระธรรมเทศนา รักษาศีล ทำสมาธิ กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับ แม่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์

๑. วันธรรมสวนะ หรือวันพระ

วันธรรมสวนะ หรือวันพระ หมายถึง วันที่พุทธศาสนิกชนเข้าวัดถือศีล ทั้งศีล ๕ ศีล ๘ ศีลอุโบสถและฟังธรรม เดือนหนึ่งมีกำหนด ๔ วัน คือ วันขึ้น ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๕ ค่ำ วันแรม ๘ ค่ำ และวันแรม ๑๕ ค่ำ หรือวันแรม ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด (คือ เดือนทางจันทรคติที่เป็นเลขคี่ เช่น เดือน ๓, ๕, ๗) วันนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วันอุโบสถ” คือวันรักษาศีลอุโบสถ และวันฟังธรรม

วันพระหรือวันอุโบสถ นับว่าเป็นวันสำคัญวันหนึ่งในพระพุทธศาสนาด้วยเป็นวันหลักแห่งการบำเพ็ญกุศล โดยพระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตให้ทำศาสนกิจที่สำคัญประจำทุกๆ สัปดาห์ ให้พุทธบริษัทได้มีโอกาสรักษาศีลอุโบสถและฟังพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ (วันฟังธรรม) หรือวันพระ เพื่อทำจิตใจให้สะอาด สงบ และสว่างยิ่งขึ้น

การปฏิบัติตน

พุทธศาสนิกชน ควรบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ฟังพระธรรมเทศนา หรือ ปาฐกถาธรรมให้เป็นกิจวัตร เป็นจารีตประเพณีทางพระพุทธศาสนา และหยุดทำบาปทั้งหลาย

ประเด็นอภิปราย

ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายว่า ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นักเรียนจะพัฒนาตนเอง และพัฒนาชุมชนที่นักเรียนอยู่อย่างไรบ้าง เช่น วันเข้าพรรษา นักเรียนจะช่วยกันรณรงค์ การปลูกต้นไม้ หรือจะเป็นวันแห่งการทำความดีแห่งตน หรือเป็นวันแห่งการเลิกสิ่งเสพติด ฯลฯ

กิจกรรม

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. จากข้อสรุปในการอภิปราย นักเรียนร่วมกันวางแผนกำหนดแนวปฏิบัติที่จะจัดทำ โครงการรณรงค์เพื่อพัฒนาตนเอง และชุมชนที่นักเรียนอยู่ โดยเชิญอาจารย์มาเป็นที่ปรึกษาโครงการ

๒. การนำเสนอผลงานของโครงการ จะนำเสนอในลักษณะการจัดป้ายนิเทศโดยการ นำความคิดสร้างสรรค์ที่นักเรียนร่วมกันคิด ร่วมกันสรุปที่จะเป็นแนวปฏิบัติของนักเรียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นั้น ๆ

๓. นักเรียนลองช่วยกันออกแบบบันทึกติดตามผลการปฏิบัติงานของนักเรียนและเพื่อน เพื่อจะได้นำไปประเมินตนเองและเพื่อน

การประยุกต์ใช้ในชีวิต

๐ วันสำคัญทางพุทธศาสนานี้มีความสำคัญต่อชาวพุทธ การกำหนดวันสำคัญขึ้นมา ก็เพื่อให้ได้ตระหนักถึงความสำคัญ และเมื่อได้เข้าร่วมประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาแล้ว จะเกิดความสุข ความดี มีโอกาสได้บำเพ็ญบุญกุศล เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา

คำถาม

๑. ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทางราชการกำหนดให้เป็นวันหยุด นักเรียนควรใช้เวลาในโอกาสนี้ทำอะไรบ้าง

๒. การปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาแล้วก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ประพฤติอย่างไร อธิบายพอสังเขป

**รายละเอียดเนื้อหาวิชาและจำนวนคาบวิชาสังคมศึกษา
ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓**

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) และต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งพิจารณาปรับปรุงเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ให้เนื้อหาเข้มข้นเพื่อให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยกำหนดให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนเลือกเรียน สำหรับรายวิชา ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ นั้น หลักสูตรได้กำหนดรายละเอียดเนื้อหาและจำนวนคาบไว้ ดังนี้

เนื้อหา

จำนวนคาบ

๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา	๖
๑.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเหล่านั้นในปัจจุบัน	
๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง	๖
- วิเคราะห์พุทธประวัติ	
๒.๑ การแสวงหาความรู้ของพระพุทธเจ้า	
๒.๒ วิถีคิดของพระพุทธเจ้า	
๒.๓ พระพุทธคุณ	
๒.๔ พระพุทธเจ้ากับอิทธิปาฏิหาริย์	
๒.๕ พุทธจริยา	
๓. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๘
๓.๑ อกุศลมูล ๓	
๓.๒ กุศลมูล ๓	
๓.๓ มิตระแท้ ๔ มิตระเทียม ๔	
๓.๔ การละ ๖	
๔. พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์	๒
๔.๑ หน้าที่ของพระสงฆ์	
๔.๒ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน	

เนื้อหา

จำนวนคาบ

๕. ภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ๓
- ๕.๑ ผูกทักษะการอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำใน
- พุทธศาสนสุภาษิต
 - พรีบบรรพชา
 - พรีอุปสมบท
- ๕.๒ พุทธศาสนสุภาษิต
- นยํ นยติ เมธาวิ
- คนมีปัญญาย่อมแนะนำสิ่งที่ควรแนะนำ
- ปัญญา ว ธเนน เสยโย
- ปัญญาแลประเสริฐกว่าทรัพย์
- ปัญญา นรานํ รตนํ
- ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน
- ๕.๓ คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เช่น - โมโห
๖. หน้าที่ชาวพุทธ ๑
๑. ศึกษาหาความรู้
 ๒. ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา
 ๓. เผยแผ่พระศาสนา
 ๔. ปกป้องพระศาสนา
๗. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา ๔
- ๗.๑ การบริหารจัดการ
 - ๗.๒ การเจริญปัญญา
๘. ภาคปฏิบัติ ๖
- ๘.๑ มรยาทชาวพุทธ
 - ๘.๒ ศาสนพิธี
 - พรีบบรรพชา
 - พรีอุปสมบท - ๘.๓ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม แม้หลักสูตรพระพุทธศาสนาจะกำหนดเนื้อหา จำนวนคาบไว้ในการจัดการเรียนการสอนครูอาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระธรรมราชาโนัตถ์ (กมล โกวิท)
 พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ)
 พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต)
 อธิบดีกรมวิชาการ
 รองอธิบดีกรมวิชาการ
 นายสมาน ชาดิยานนท์

คณะกรรมการจัดทำ

นางสุนน อมรวิวัฒน์	ประธานกรรมการ
นายศิริ ศิริบุตร	รองประธานกรรมการ
นายจำนงค์ ทองประเสริฐ	กรรมการ
นายจำรัส ดวงธิดา	กรรมการ
นายเย็นใจ เลหาวิช	กรรมการ
นายณรงค์ ตามรักษา	กรรมการ
นายวัลลภ กันทรัพย์	กรรมการ
นายสงบ ลักษณะ	กรรมการ
นางสุภรณ์ สภาพงศ์	กรรมการ
นางสาวสุชาดา พรนภา	กรรมการ
นางสาววิริยะ บุญนิवासัน	กรรมการ
นางวิสา โรจน์รุ่งสัจย์	กรรมการ
นางรพีพรรณ เอกสุภาพันธุ์	กรรมการ
นายพิศาล แซ่มโสภา	กรรมการ
นางลินจง อินทร์มพรรย์	กรรมการ
นางพาณี แสงวงกิจ	กรรมการ
นางสมทรง ปุญญฤทธิ์	กรรมการ
นางสาวสุวิพร เอี้ยวถาวร	กรรมการ
นางจิตรา ทองเกิด	กรรมการ
นางประไพพรรณ โกศัยสุนทร	กรรมการ
นางปฎิพัทธ์ สุวรรณศร	กรรมการ
นายสุระ ดามาพงษ์	กรรมการ
นางบุญสม น้ำเจริญ	กรรมการ

นายวินัย รอดจ่าย
นางรัตนา ภาชาฤทธิ์
นางสาวกฤษณา บุญเรืองรอด
นางเรียมพร อธิปอนันต์
นายสว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน

กรรมการและเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บรรณาธิการ

นายวินัย รอดจ่าย
นางรัตนา ภาชาฤทธิ์
นายสว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน

ขอขอบคุณผู้เอื้อเฟื้อภาพประกอบ

๑. ศิษยานิวัตรพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ
๒. โรงเรียนพุทธศาสนาวินาศวิทยาวัดประยุรวงศาवास ธนบุรี กรุงเทพฯ
๓. โรงเรียนเทพมงคลรังษี จังหวัดกาญจนบุรี
๔. โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี
๕. โรงเรียนวิทยานุกูลนารี จังหวัดเพชรบูรณ์
๖. โรงเรียนพุทธมณฑลนิมิตร จังหวัดภูเก็ต

หลงทางเสียเวลา หลงติดยาเสียอนาคต

ผู้บริโภคยุคใหม่ รู้จักใช้สินค้าทดแทน

เนื้อหมูราคาแพง ใช้เนื้อปลา เนื้อไก่ที่มีราคาถูกแทนได้

นมวัวขาดตลาด เรามีนมถั่วเหลือง

แทนผลไม้ตามฤดูกาลดีที่สุด

กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

พระพุทธศาสนา ส0112

ISBN 974-01-2358-9

9 789740 123583

ราคา 28.00 บาท

ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

นายวิชัย พันธ์ไธสง ผู้พิมพ์และจัดจำหน่าย

๔๕๐๐๐๔๕

